

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. บริบทชุมชน
2. การเรียนรู้และการถ่ายทอดความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมของชุมชน
3. กลไกและเงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

1. บริบทชุมชน

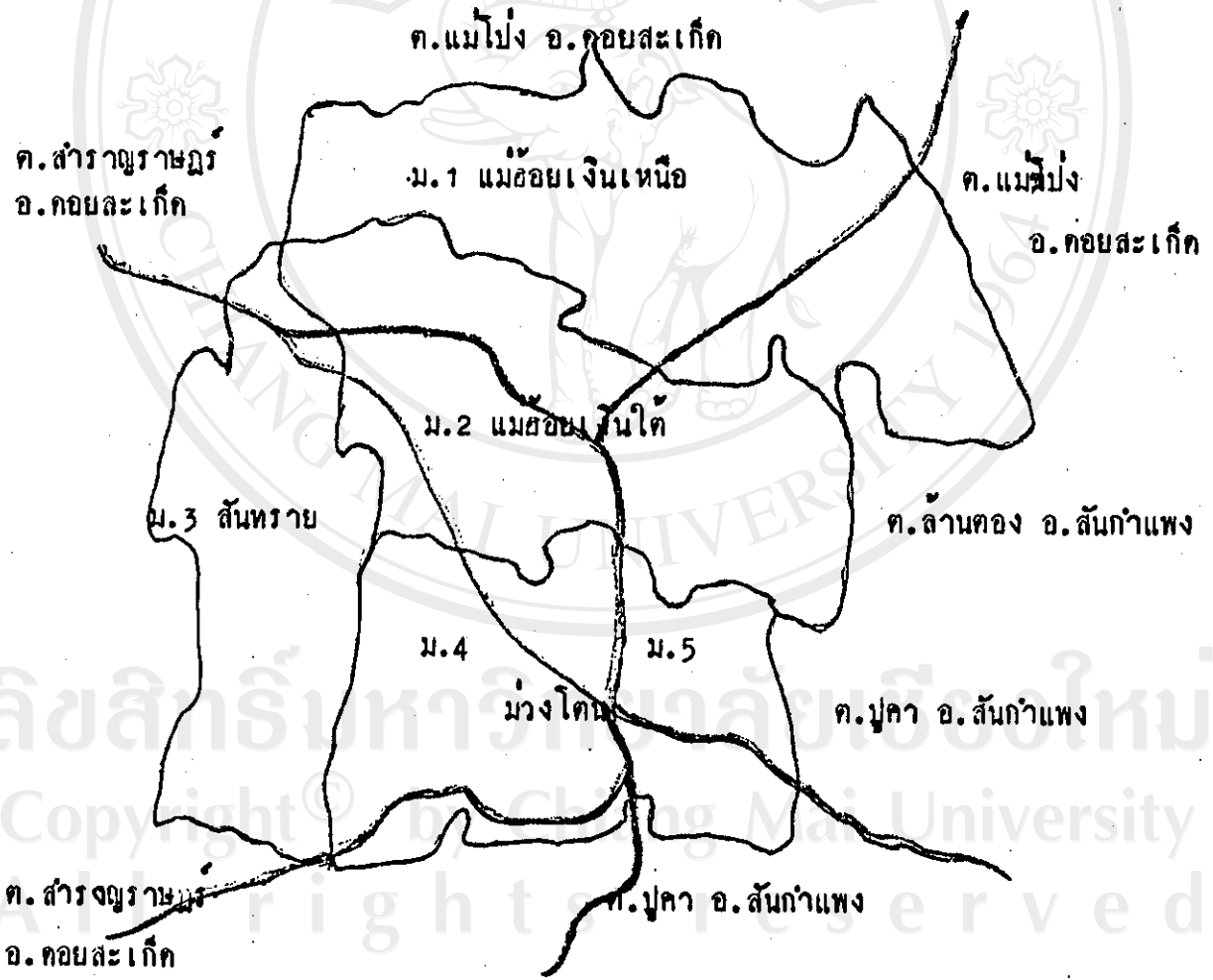
ในตอนนี้นำผู้วิจัยขอนำเสนอบริบทของชุมชนที่ศึกษา ออกเป็น 5 หัวข้อย่อย คือ

1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
2. สภาพทางเศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุขของชุมชน
3. สภาพทางสังคมและการปกครองของชุมชน
4. การเปลี่ยนแปลงของชุมชน
5. ศาสนาและความเชื่อของชุมชน

1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

บ้านม่วง โตน เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านสองหมู่บ้านคือ หมู่ที่ 3 และ 4 อยู่ในเขตตำบลแม่ฮ้อยเงิน อ.ดอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ อยู่ห่างทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ และอยู่ห่างจากอำเภอเมือง 16 กิโลเมตร เส้นทางเดินทางสู่หมู่บ้านม่วง โตน เป็นถนนลาดยางตลอดสายถึงหมู่บ้าน การคมนาคมสะดวกทุกฤดูกาล และสามารถเดินทางติดต่อกับอำเภอข้างเคียงได้อย่างสะดวก โดยมีทิศเหนือติดต่อกับบ้านแม่ฮ้อยเงินใต้ ต.แม่ฮ้อยเงิน ทิศใต้ติดกับบ้านป่าสักยาว อำเภอสันกำแพง ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านล้านตอง อ.สันกำแพง และทิศตะวันตกติดกับบ้านสันทราย อ.ดอยสะเก็ด ดังแผนภาพแสดงที่ตั้งของชุมชนดังนี้

แผนภาพแสดงที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนบ้านม่วง โตนมีพื้นที่ทั้งหมด 2,300 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับทำนาจำนวน 1,710 ไร่ พื้นที่สำหรับทำสวนจำนวน 200 ไร่ และเป็นพื้นที่อยู่อาศัยจำนวน 390 ไร่ พื้นที่ของหมู่บ้านม่วง โตนเป็นที่ราบลุ่มอยู่ในเขตชลประทานรับน้ำจากเขื่อนแม่กวง อ.ดอยสะเก็ด เพื่อใช้สำหรับพื้นที่การเกษตร สำหรับน้ำเพื่อการบริโภคนั้น ประชากร 387 หลังคาเรือนใช้บ่อน้ำบาดาล ประชากรในหมู่บ้านจำนวนทั้งสิ้น 1,486 คน ประกอบด้วยชาย 689 คน หญิง 797 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรและภาคอุตสาหกรรมอันเป็นผลเนื่องจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้คนในชุมชนจำนวนมากเปลี่ยนแปลงอาชีพ

2. สภาพทางเศรษฐกิจการศึกษาและสาธารณสุขของชุมชน

หมู่บ้านม่วง โตน เป็นหมู่บ้านชนบทที่มีอายุยืนยาวมากกว่า 150 ปีมีการดำเนินชีวิตด้วยกระบวนการผลิตทางการเกษตรแบบดั้งเดิม ด้วยลักษณะทางกายภาพเดิมของชุมชนที่อุดมไปด้วยป่าไม้ลักษณะขนาดใหญ่มากมาย จึงเอื้ออำนวยต่อการเกษตร ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ หากแต่ต่อมาได้มีการสัมปทานตัดไม้สัก โดยเชื้อสายเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่กับต่างประเทศ ทำให้ ไม้สักเริ่มหมดไปจากชุมชน พร้อมกับพื้นที่ป่าถูกแบ่งขายแก่คนในหมู่บ้านเพื่อสร้างเป็นที่ทำกิน ระยะเวลาผ่านไปเมื่อมีการติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอกมากขึ้น และภาวะของการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของรัฐได้เข้าสู่ชุมชน เส้นทางคมนาคมที่เชื่อมผ่านระหว่างอำเภอดอยสะเก็ด และสันกำแพง ระบบไฟฟ้าและอื่น ๆ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนในหลายด้าน ค่านิยมเรื่องความทันสมัยสะดวกสบายต่าง ๆ เกิดการนำเอาเครื่องอำนวยความสะดวกวางแผนใหม่และเทคโนโลยีทางการผลิตแบบใหม่เข้าสู่ชุมชน ทำให้ลักษณะการผลิตและการบริโภคเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ขณะเดียวกันทำเลที่ตั้งของชุมชนซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างสองอำเภอคือดอยสะเก็ดและสันกำแพงนั้น และอยู่ในระยะห่างจากเมืองเพียง 16 กิโลเมตร มีผลทำให้ที่ดินในเขตบ้านม่วง โตนเป็นที่สนใจของนักธุรกิจผู้พัฒนาที่ดิน เพื่อสร้างเป็นที่จัดสรรต่าง ๆ ราคาที่ดินอยู่ในระหว่าง 500,000-1,000,000 บาท/ไร่ ยังผลให้ชาวบ้านจำนวนมาก เริ่มขายที่ดินแก่ภายนอก และเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการเพิ่มมากขึ้น โดยภาพรวมเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในระดับที่ดีและคงยังมีคนในชุมชนจำนวนมากที่ยังคงเป็นเจ้าของที่ดินอยู่

การที่เศรษฐกิจของคนในชุมชนดีนั้น ทำให้ค่านิยมทางการศึกษาของคนในชุมชนมีสูง จำนวนของเด็กที่ศึกษาต่อหลังจากจบชั้นประถมปีที่หก เพิ่มขึ้นมากขึ้นทุกขณะ นับจากปี 2527 เป็นต้นมา การเรียนต่อระดับมัธยมสูงถึง 90% และปัจจุบันสูงถึง 99% ทั้งนี้เหตุของการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ศึกษาต่อนั้น เป็นแนวคิดของการได้นับไดดารา โดยใช้เส้นทางการศึกษา ดังนั้นกลุ่มผู้ปกครองจำนวนมากที่มีฐานะจะมีการลงทุนด้านการศึกษาแก่บุตรหลานสูง นิยมให้บุตรหลานในทุกระดับชั้นเรียนพิเศษทั้งช่วงเวลาตอนเย็น เสาร์-อาทิตย์ หรือปิดภาคการศึกษา เพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันเข้าเรียนต่อในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะสถานศึกษาในจังหวัดจะได้รับการยอมรับสูง

ด้านการสาธารณสุขนั้น คนในชุมชนส่วนมากมักจะมีทัศนคติเกี่ยวกับสถานบริการของรัฐในด้านลบ โดยเชื่อว่า หน่วยงานของรัฐบริการไม่ให้ความสนใจดูแลผู้ป่วยอย่างจริงจัง และมีโมตรจิตต่อคนป่วยน้อย จึงให้ความนิยมการใช้สถานพยาบาลเอกชน ตามคลินิก หรือโรงพยาบาลต่าง ๆ ทั้งนี้ในชุมชนเองได้มีการเปิดบริการของคลินิกเอกชนอยู่และสามารถดำเนินอยู่ได้ด้วยดี ส่วนสถานบริการของรัฐนั้น ผู้ใช้บริการมักจะเป็นกลุ่มรายได้ไม่มาก กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มที่ชาวบ้านมองว่าเป็นผู้ตระหนี่ ทั้งนี้ค่านิยมดังกล่าวเกิดจากประสบการณ์เชิงลบของชุมชนที่สัมผัสกับการบริการของรัฐ เช่น ปฏิกริยาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเอาใจใส่ในการดูแลรักษาของผู้ป่วย ทั้งนี้เคยมีชาวบ้านถึง 5 ราย ที่เข้ารับการผ่าตัดแล้วต้องเสียชีวิต ซึ่งจากสิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากนิยมการประกันชีวิตกับบริษัทประกันต่าง ๆ เพื่อสิทธิประโยชน์ในการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาลเอกชน

3. สภาพทางสังคมและการปกครองของชุมชน

ชุมชนบ้านม่วง โตนในปัจจุบันมีอายุประมาณ 150 ปี เป็นการอยู่ร่วมระหว่างกลุ่มไทยใหญ่ ไทยเขิน และไทยยวน ซึ่งอพยพเข้ามาอยู่โดยเชื้อสายเจ้าเชียงใหม่และเชียงราย ในอดีตทั้งกล่าวกันว่า บ้านม่วง โตนเคยเป็นแหล่งที่ตั้งของคนหลายรุ่น ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัย เพื่อหนีภัยสงครามและปัญหาโรคระบาดและประสบกับภาวะการต่าง ๆ ทำให้เกิดการล้มตายดังจะปรากฏจากหลักฐานของการค้นหาฐานวิหารเก่า ไร่ล้มร้าง และกระดูกช้างจำนวนมาก ที่ฝังอยู่ใต้ดินที่มีการขุดพบ ประกอบกับการที่มีคนในชุมชนถูกวิญญานที่อ้างว่าเป็นคนที่เคยอยู่อาศัยในชุมชนรุ่นเก่า

เข้าสิง แล้วมอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ถึงสาเหตุของการล้มตายของคนในสมัยนั้น และแหล่งทรัพย์สินที่ฝังไว้ ด้วยความเป็นห่วงในทรัพย์สินทำให้ไม่สามารถไปเกิด จึงกลายเป็นวิญญาณที่เฝ้าแหล่งสมบัติอยู่ และการที่ตายไปนานนับหลายร้อยปี ทำให้เป็นทุกขเวทนาเนื่องจากไม่ได้รับส่วนกุศลจากใคร กลายเป็นดวงวิญญาณที่ดุร้าย และทำร้ายชาวบ้านเพื่อให้คลายจากความอดอยาก จนชาวบ้านเรียกขานว่า นางผีง ต่อมาชาวบ้านได้ตั้งหอผีให้อยู่อาศัยและทำการเช่นสรวงตามโอกาสต่าง ๆ ทำให้คลายความดุร้ายและกลายเป็นวิญญาณหนึ่งที่รักษาชุมชนนับเป็นเวลากว่า 100 ปี ที่มีการเช่นสรวงบูชาหอผี นางผีง อย่างสืบเนื่อง การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนบ้านม่วงโตน มีความใกล้ชิดทางความสัมพันธ์ทางสังคมค่อนข้างสูง เนื่องจากความเกี่ยวดองในระบบเครือญาติจากการสืบสายเลือดและการแต่งงานระหว่างตระกูลต่าง ๆ นับแต่รุ่นแรก ๆ จนถึงปัจจุบัน มีตระกูลทั้งหมดประมาณ 16 ตระกูล โดยแบ่งตามเก้าผีคือสายตระกูลต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ผีปู่ย่า 10 เก้าผี และผีมด 3 เก้าผี ซึ่งผีมดนี้เป็นผีบรรพบุรุษของกลุ่มที่มีเชื้อสายมอญ ความเกี่ยวดองในความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างจะเหนียวแน่น ดังปรากฏจากการแสดงออกถึงการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างกัน การเยี่ยมในคราวเจ็บป่วย หรือในกรณีที่ถูกหลานของชุมชน ไปอยู่ที่อื่น และกลับมาเยี่ยมบ้าน จะมีการเยี่ยมเยียนได้ถามทุกข์สุข และการบอกเล่าต่อกัน เป็นการกระจายข่าวให้แก่ญาติมิตรคนอื่นในชุมชนได้รับรู้ การช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทั้งงานมงคลต่าง ๆ และงานศพหรือการเข้าร่วมพิธีกรรมของการเช่นไหว้ผีประจำตระกูล และการยอมรับเชื้อฝัง พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และผู้สูงอายุ จากการแสดงออกโดยการพูดหรือการกระทำที่แสดงออกถึงการยอมรับ เคารพและเชื้อฝัง

ในระบบการปกครองของชุมชน ชุมชนม่วงโตนประกอบด้วย 2 หมู่บ้านและมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะมีการปกครองที่มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลที่เป็นทางการ หรือเป็นผู้นำแบบทางการ แต่แล้วยังมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการอื่น ๆ เช่น แก้วเหมืองฝาย แก้ววัดหรือปู่จารย์ มรรคทายก ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเลือกจากประชาชนในชุมชน และได้รับการยอมรับ เชื่อถือในความอาวุโสและความประพฤดี ตลอดจนความสามารถโดยเฉพาะทางพระสงฆ์ เป็นกลุ่มหนึ่งที่ชุมชนให้การยอมรับเชื้อฝัง และได้รับการปฏิบัติอย่างยกย่องนับถือจากชุมชน และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับหลักศาสนา ในขณะที่เดียวกันในชุมชนจะมีกลุ่มผู้นำอื่น ๆ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มครุฑาวัต กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่ม

แม่บ้าน ฯลฯ ทั้งนี้ โดยการทำงานที่แต่ละส่วนต่างมีบทบาทร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับชุมชนร่วมกัน

จากลักษณะความสัมพันธ์และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น สิ่งที่ค่อนข้างมีบทบาทสูงในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ประพฤติปฏิบัติตามแบบแผนต่าง ๆ ของสังคมนั้น คือ ระบบการนิเทศด้วยลักษณะของการสื่อสารในชุมชนที่มีการแพร่กระจายข่าวสารอย่างรวดเร็วเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในชุมชน ประกอบกับชุมชนถือว่า การสังคม ชื่อเสียง ศักดิ์ศรีเป็นเรื่องสำคัญและการถูกครหาในทางจากชุมชน นอกจากกระทบต่อผู้ประพฤตินั้นแล้ว ยังกระทบต่อครอบครัววงศ์วานญาติมิตรด้วย นอกจากนี้ยังมีค่านิยมเกี่ยวกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งยึดถือการประกอบคุณความดีที่เป็นประโยชน์แก่ตนและเพื่อนมนุษย์โดยยึดถือชีวิตปัจจุบันเป็นสำคัญ อันเป็นจริยศาสตร์ของการดำรงตน และได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดสืบต่อกันเรื่อยมา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ดังปรากฏในรูปของการปฏิบัติต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงโลกทัศน์และระบบความเชื่อของชุมชน

4. การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

กระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน มีผลต่อชุมชนที่เคยมีลักษณะความเป็นชุมชนชนบทอย่างสูงที่มีวิถีการดำเนินชีวิตด้วยระบบการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น บ้านม่วงโตน นับตั้งแต่มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเข้าสู่ชุมชน ความเจริญในด้านต่าง ๆ อันเนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเครื่องอำนวยความสะดวกใหม่ ได้เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตบางส่วนของชุมชน โดยเฉพาะ 20 ปี ที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอาชีพของคนในชุมชน จากภาคการเกษตร สู่ภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพภายนอกชุมชน ประกอบกับในระยะหลังราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ชาวบ้านจำนวนมากขายที่ดิน และเปลี่ยนแปลงอาชีพเศรษฐกิจในภาครวมของชุมชนดีขึ้น ค่านิยมทางการศึกษาของชุมชนเพิ่มสูงขึ้น มีการตื่นตัวด้านการศึกษาและการลงทุนการศึกษา ดังปรากฏจากการที่ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในจังหวัดจำนวนมาก จากสถิติของชุมชน นับตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นมา การเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา สูงถึง 90 เปอร์เซ็นต์ และปัจจุบันสูงถึง 99 เปอร์เซ็นต์ สำหรับผู้ที่ขาดโอกาสในการศึกษาตามระบบนั้น ก็ให้ความนิยมเข้าสู่การศึกษาของการศึกษาเอกชน โรงเรียน ด้วยเหตุผลความต้องการวุฒิบัตรทาง

การศึกษาเพื่อการทำงานและการยอมรับจากชุมชน ในส่วนของสุขภาพอนามัยคนส่วนมากมีทัศนคติเชิงลบต่อการบริการของสถานบริการของรัฐ จะนิยมการบริการตามสถานพยาบาลเอกชนต่าง ๆ ทำให้ธุรกิจการประกันภัยของบริษัทประกันภัยต่าง ๆ เป็นที่นิยมจากชาวบ้าน เพื่อประโยชน์ในการรักษาพยาบาล

ในการเปลี่ยนแปลงหลายด้านของชุมชน วิถีชีวิตเรื่องแปรเปลี่ยน นวัตกรรมบางอย่างของชุมชนที่เคยสืบทอดมาแต่อดีตก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม โดยเฉพาะเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการเกษตรจำนวนมาก ที่เริ่มลดหายไปจากวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน เพราะภาวะการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพจากภาคการเกษตร สู่ภาคอุตสาหกรรม และการบริการจากการที่เคยผูกพันผูกพัน เชื้อข้าวชั้นยุ่ง ได้หมดสิ้นไป เพราะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับหรือได้รับการถ่ายทอดความรู้ในนวัตกรรมการด้านนี้ เพราะเหตุการศึกษาและเปลี่ยนอาชีพที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการดังกล่าว แต่ยังคงมีนวัตกรรมและความเชื่อของชุมชนอีกมากมายที่ยังมีการสืบทอดต่ออย่างคนรุ่นต่อไปด้วย เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

5. ศาสนาและความเชื่อของชุมชน

การศาสนา ประชาชน 99.9% นับถือศาสนาพุทธ และนิยมการทำบุญ ทำทาน และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเสมอมา โดยเฉพาะค่านิยมเรื่องการเข้าวัด การทำบุญนั้น เป็นบรรทัดฐานอย่างหนึ่งของชุมชน คนที่เข้าวัดอย่างสม่ำเสมอ บริจาค และร่วมกิจกรรมของวัดของชุมชนจะได้รับการยกย่องยอมรับจากคนในชุมชน วัดในชุมชนจึงได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางถาวร ด้วยการสนับสนุนและแรงศรัทธาจากคนในชุมชน ซึ่งศาสนาในที่นี้หมายถึงระบบความเชื่อ การปฏิบัติ และการกราบไหว้บูชาที่สมาชิกของสังคมยอมรับว่าศักดิ์สิทธิ์ มีคุณค่า ทั้งนี้ศาสนาจะมีความสัมพันธ์อันดีกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนในชุมชนในบ้านม่วง โตนจึงมีความเชื่อทางศาสนาในระดับชาวบ้าน และมีความเชื่อฝังแน่นเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และวิญญาณนิยม ทั้งนี้ความเชื่อของชุมชนบ้านม่วง โตน มีการจัดแบ่งเป็น 3 ระบบ คือ

1. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์นั้น เชื่อว่า ในสถานะภาพที่ต่างกันจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับสถานะภาพนั้น หากมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจะเป็นความ

ไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดเวรกรรม บุญหรือบาปได้ ดังเช่น การที่ลูกหลานจะปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ไม่ให้ความเคารพยำเกรงหรืออุปการะแก่พ่อแม่ผู้มีพระคุณ นอกจากจะเป็นที่ครหาในทาแล้วเชื่อว่า จะเกิดเป็นบาปกรรมที่จะตามสนองแก่ผู้ปฏิบัติในอนาคต หรือการทำไม่เหมาะสมแก่พระที่ปฏิบัติดี จะเกิดเป็นบาปกรรม หรือการทำร้าย เอาจิตเอาเปรียบ คดโกงผู้อื่น ย่อมได้รับผลกรรมนั้นตอบสนองอยู่เสมอ อาจจะเป็นผลอย่างเร็วหรือช้า ตัวอย่างของความเชื่อเหล่านี้ อาทิเช่น

ในความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา นั้น มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติหลายประการ เช่น ภรรยาที่ดีต้องไม่นอนในระดับที่ศีรษะอยู่สูงกว่าสามีต้องนอนเยื้องลงล่างกว่า และต้องนอนทางซ้ายมือของสามี ผ้าถุงหรือกางเกงของผู้หญิงเป็นของต่ำ จะชักรวมกับเสื้อผ้าของสามีหรือพ่อหรือน้องชายไม่ได้ และเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่คู่สามีภรรยาและครอบครัวในอนาคตนั้น ในระหว่างลัปดาห์แรกของการแต่งงานผู้หญิงต้องกราบสามีของตน 3-7 วัน การที่สามีภรรยาปฏิบัติตัวไม่ดีต่อกัน จะทำให้เกิดความเสื่อมหากในบางครั้งอาจมีการล่วงละเมิดต่อกัน จะต้องมีการ ขอลู่มาลาโทษ ต่อกันหรือดั่งเช่นในเทศกาลสงกรานต์ สามีภรรยาก็จะนำเอาน้ำส้มสัมป่อย มาขอขมาหรือขออโหสิแก่กัน และปฏิญาณว่าจะปฏิบัติที่ดีต่อกันดังที่ผู้เฒ่าผู้แก่พูดกันว่า "หากผิวเมียไม่นับถือกัน มันไม่เจริญ"

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ถือว่าพ่อแม่คือพระในบ้าน ลูกคนไทยปฏิบัติตนไม่ดีต่อพ่อแม่จะเป็นกรรมหนักติดตัวไปตลอด และหากมีลูกหลานก็จะได้รับผลกรรมอันนั้น แต่หากปฏิบัติดีเยี่ยมจะเจริญก้าวหน้า ลูกต้องไม่เถียงพ่อเถียงแม่ อยู่ในโอวาทไม่ทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ เชื่อว่าลูกคนไทยทำให้พ่อแม่ต้องร้องไห้เพราะความไม่ดี จะไม่เจริญก้าวหน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชน ความเอื้ออาทรต่อกัน แบ่งปันระหว่างกันทำให้ชุมชนเหนียวแน่นอยู่ ดังจะเห็นจากการที่ชาวบ้านไม่นิยมทำรั้วกันระหว่างบ้านอยู่หนาแน่น เพราะรั้วเปรียบเสมือนเครื่องกั้นสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย หรือการที่แต่ละบ้านมีผลผลิตใหม่ ๆ จะนำมาแบ่งปันกันก่อนนำไปขาย เช่นคตินิยมว่า "ของกินล้า ปันกินคนหน้อย กินคนเดียวจางแก่กัน" ซึ่งหมายถึงการคบค้าสมาคมกันนั้น จะต้องไม่ตระหนี่ถี่เหนียว เห็นแก่ตัว ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกันจึงจะอยู่ร่วมกันได้ ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นที่รังเกียจของคนอื่น

นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์ นินทาผู้ที่ด้อยกว่าหรือผู้ที่เสียหาย หรือการแสดงอาการ ดุฎกตุมินบุคคลอื่น เช่น ห้ามหัวเราะเยาะด่าว่าคนพิการ กรรมจะตามถึงลูก

ของตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า "ผีบ่บ้อง...มีตาเผ่หน้าบ่หัน...จ้่าเป็นนิ้วเดียว เข้าหาตัวเก่า
ลิ่ว..."

2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิต

ในวิถีชีวิตของคนในชนบทที่ต้องสัมผัสอยู่กับธรรมชาติ การได้รับประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตอื่นๆ ก่อให้เกิดการเคารพในสรรพสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นผืนแผ่นดิน แม่น้ำ ลสัตว์เลี้ยงต่างๆ ต้นไม้ ตลอดจนสรรพสิ่งที่เกี่ยวประโยชน์ในการดำรงชีวิต อาทิเช่น ต้นไม้ที่ชื่อเป็นมงคล เช่น ชนุน มะยม มะขาม เป็นต้น ไม้ที่นิยมปลูกในอาณาบริเวณบ้านเพราะเชื่อว่าจะนำสิริมงคลมาให้ ต้นมะยมทำให้เกิดความนิยมชมชอบ ต้นมะขาม ทำให้เป็นที่เกรงขามและต้นชนุน ทำให้สับสนุนให้เกิดความรำรวยมั่งคั่ง ซึ่งตรงกันข้ามต้นไม้บางชนิดจะไม่นำมาปลูกในบริเวณบ้านเพราะเชื่อว่าเป็นมงคล เช่น ต้นลมแล้ง (ราชพฤกษ์) ต้นดอกบ้านเถื่อน (ดอกกรัก) ฯลฯ หรือต้นไม้ที่เชื่อว่าเป็นของสูงค่า เช่น ต้นส้มป่อย ซึ่งจะนำมาใช้ในพิธีมงคลต่างๆ ทั้งนี้รวมพิธีกรรมการสู่ขวัญข้าว ในระหว่างข้าวตั้งท้องด้วย หรือต้นไม้บางชนิดถือว่าเป็นของสูงห้ามลบหลู่ทำลาย เช่น ต้นโพธิ์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นไม้สูงห้ามตัดหรือทำลาย หากฝ่าฝืนจะเกิดอาถรรพ์หรือชิตแก่ผู้กระทำ แม้กระทั่งผู้หญิงที่มีประจำเดือนห้ามนั่งบริเวณรากต้นโพธิ์เด็ดขาดเพราะจะทำให้ต้นโพธิ์เกิดการเหี่ยวเฉา หรือใบม้วนยอดกลายเป็นต้นหย่อยทั้งต้น ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อให้ต้นโพธิ์หายจากภาวะการดังกล่าว เกี่ยวกับความเชื่อต่อพื้นดินนั้น ชุมชนให้ความสำคัญต่อพื้นดิน เช่น การทำนานั้น ชาวบ้านจะไม่นิยมรื้อไถคันนาเดิมเพราะเชื่อว่าหากรื้อไถคันนาเดิมออกจะทำให้เกิดเป็นอาถรรพ์หรือชิตแก่ผู้ทำได้ ทั้งนี้รวมทั้งบ่อน้ำ ชาวบ้านจะไม่นิยมถมบ่อน้ำเพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิด ชิตแก่ผู้กระทำ แต่หากมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ชาวบ้านจะจัดหาพระสงฆ์หรือผู้เคยบวชเรียนที่เรียกว่า "หนาน" และต้องเป็นผู้ถือศีลมาทำพิธีถอน ชิต หรือขอขมาต่อคันนาหรือบ่อน้ำก่อน จะทำการรื้อถอนหรือถมทับแม้กระทั่งการหาทำเลปลูกบ้าน ชาวบ้านจะหลีกเลี่ยงบริเวณบ่อน้ำเก่า ไม่ให้อยู่บริเวณที่ตัวของบ้าน รวมถึงมองหรือครกกระเดื่อง ซึ่งแต่อดีตชุมชนใช้สำหรับชิตสี่ข้าวเปลือก เพื่อการบริโภค ชาวบ้านจะให้การเคารพมาก บริเวณที่เป็นที่ตั้งของครกกระเดื่องมาก่อน ชาวบ้านจะละเว้นไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ข้างบน เพราะเชื่อว่าจะเป็นการลบหลู่ และจะเกิดอาถรรพ์หรือ ชิตได้

3. ความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ

จากวิถีชีวิตที่ต้องสัมผัสอยู่กับธรรมชาติ และการได้รับประโยชน์จากธรรมชาติและสภาวะทางกายภาพรอบตัว ทำให้เกิดความคิดความเชื่อที่ว่า ในธรรมชาติหรือสภาวะทางกายภาพต่าง ๆ นั้นมีอำนาจเหนือธรรมชาติแอบแฝงอยู่ หรือมีจิตวิญญาณสิงสถิตย์อยู่ ดังนั้นพื้นดินนั้นเชื่อว่ามีแม่พระธรณีเจ้าที่สิงสถิตย์อยู่ ต้องทำสถานที่ให้สถิตย์ ดังนั้น ในแต่ละบ้านจะมีบริเวณที่กำหนดว่าเป็นที่ตั้งของเจ้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ดูแลอาณาเขตบ้านเรือน

เตาไฟที่ใช้สำหรับการหุงข้าว เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผีปู่ต๋าย่าต๋า ซึ่งเป็นผีประจำครัวเรือนของแต่ละบ้าน โดยผีปู่ต๋าย่าจะสถิตย์อยู่กับหม้อหนึ่ง ส่วนย่าต๋าม่าจะสถิตย์อยู่กับไหข้าวผ่างที่ใช้หุงรอบไหข้าวในเวลานึ่งข้าวเรียกว่า เตี่ยวหม้อหนึ่ง โดยปู่ต๋าย่าและย่าต๋าม่ามีความสัมพันธ์เป็นสามภรรยา ปู่ต๋าย่าหมายถึง ไหข้าว ส่วนหม้อหนึ่งคือย่าต๋า ทั้งปู่ต๋าย่าต๋าจะต้องคู่กัน ทำหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกในครอบครัว ดังจะปรากฏจากการที่เมื่อเกิดภาวะการณ์ต่าง ๆ ในครอบครัวจะมีการวิงวอนบอกกล่าวขอความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากปู่ต๋าย่าต๋า เช่น การเกิดพายุฝนน้ำท่วม ก็จะรีบไปยิงเตาไฟเข้าข้าวเหนียวนั้นเป็นก้อนเล็ก 1 ปั้น หมาก 1 ต๋า พลุ 1 ใบ เพื่อขอร้องให้ช่วยคุ้มครองบ้านให้ปลอดภัยจากพายุ หรือเมื่อสมาชิกในครอบครัวจะเดินทางก็ขอความช่วยเหลือจากปู่ต๋าย่าต๋า เมื่อจะกระทำการใดก็จะบอกกล่าวให้ปู่ต๋าย่าต๋าทราบเพื่อแสดงถึงความเคารพ เช่น การปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ผู้ใหญ่ในครอบครัว

ความเชื่อในเรื่องผีปู่ต๋าย่าต๋าหรือผีหม้อหนึ่งนั้น ยังแสดงออกในรูปของพิธีการลงผีหม้อหนึ่งเพื่อขอคำแนะนำ คำปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากผีหม้อหนึ่ง ในชุมชนบ้านม่วงโตน มีการลงผีหม้อหนึ่งถึง 4 แห่ง จากความเชื่อที่ว่า ในครัวที่เตาไฟจะมีผีหม้อหนึ่งสถิตย์ที่หม้อหนึ่งและไหข้าวสามารถนำวิญญาณมาทรงได้ แต่คนที่ทรงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการทรงผีหม้อหนึ่งการทรงผีนั้น จะใช้ ข้าวสาร 1 ลิตร กรวยหมาก 4 กรวย พลุ 4 ใบ เงิน 12 บาท และกระดิ่งสำหรับใส่ข้าวสาร การเชิญวิญญาณจะใช้ เสื้อสีด้าสวมทำเสื้อของปู่ต๋าย่าและใช้ไม้ไผ่ความยาวประมาณ 75 ซม. สำหรับทำแขนปู่ต๋า โดยจะมัดไม้ทำแขนกับขอบปากไหข้าว สวมเสื้อ และนำชิ้นวางบนหม้อหนึ่งที่ตั้งบนเตาไฟที่ก่อแล้ว รอวิญญาณประทับเมื่อประทับแล้วจะมีการเคลื่อนตามแรงดันดังกล่าว การสื่อสารของผีหม้อหนึ่งจะใช้การขีดเขียนเป็นสัญลักษณ์ต่าง ๆ ลงบนข้าวสารในกระดิ่ง และผีประกอบ

เลขทะเบียน.....เลขหน้า.....
สำนักทอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ว/กน 890. 0959362

54247

พิธีจะต้องเป็นผู้แปลความหมายเหล่านั้น ซึ่งหากแปลถูกต้องก็จะได้รับการยอมรับโดยการกระโดดโลดเต้นผกัรับ

ผีหม้อหนึ่งจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแม่ โพลนหรือข้าวกล้าว่ากันว่าผีหม้อหนึ่งจะสามารถบอกเหตุล่วงหน้าแก่สมาชิกในครอบครัวได้ โดยในเวลาหนึ่งข้าวในตอนเช้า หากข้าวที่หนึ่งเบลีี่ยนสภาพเป็นสีแดงแสดงให้รู้ว่า จะมีเหตุไม่ดีเกิดแก่ครอบครัว ให้รีบทำการแก้ไขป้องกันเพื่อลดความรุนแรงของเหตุการณ์ร้ายที่จะเกิดขึ้น โดยการนำข้าวนั้นไปทำการละเดาะเคราะห์ส่งเคราะห์ที่วัด โดยเหตุที่ชุมชนบ้านม่วง โตนเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างเชื้อสายไทยใหญ่ ไทยเขิน และไทยยวน และต่างมีความเชื่อร่วมกันว่า บุษ่าตายายที่ตายไปแล้วนั้นวิญญาณยังคงวนเวียนดูแลลูกหลาน จึงมีความจำเป็นที่ลูกหลานควรจะทำหิ้งผีและหอดผีขึ้นเพื่อเป็นที่สถิตย์ของดวงวิญญาณและเป็นที่ล่ำหับเช่นสรวงบูชาในการเลี้ยงผี โดยจัดทำหิ้งผีไว้ที่หวนอนในบ้านลูกหลาน โดยหิ้งผีนั้นจะวางพานดอกไม้ที่แบ่งมาจากบ้านเก่าผี เพื่อให้ลูกหลานได้กราบไหว้ ส่วนหอดผีนั้นเชื่อว่าวิญญาณของบุษ่าตายายที่ตายไปแล้วจะได้อยู่ร่วมกัน จึงสร้างหอดผีให้อยู่ โดยการปลูกบ้านเรือนไม้ยกใต้ถุนสูงขนาดพอประมาณ ไว้ที่หวนอนของบ้านเก่าผี ในแต่ละปีจะมีการเช่นสรวงบูชาด้วยกัน เช่น จะจัดเลี้ยงผีในเดือนเก้า หรือเดือนพฤษภาคม โดยลูกหลานในตระกูลผีเดียวกันจะนำไก่ต้มพร้อมทั้งดอกไม้ ครอบคร้วละ 1 ตัว มาร่วมในพิธีการเช่นสรวงผีบุษ่าร่วมกัน ผู้ทำหน้าที่ในการเลี้ยงผีจะเป็นผู้กล่าวคำเชิญผีบุษ่ามารับของเช่นไหว้ การที่จะรู้ว่าผีบุษ่ากินของเช่นไหว้หรือไม่ จะมีการสังเกตต่างกัน เช่น บางคนสังเกตจากมีแมลงวันมาเกาะหรือเกิดลมพัด ระยะเวลาในการเลี้ยงนั้นสังเกตจากธูปที่ปักจุดจะมีการลุกไหม้ถึงระดับใด โดยในระหว่างการเช่นไหว้นั้นจะมีการเฝ้าดูอยู่ตลอด มีความเชื่อว่า ผู้ที่จะรับสืบทอดการเป็นเก่าผีนั้นจะสืบทอดผ่านลูกผู้หญิงในครอบครัวของเก่าผีก่อน

ส่วนการไหว้ผีหรือการเลี้ยงผีของผีสืบทอดมาจากตระกูลผีมืด ซึ่งมีอยู่ 3 ตระกูลหลักในชุมชน ก็จะมีการจัดงานพ็อนผีมืด ซึ่งอาจจะมีการจัดงาน 3 ปีต่อครั้ง เนื่องจากการจัดพ็อนผีมืดนั้นต้อง ใช้ค่าใช้จ่ายสูงและขั้นตอนพิธีกรรมต่าง ๆ มาก แต่ในครั้งใดที่มีการพ็อนผีมืดของตระกูลใดจะได้รับความสนใจจากคนในชุมชนที่จะเข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว

ทั้งนี้มีความเชื่อว่า ผีบุษ่าหรือผีมืดนั้น จะมีอำนาจในการช่วยเหลือคุ้มครองลูกหลานในตระกูลหากเกิดความเดือดร้อน และจะสามารถลงโทษลูกหลานที่ประพฤติผิด โดยเฉพาะในกลุ่ม

ลูกหลานผู้หญิงของตระกูลผู้ปู้ย่า หากลูกหลานประพฤติดีดีประเวณีก่อนการแต่งงานหรือผิดผีจะถูกลงโทษจากผีโดยการทำให้เจ็บป่วยอาจจะเป็นที่ตัวหญิงสาวเอง หรือพ่อแม่ ด้วยเชื่อว่าผู้หญิงสาวแต่ละคนจะมีผีติดตัว หากมีการล่วงเกินระหว่างเนคก่อนการแต่งงาน จะต้องมีการไล่ผี ซึ่งจะมีการไล่ผีประเภทไล่เอา ซึ่งหมายถึงแต่งงานและไล่ไม่เอา คือไล่ผี แต่ไม่แต่งงาน ซึ่งในปัจจุบันความเชื่อเรื่องการไล่ผี เสียผียังคงอยู่ ในการที่หนุ่มสาวจะแต่งงานกัน ฝ่ายชายยังคงต้องเสียค่าไล่ผีให้แก่ฝ่ายหญิง และเพื่อประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ความเชื่อเกี่ยวกับผีอารักษ์ผีบ้านผีเมือง และผีเจ้านาย ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่า เป็นผีที่ตีทำหน้าที่คอยดูแลหมู่บ้าน ดูแลลูกหลานในหมู่บ้าน โดยผีพ่อบ้านหรือผีเลื้อบ้านนั้น เกิดจากการที่เมื่อตั้งหมู่บ้านแล้วมีการเซ็นสรวงอัญเชิญดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจมาทำหน้าที่ในการดูแลหมู่บ้าน คุ่มครองอันตรายที่จะเกิดแก่หมู่บ้านและลูกหลานในหมู่บ้าน ป้องกันการรุกรานจากวิญญาณร้ายอื่น ๆ ผีเลื้อบ้านจะอาศัยในบริเวณที่ชาวบ้านปลูกสร้างให้เป็นหอผีและมีการเซ็นสรวงทุกปีในช่วงวันพญาวัน และในเดือนเก้าหรือเดือนเพชฌฆาตของทุกปี โดยคนในชุมชนจะนำเงินสดคนละ 10-20 บาท ขนม ดอกไม้ ข้าวตอกและธูปเทียน ไปรวมกันที่บ้านซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าในการจัดเลี้ยง ซึ่งจะนำเงินที่ได้ไปจัดซื้อไก่ต้มและขนมหวาน เพื่อนำไปเซ็นสรวงยังหอผีในการเซ็นสรวงหัวหน้าจัดเลี้ยง ในบางปีจะมีการเชิญวิญญาณของพ่อบ้านมาพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ กับลูกบ้านโดยการประทับทรง ทั้งนี้ในหมู่บ้านม่วง โตนจะมีพ่อบ้านถึง 2 แห่ง เพราะว่า เดิมชุมชนแยกเป็นบ้านเหนือ บ้านใต้ ต่อมาจำนวนคนมากขึ้น บ้านเหนือบ้านใต้จึงอยู่รวมกันบริเวณที่ตั้งของหอผีเลื้อบ้านจะได้รับการเคารพยำเกรงจากคนในชุมชน ซึ่งเชื่อว่า หากไปกระทำล่วงเกินสถานที่ของหอผีเลื้อบ้านจะเป็นอันตรายแก่ตน

ผีเสื้อวัด เชื่อว่า เป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่ในการดูแลวัดและพระในวัด ตลอดจนทรัพย์สินของวัด โดยจะมีการตั้งหอผีเสื้อวัดในบริเวณวัด และมีการเซ็นสรวงด้วยขนมหวานต่าง ๆ ข้าวตอกดอกไม้ การเซ็นสรวงจะทำในโอกาสประเพณีสำคัญต่าง ๆ ของวัด ผู้ที่ทำหน้าที่ในการเซ็นสรวงคือ ปู่จารย์หรือมรรคทายก ด้วยเงินที่ได้จากเงินกองกลางของวัด ในการที่จะมีการทำพิธีการหรืองานใด ๆ ในวัดจะต้องมีการบอกกล่าวแก่ผีเสื้อวัดให้รับรู้ หรือแม้กระทั่งการมีพระบวชใหม่ พระย้ายมาอยู่ก็จะต้องแจ้งให้ผีเสื้อวัดทราบ เชื่อกันว่า ผีเสื้อวัดนั้นเป็นวิญญาณของพระที่บวชอยู่ในวัดแห่งนั้นนานและตายในวัดนั้นจะต้องเป็นผีเสื้อวัด ทั้งนี้ผีเสื้อวัดจะมีอำนาจในการลงโทษพระในวัดที่กระทำผิดด้วย และในวัดทุกแห่งจะต้องมีผีเสื้อวัดคอยดูแล แม้กระทั่งวัดที่ร้างก็ตามในวัดที่

ร่างนั้น ฝึเลือกวัดจะกลายเป็นสภาพจากฝึเลือกวัด กลายเป็นฝึกษยัณห์ค้อยดูแลบริเวณวัดเก่า ทำให้เป็นเที
เกรงกลัวแก่คนในชุมชน ไม่ประพฤติปฏิบัติล่วงละเมิดอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว

ขณะเดียวกันความเชื่อที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน คือ เรื่อง
ของอมตะวิญญาณ อำนาจของบุญกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด จึงมีความเชื่ออย่างเหนียวแน่น
เกี่ยวกับการเกิด และชีวิตหลังความตาย โดยเชื่อว่า การที่บุคคลถือกำเนิดที่แตกต่างกัน บางคนเกิด
มา มีความสวยงามของรูปร่างหน้าตา ความเพียบพร้อมในคุณสมบัติ สติปัญญาและทรัพย์สินอยู่ในวงศ์
สกุลที่ดีขึ้น เป็นผลมาจากกรรมดีในชาติปางก่อนที่ลง เสริม นอกจากความพยายามในชาตินี้สำหรับ
แต่ในบุคคลที่ไม่อาจประสบความสำเร็จในชีวิตได้ แม้ว่าจะใช้ความพยายามแต่ไม่ถึงที่สุดของความ
ลำเจ็จนั้น เชื่อว่า เป็นเรื่องของผลกรรมแต่ชาติก่อนด้วย สามิภรรยาที่โชคไม่ดีในชีวิตสมรสก็ เชื่อ
ว่าเป็นเพราะกรรมร่วมกันในแต่อดีตชาติ ด้วยความเชื่อเรื่องบุญกรรมและชาติเกิด ทำให้การให้
ความสำคัญกับการทำบุญ เพื่อหวังว่าผลบุญจะส่งผลเสริมในชาติภพที่ดีกว่า ดังจะปรากฏว่าคนในชุมชน
นิยมทำบุญกับวัด เพื่อการสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ

ในความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการเกิดนั้นชุมชนเชื่อว่า มีการกลับชาติมาเกิดใหม่ และ
การเกิดการตายของคนนั้นขึ้นกับกำหนดชีวิตที่พ่อแม่ให้มาว่าจะต้องมีชีวิตอยู่ได้กี่ปี ส่วนอยู่สุขสบาย
เพียงใดขึ้นอยู่กับผลบุญที่สะสมไว้ในอดีตชาติ ความทุกข์ยากที่ได้รับก็เป็นผลกรรมจากอดีตชาติ และ
ชาติปัจจุบัน และเครื่องหมายของการมีชีวิตที่ปกติสุขคือชวัญทั้ง 32 ชวัญ ยังคงอยู่กับร่างกาย หาก
ชวัญใดชวัญหนึ่งหายไป จะต้องทำพิธีเรียกชวัญ หรือเมื่อเจ็บป่วยไม่สบายต้องไปยังพ่อเกิดแม่เกิด
เพื่อให้อยู่ปกติสุขหรือมีการสงเคราะห์ให้ด้วย ฉะนั้นในการทำบุญต่าง ๆ ของชาวบ้านจึงมีการอุทิศ
ส่วนกุศลไปให้ยังพ่อเกิดแม่เกิดของตน ซึ่งเป็นพ่อแม่ของบุคคลต่าง ๆ ในโลกของวิญญาณและมีอิทธิ
พลต่อการเกิดการตายและการดำเนินชีวิตของบุคคล เพื่อให้ทำหน้าที่คุ้มครองชีวิตให้อยู่อย่าง เป็นสุข
หรือหากเกิดการตายเกิดขึ้น มักจะมีคำพูดว่า "...พ่อเกิดแม่เกิดเขาเอาลูกเขากลับไปแล้ว..."

ทั้งหมดจากระบบความเชื่อของชุมชนต่อสิ่งต่าง ๆ โดยรอบ นำมาซึ่งการประกอบพิธีกรรม
ที่แสดงออกถึงความเชื่ออย่างมากมาย ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นยังคงได้รับการปฏิบัติตามอย่างสืบเนื่อง
จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ทั้งในการสืบเนื่องในส่วนของผู้ประกอบพิธีกรรม เนื้อหาของพิธีกรรม
การปฏิบัติและแบบแผนของพิธีกรรม รวมทั้งผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมทั้งนี้ด้วยกระบวนการขัดเกลาทาง

สังคมทางด้านความเชื่อของชุมชนที่สืบทอดกันมาแต่เนิ่นนานและใช้ระยะเวลายาวนานในการสั่งสมความเชื่อประสบการณ์ และแนวทาง ในกระบวนการขัดเกลาให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตามของคนในรุ่นต่อมา ขณะเดียวกันพิธีกรรมบางอย่างก็เริ่มเกิดการสูญหายไปจากชุมชน เพราะเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั่นเอง

การเรียนรู้และการถ่ายทอดความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมของชุมชน

ในตอนนั้นผู้วิจัยของ เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และการถ่ายทอดความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมของชุมชนในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1. พิธีกรรมของชุมชน
2. การเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ
3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจากพิธีกรรม
4. การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมการทรงเจ้า

1. พิธีกรรมของชุมชน

วัฒนธรรมของชุมชนใด ๆ ย่อมมีการก่อรูปและสืบทอดดำรง โดยผ่านการปฏิบัติอย่างซ้ำ ๆ ในหมู่สมาชิกของชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วยเวลานานนับหลายชั่วคน ลักษณะเช่นนี้ย่อมบ่งบอกถึงความมีระบบระเบียบของวัฒนธรรม เพราะสามารถอธิบายถ่ายทอดและปฏิบัติสืบทอดกันได้ พิธีกรรมเป็นลักษณะที่สำคัญของการต่อยอดระบบความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติและแสดงความสอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ขณะเดียวกันพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ และการสูญหายตามเงื่อนไขของสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับระบบความเชื่อด้านต่าง ๆ และมีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หลายด้าน พิธีกรรมเหล่านี้มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุ และพิธีกรรมบางอย่างที่ไม่สนองตอบต่อการดำรงชีวิตของผู้คนก็เริ่มสูญหายไปจากชุมชน หากแต่พิธีกรรมใดที่ตอบสนองต่อเงื่อนไขของชุมชนก็ยังคงดำรงอยู่ ทั้งนี้พิธีกรรมดังกล่าวมีลักษณะ เป็นระบบความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาแบบชาวบ้านและผี ซึ่งแสดงออกในรูปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์ สัญลักษณ์และบุคคล โดยสามารถจะจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

กลุ่มพิธีกรรมเกี่ยวกับผี มีตัวอย่างของพิธีกรรมเช่น การเลี้ยงผีและการไหว้ผีประเภทต่าง ๆ ฯลฯ

กลุ่มพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธ มีตัวอย่างพิธีกรรมเช่น การใส่ขันธแก้วทั้งสาม การฟังธรรมมหาวิบาก ฯลฯ

กลุ่มพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธ ผีและพรหมณ์ เช่น การสืบชะตา การส่งเคราะห์ ฯลฯ

ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล เครือญาติและชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน และวัตถุประสงค์หรือแนวคิดที่มุ่งหวังนั้น อาจจะแฝงเร้นในวัตถุประสงค์ขั้นต่อนพิธีกรรมหรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ทั้งที่โดยสะท้อนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ จึงจะสามารถจำแนกให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับตัวอย่างของพิธีกรรมได้ดังต่อไปนี้

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับผี เป็นพิธีกรรมในลักษณะของการเช่นสรวง เช่น ไหว้บรรดาผีต่าง ๆ ทั้งผีดีและผีร้าย โดยเพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์ต่อชีวิต ทรัพย์สิน และการอยู่ร่วมกลุ่มอย่างสงบสุข ทั้งเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้หายจากอาการเจ็บป่วย ฯลฯ

1.1 การเลี้ยงผี เกิดจากการที่บุคคลเกิดการเจ็บป่วย และได้รับคำทำนายทายทักจากผู้ที่เป็นเจ้าพิธี เช่น หมอผี หมอขวัญ หมอตุ้ และเจ้าทรงหรือผีเจ้านาย ว่าโดยผู้กระทำร้ายจำเป็นต้องเช่นสรวงเพื่อให้หายจากอาการดังกล่าว ซึ่งการเลี้ยงหรือเช่นไหว้ผีนั้น มีลักษณะที่แตกต่างกันตามแต่ประเภทของผู้ที่กระทำร้าย ทั้งนี้เชื่อว่า กลุ่มผู้ที่กระทำร้ายนั้นอาจจะเกิดจากความทุกข์ยากทิวโหยไม่ได้รับส่วนบุญ หรือเกิดจากการที่คนไปกระทำการลบหลู่ตามผี ซึ่งผีจะทำร้ายยึดเอาขวัญของผู้ป่วยไปด้วย ดังเช่น การเลี้ยงผี ซึ่งมีการแยกเป็น 2 กลุ่มคือ ผีชั้นต่ำและผีชั้นสูง ซึ่งทั้ง 2 ประเภทจะมีพิธีกรรมที่ต่างกัน สำหรับผีที่เป็นวิญญาณชั้นต่ำนั้น เมื่อได้รับคำทำนายทายทักว่า ถูกผีชนิดใดกระทำร้ายและบอกสถานที่ และประเภทของอาหารที่ต้องการแล้ว จะมีการบนบานต่อผีโดยใช้การบอกกล่าวแก่ร่างกายของผู้ป่วยว่า จะเช่นไหว้ในสิ่งที่ผีต้องการแต่ต้องถนอมพิษคืนขวัญให้ผู้ป่วยเป็นปกติในระยะเวลาที่กำหนดคือ 3-7 วันจึงจะเลี้ยงอาหารที่ต้องการ

โดยสถานที่ประกอบพิธีกรรมบริเวณท้ายหมู่บ้าน หรือบริเวณที่เชื่อว่ามีผีอยู่ และผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ ครอบครัวของผู้ป่วยผู้อำนวยพิธีกรรม ซึ่งเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่นำอาหารไปเลี้ยงผีนั้นจะเป็นใครก็ได้แต่มีข้อห้ามคือ จะไม่คัดเลือกคนที่มีคาถาอาคม เพราะคนมีคาถาผีจะกลัวไม่กล้ารับ

อาหารเช่น ไห้ว เพราะในการเช่น ไห้วนี้มัน จะต้องแสดงความอ่อนนุ่มต่อผี เพื่อว่าผีจะคืนขวัญ ให้ผู้ป่วยสำหรับช่วงเวลาประกอบพิธีกรรมก็คือ หลังจากหายจากการเจ็บป่วย และจะให้ช่วงเวลา ตอนเย็นเมื่อห้าโมงไม่ให้เลี้ยงผีในเวลาช่วงเช้า เพราะจะทำให้วิญญาณมีความแรงมากขึ้น ทั้งนี้ผู้ เข้าร่วมพิธีกรรมก็คือ ผู้ป่วยและญาติมิตร ส่วนวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรมได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ รูปเทียนข้าวเหนียวสุก 1 ก้อน กล้วย 1 ลูก และด้ายดิบ เพื่อ เชิญขวัญผู้ป่วยกลับบ้าน

2. อาหาร ได้แก่อาหารที่ใช้เลี้ยงจะเป็นอาหารคาว เช่น ลาบดิบ ไก่ต้ม เหล้าและน้ำ ซึ่งอาหารเหล่านี้จะต้องบรรจุในภาชนะใบตองที่ตัดเย็บเป็นกระทง ส่วนเหล้าหรือน้ำนั้นจะบรรจุ ในกระบอกไม้ไผ่เพื่อว่าอาหารเหล่านี้เมื่อเลี้ยงผีแล้วจะไม่นำกลับเข้าบ้าน

การประกอบพิธีกรรมนี้ เริ่มจากเกิดการเจ็บป่วยขึ้น ซึ่งเป็นการเจ็บป่วยที่ใช้เวลานาน เกินไปสำหรับการรักษา โดยลมุนไพรหรือยาแผนใหม่ ญาติมิตรของผู้ป่วยจะไปขอความช่วยเหลือ จากหมอขวัญคือ ผู้ที่มีวิชาอาคมสามารถเรียกขวัญหรือติดต่อวิญญาณได้ ผีหมอนิ่งหรือผีปู่ย่าตา หรือเจ้าทรง เพื่อให้ช่วยตรวจหาถึงสาเหตุของการเจ็บป่วย หากได้รับคำแนะนำว่า ถูกผีกระทำร้ายต้องเลี้ยงผีแห่งใดบ้าง โดยอาหารใดแล้ว ก็จะเชิญบนบานบอกกล่าวต่อผีนั้น ๆ ที่ร่างกายของ ผู้ป่วย โดยตั้งข้อกำหนดให้หายป่วยภายในระยะเวลา 3-7 วัน ซึ่งจะเลี้ยงอาหารที่ต้องการ และเมื่อผู้ป่วยหายตามกำหนดกลุ่มญาติในครอบครัวจะจัดเตรียมอาหารที่ต้องการพร้อมทั้งจัดหาคน เพื่อนำอาหารไปให้ผีและขอขวัญผู้ป่วยคืนจากผี โดยมีกล้วย 1 ผล ข้าวเหนียวสุก 1 ก้อน และด้ายดิบสีดำ 1 เส้นขนาดยาวพอมัดข้อมือผู้ป่วยได้ หลังจากกินอาหารเสร็จ ผู้ทำหน้าที่ เลี้ยงผีจะบอกกล่าวแก่ผีว่า อาหารนำมาเลี้ยงให้อิ่มหน้าแล้ว ต่อไปจงอย่าได้มาทำร้ายอีก และขอ ขวัญคืนให้แก่ผู้ป่วยด้วย โดยให้ขวัญนั้นสถิตย์อยู่ในด้ายดิบ พร้อมทั้งรับนำเอาด้ายดิบ กล้วยสุก และ ข้าวเหนียวกลับ ไปผูกข้อมือผู้ป่วย และพูดว่า เอาขวัญมาคืนอยู่กับเจ้าของแล้ว ต่อไปจงอยู่กับเจ้าของ ให้เจ้าของอยู่สุขสบายเหมือนก่อน

ในส่วนของผู้ที่มีอันดับสูงขึ้นมาอีกนั้นการเลี้ยงผีจะอยู่ในรูปของการ สังเสดวง ซึ่งผี ประเภทนี้ได้แก่ ผีสองนางและผีพ่อเกิดแม่เกิด ซึ่งผีประเภทนี้มีพิธีกรรมที่แตกต่างกับประเภทแรก คือสถานที่ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ บริเวณบ้านของผู้ป่วยผู้ประกอบพิธีกรรม ครอบครัวของผู้ป่วย

และญาติมิตรผู้อำนวยความสะดวกคือ ผู้ที่มีความรู้ด้านเวทมนต์คาถาหรือบู้จารย์มรดกทายาทซึ่งโดยมากนั้นจะเป็นผู้ที่เคยผ่านการบวชเรียนมาก่อนมักเรียกว่า ทนาน ช่วงเวลาประกอบพิธีกรรม หลังจากการหายเจ็บป่วยและระยะเวลาตอนเย็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้ป่วยและญาติมิตร ส่วนวัตถุประสงค์หลักในพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูป เทียน น้ำส้มป่อย ธงกระดาษ รูปปั้นดินรูปสัตว์ ปี่เกิด รูปคน และเศษผ้าที่ตัดลุ่มมุดแทนเสื้อผ้า ถ้วยสูก ข้าวเหนียวและด้ายดิบเพื่อผูกข้อมือ
2. อาหาร ได้แก่ ข้าวสุก อาหารคาวหวานต่างๆ ซึ่งอาหารนั้นต้องเป็นอาหารสุก ส่วนเครื่องต้มจะเป็นน้ำ (เป็นที่น่าสังเกตว่าอาหารหรือขนมนั้นจะต้องเป็นอาหารหรือขนมพื้นเมืองเท่านั้น)

การประกอบพิธีกรรมเกิดขึ้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วยและค้นหาสาเหตุอันเนื่องมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ และหลังจากทราบสาเหตุของการเจ็บป่วยแล้ว กลุ่มญาติจะทำหน้าที่บนบานต่อผีที่ทำร้ายอ่อนวอนขอให้ช่วยรักษาและคืนขวัญให้ผู้ป่วยเป็นปกติโดยเร็ว ซึ่งจะมีกำหนดเวลา 3-7 วัน จากนั้นจึงทำการเลี้ยงส่งผีเรียกว่า การส่งสะตวง โดยจัดเตรียมเครื่องบูชา อาหารต่างๆ บรรจุในสะตวงซึ่งทำจากตักกล้วย กล่าวคือ จะนำไม้มาวัดขนาดความยาวของข้อศอกของผู้ป่วย เพื่อนำไปสร้างขนาดของสะตวง โดยจะใช้ก้านของลำต้นกล้วยนำมาพับเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีไม้เป็นเครื่องเชื่อมออกเป็นรูปกระเบปี่พื้นด้วยใบตอง ในการจัดเตรียมเครื่องบูชาต่างๆ นั้นกลุ่มญาติที่ทราบข่าวจะมาช่วยกันจัดเตรียมเพราะเป็นงานค่อนข้างละเอียด เมื่อเตรียมเครื่องเช่นไหว้แล้วจะเชิญผู้มีความรู้ด้านเวทมนตร์คาถามาทำหน้าที่บอกกล่าวแก่วิญญาณนั้น โดยผู้ส่งนั้นจะนำตำรามาเปิดมนต์ท่องสวดที่ร่างกายผู้ป่วย ซึ่งจะให้ผู้ป่วยนั่งพรมมือไหว้อยู่ตลอดเวลา การท่องสวดจะใช้เวลานานเกือบชั่วโมง เมื่อเสร็จแล้วจะนำเอาน้ำส้มป่อยมาลูบหน้าลูบหัวผู้ป่วยและสะบัดลงสะตวง พร้อมทั้งผูกข้อมือแก่ผู้ป่วย เพื่อเป็นการคืนขวัญแก่ผู้ป่วย แล้วจึงนำสะตวงนั้นออกจากบ้าน ไปทิ้งไว้ยังท้ายหมู่บ้าน

1.2 การไหว้ผีในถิ่น หมายถึง ผีที่ทำหน้าที่คุ้มครองครอบครัวเครือญาติตลอดจนชุมชนให้อยู่อย่างสงบสุข ซึ่งการเลี้ยงผีนั้นเรียกอีกอย่างว่าการไหว้ผี ซึ่งการไหว้นั้นมี 2 ลักษณะ คือการไหว้ตามประเพณีเทศกาลปีละ 1 ครั้ง หรือ การเลี้ยงในกรณีพิเศษ เช่น การที่มีการบนบานขอความช่วยเหลือจากผีและสัญญาว่าจะ เช่น ไหว้เมื่อสัมฤทธิ์ผลกลุ่มผีเหล่านี้ ได้แก่ ผีเจ้าที่หรือพระภูมิ

ผู้ป่ย่า ผู้เฒ่าบ้านและผู้เฒ่าวัด อันมีการประกอบพิธีกรรมดังนี้

1.2.1 ผู้เฒ่าที่ เกิดจากความเชื่อว่าเป็นบริเวณพื้นดินที่เราอยู่อาศัยนั้นมีแม่พระธรณี เจ้าที่ลึงลิตย์อยู่ ต้องทำสถานที่ให้ลึงลิตย์ ดังนั้นในแต่ละบ้านจะมีบริเวณที่กำหนดว่าเป็นที่ตั้งของ เจ้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ดูแลอาณาเขตบ้านเรือน โดยจะทำท่งไม้ มีชั้นเล็ก 4 อัน เรียกว่าท่งท่งสี่ และในแต่ละปีจะมีการเช่นสรวงเรียกว่า การเช่นท่งท่งสี่ นอกจากการเช่นสรวงในโอกาสประจำ แล้วอาจจะมีการเช่นสรวงในกรณีที่มีการขนานต่าง ๆ เช่น การต้องการขายหมูให้ได้ราคาที่ดี ก็ จะขนานเจ้าที่ให้ช่วย หรือลูกหลานจะสอบก็จะขนานเจ้าที่ให้ช่วยในการสอบ นอกจากที่บ้านแล้ว ที่นาก็จะมีเจ้าที่ของนาแต่ละแห่งอยู่และจะมีการเช่นสรวงเช่นเดียวกัน ซึ่งพิธีกรรมนี้แสดงถึงความ มีคารวะ รู้จักกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ และการจัดระเบียบในเรื่องของความเคารพในสิทธิอาณาเขต ของบุคคลเพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันนั่นเอง

ในพิธีกรรมผู้อำนวยความสะดวกคือ ผู้เคยผ่านการบวชเรียนที่เรียกว่า ทานา ส่วนสถานที่ ประกอบพิธีบริเวณที่ตั้งของเจ้าที่ ยกเว้นวันพุธหรือวันพระและช่วงเวลาประกอบพิธีกรรมวันพฤหัสบดี (15 เมษายน) หรือเมื่อลัมภฤกษ์ผลในสิ่งที่ต้องการ โดยมีผู้ร่วมพิธีกรรมคือเจ้าของบ้านและผู้ร้อง ขอความช่วยเหลือ อันได้แก่ลูกหลานในครอบครัว สำหรับวัดอุบลรัตนาราม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ เทียน ธงกระดาษ ฯลฯ

2. อาหารนั้นจะเป็นอาหารหวานได้แก่ ก้อย อ้อย ข้าว ขนม หมาก เมี่ยง บุหรี่ ฯลฯ

ซึ่งอาหารที่ใช้เลี้ยงนั้นหากเป็นเทศกาลประเพณีจะจัดเป็นชุดเครื่อง 12 ส่วนการขนานนั้นขึ้นอยู่กับ ช้อดกลางซึ่งมักจะ เป็นขนมหวานต่าง ๆ

ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมการไหว้ผู้เฒ่าที่นั้น มีหลายเงื่อนไขและมีการปฏิบัติต่างกัันดัง เช่น การเลี้ยงในเทศกาลนั้น เรียกว่า การเช่นท่งท่งสี่ เจ้าของบ้านแต่ละบ้านจะจัดเตรียม เครื่องเช่น ไหว้บรรจูลงในกระทงใบตอง 6 กระทง และเชิญทานามีเป็นผู้ประกอบพิธี โดยจะมีการ ท่องบทสวดมนต์ตามตำราที่มีอยู่ ซึ่งเนื้อหาจะเป็นเรื่องการกล่าวถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ ท้าวต่าง ๆ และอ้อนวอนขอความคุ้มครองสืบต่อไป

ส่วนการไหว้ในกรณีการขนานและลัมภฤกษ์ผลนั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมคือเจ้าของบ้านและ ผู้ขนาน โดยจัดเตรียมอาหารใส่ภาชนะถาดและนำไปเช่นสรวงแก่เจ้าที่ โดยจะบอกกล่าวผล

ให้ทราบและการกระทำการ เช่น ให้อ่านข้อความพร้อมทั้งอ่านข้อความคุ้มครองแก่สมาชิกในครอบครัวและผู้เช่าสรวง

1.2.2 การไหว้ผีบูยา เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษเป็นการจัดระเบียบของชุมชนและเครือญาติ อันเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตร เพื่อความอยู่ดีกินดีของสมาชิกในเครือญาติ รวมทั้งการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของสมาชิกในเครือญาติ

สถานที่ประกอบพิธีกรรมคือ หอผีบูยา และช่วงเวลาการประกอบพิธีกรรมคือ ช่วงเวลาตอนเช้าของเดือน 9 หากแต่ยกเว้นวันพุธหรือวันพระหรือในกรณีพิเศษ เช่น ลูกหลานในตระกูลผีเดียวกันแต่งงานหรือการบนาแล้มฤทธิ์ผล ส่วนผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกว่า เก้าผี ซึ่งเป็นผู้สืบทอดผีตระกูล มักจะเป็นผู้หญิงสูงอายุ ผู้อำนวยการ เรียกว่า เก้าผี ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ได้แก่ สมาชิกในสายตระกูลผีฝ่ายหญิง ส่วนวัตถุสัญลักษณ์ในพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ เทียน ธงกระดาษ ฯลฯ

2. อาหารนั้นจะเป็นอาหารหวาน ได้แก่ กล้วย อ้อย ข้าว ขนม ทูมก เมี่ยง บุหรี่ ฯลฯ ซึ่งอาหารที่ใช้เลี้ยงนั้น หากเป็นเทศกาลประเพณีจะจัดเป็นชุดเครื่อง 12 ส่วนการบนาบานั้น ขึ้นอยู่กับข้อตกลงซึ่งมักจะเป็นขนมหวานต่าง ๆ

ซึ่ง ในการประกอบพิธีกรรมการไหว้ผีเจ้าที่นั้น มีหลายเงื่อนไขและมีการปฏิบัติต่างกันดังเช่น การเลี้ยงในเทศกาลนั้น เรียกว่า การขึ้นท้าวทั้งสี่ เจ้าของบ้านแต่ละบ้านจะจัดเตรียมเครื่อง เช่น ไหว้บรรจุงในกระถางใบตอง 6 กระถาง และเชิญทานมีเป็นผู้ประกอบพิธี โดยจะมีการทอฆบทสวดมนต์ตามตำราที่มีอยู่ ซึ่งเนื้อหาจะเป็นเรื่องการกล่าวถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือ ท้าวต่าง ๆ และอ่านข้อความคุ้มครองสืบต่อไป

ส่วนการไหว้ในการบนาบและแล้มฤทธิ์ผลนั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ เจ้าของบ้านและผู้บนาบ โดยจัดเตรียมอาหารใส่ภาชนะถาวรและนำไปเช่าสรวงแก่เจ้าที่ โดยจะบอกกล่าวผลให้ทราบและการกระทำการ เช่น ให้อ่านข้อความพร้อมทั้งอ่านข้อความคุ้มครองแก่สมาชิกในครอบครัวและผู้เช่าสรวง

1.2.2 การไหว้ผีบูยา เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษเป็นการจัดระเบียบของชุมชนและเครือญาติ อันเป็นการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตร เพื่อความอยู่ดีกินดีของสมาชิกในเครือญาติ รวมทั้งการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของสมาชิกในเครือญาติ

สถานที่ประกอบพิธีกรรมคือ หอผู้ป่วย และช่วงเวลาการประกอบพิธีกรรมคือ ช่วงเวลาตอนเช้าของเดือน 9 หากแต่ยกเว้นวันพุธหรือวันพระหรือในกรณีพิเศษ เช่น ลูกหลานในตระกูลผีเดียวกันแต่งงาน หรือการขนานลัมฤทธิ์ผล ส่วนผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกว่า เก้าผี ซึ่งเป็นผู้สืบทอดผีต้นตระกูล มักจะเป็นผู้หญิงสูงอายุ ผู้อำนวยความสะดวก เรียกว่า เก้าผี ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ได้แก่ สมาชิกในสายตระกูลผีฝ่ายหญิง ส่วนวัตถุลัญลักษณ์ในพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ประกอบด้วย น้ำส้มป่อย ดอกไม้ ธูป เทียน
2. อาหาร ได้แก่ อาหารคาวทำจากไก่ต้มซึ่งต้องไม่ผ่านการชิมระหว่างปรุงและอาหารหวาน ผลไม้ต่าง ๆ
3. เครื่องดื่ม น้ำดื่มและเหล้าขาว ซึ่งน้ำจะบรรจุในคนโทส่วนเหล้าบรรจุขวด
4. ของขบเคี้ยว หมาก พลู เมี่ยง บุหรี่

สำหรับการประกอบพิธีกรรมนั้น เริ่มจากการที่ฝ่ายกลุ่มญาติที่อยู่ในละแวกเดียวกันร่วมกันกำหนดวันไหว้ผีแล้วแจ้งไปยังญาติ ๆ ครีวเรือนอื่น ๆ พร้อมกับมอบหมายหน้าที่ให้สมาชิกครีวเรือนต้นตระกูล เป็นผู้เก็บเงิน "ขอม" หรือเงินบริจาคจะร่วมบริจาคครีวเรือนละ 5-10 บาท เงินที่ได้มานี้จะต้องใช้ซื้อของ เช่น ไหว้ทุกบาททุกสตางค์ ห้ามเหลือเด็ดขาด

ในตอนเช้าของวันประกอบพิธีเงินบริจาคที่เก็บได้ทั้งหมดจะถูกนำไปซื้อของ สำหรับไหว้หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วตัวแทนเครือญาติจากครีวเรือนต่าง ๆ ในหมู่บ้านก็จะทยอยกันเข้ามายังบ้านพิธีเพื่อช่วยกันจัดเตรียมเครื่อง เช่น มีการจัดสถานที่ ประกอบอาหารสด ๆ ที่ซื้อมาจากตลาด เสริจแล้วจัดบรรจุลงในภาชนะขนาดต่าง ๆ แล้วบรรจุลงในถาดรวมทั้งหมด 2 ถาดอาหารที่เหลือก็คงบรรจุในภาชนะเดิมแล้วนำไปจัดวางถวายบริ เวณประกอบพิธี สำหรับปู่ย่าสำหรับหนึ่งและสำหรับความทุกข์ความยากของปู่ย่าอีกสำหรับหนึ่งวางแยกคนละที่ในบริเวณใกล้ ๆ กัน

ครั้นถึงเวลาประมาณ 10.00 นาฬิกา เก้าผีก็จะเริ่มเช่นสรวงโดยการจุดธูปเทียนที่มีอยู่ แล้วพนมมือกล่าวคำเชิญปู่ย่ามากินอาหารที่นำมาเช่นสรวงและขอให้ปู่ย่าช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองตนและเครือญาติในสายตระกูลให้อยู่ดีมีสุข คำกล่าวเชิญนี้เป็น ไหว้หาวล้วนตัว มีลักษณะคำพูดเป็นร้อยแก้วธรรมดา เมื่อกล่าวเชิญเสร็จแล้ว ญาติบางคนก็จะลากลับคนที่อยู่ก็จะรองจนกว่าเทียนจะดับแล้วเก้าผีก็จะเข้าไปขอขมาญาติกินอาหารที่เหลือทั้งหมด และกล่าวขอร้องความคุ้มครองรักษาจากปู่ย่า เป็นเสร็จพิธี

หลังจากนี้อาหารที่ใช้เช่น ไข่ทั้งหมดก็จะถูกนำมากินเลี้ยงร่วมกัน ระหว่างวงศ์ญาติที่มา
ร่วมประกอบพิธี ซึ่งคงเหลือเพียง 3-4 คน เท่านั้น

1.2.3 การไหว้ผีเจ้าบ้าน เพื่อขอความคุ้มครองรักษาสมาชิกในหมู่บ้านให้อยู่ร่วมกัน
อย่างมีสุข ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ และการแสดงความคารวะกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การจัดระเบียบ
ทางสังคมของชุมชน รวมทั้งการกำหนดในอาณาเขตและสิทธิของบุคคลและกลุ่มในการอยู่ร่วมกัน

สำหรับสถานที่ประกอบพิธีกรรมคือ บริเวณหอดผีของหมู่บ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านไม้ขนาด
กว้างประมาณ 1 เมตร สูงจากพื้น 1 เมตร มี 4 เสา มีบันไดลาดด้านหน้าและจั่วหันหน้าไปตาม
ทิศทางถนนที่เข้าสู่หมู่บ้าน บล็อกอยู่บริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งหอดผีของหมู่บ้านม่วง โตนนั้น มีถึง 2 แห่ง
ช่วงเวลาการประกอบพิธีกรรม เดือน 9 ของทุกปี ยกเว้นวันพุธหรือวันพระ ผู้อำนวยการ คือ
ผู้ชายสูงอายุที่สืบทอดสายตระกูลที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าผีหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมสมาชิกทุกครัวเรือน
ในชุมชน โดยจะร่วมกันบริจาคเงินตามฐานะ ทั้งนี้วัตถุประสงค์หลักในพิธีกรรม ได้แก่

1. เครื่องบูชา ได้แก่ ธูป เทียน ดอกไม้
2. อาหาร ข้าวเหนียวสุกแล้ว และอาหารคาวที่ทำจากเนื้อสัตว์ต่าง ๆ ทั้งนี้อาหารเหล่านี้
จะถูกปรุงบริเวณหอดผี ซึ่งมาซื้อห้ามเรื่องการชิมระหว่างปรุง และขนมหวานหรือผลไม้
3. เครื่องดื่ม น้ำดื่มซึ่งบรรจุในคนโทประจำหอดและเหล้าขาว
4. ของขบเคี้ยว ได้แก่ หมาก เมี่ยง บุหรี่ ซึ่งแต่ละสิ่งจะจัดวางในสำรับชั้นหมาก

เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการกินได้ทันที

โดยทั่วไปแล้วการไหว้ผีเจ้าบ้านนี้ จะเป็นที่รับรู้กันทั่วหมู่บ้านว่าจะมีการเช่นไหว้ประจำมี
ในวันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 (เหนือ) เมื่อถึงระยะก่อนวันประกอบพิธีกรรมประมาณ 6-7 วัน
บุคคลผู้เป็นสายตระกูลเจ้าผีจะเป็นผู้แจ้งข่าว และเรียกรับเงินจากชาวบ้านทุกครัวเรือน ซึ่งจะได้
รับความร่วมมือด้วยดีทุกปีตามกำลังทรัพย์

และในช่วงตอนเช้าของวันประกอบพิธี เจ้าของบ้านที่เจ้าผีจะนำเงินบริจาค (หอม) ไป
ซื้อของสำหรับเช่นไหว้ในพิธี โดยชนเครื่องใช้ไม้สอยที่จำเป็นมาจากบ้านของตน ๆ การจัดเตรียม
การประกอบพิธีจะกระทำขึ้นในบริเวณใกล้หอดผี โดยเป็นข้อห้ามว่าต้องไม่ประกอบพิธีในบริเวณ
บ้านที่อาศัยและห้ามชิมอาหารก่อนเช่นไหว้เด็ดขาดไม่เช่นนั้น ผีจะไม่กินในระหว่างการจัดเตรียม

อาหารนั้นชาวบ้านที่มาร่วมงานกันจะสนทนาวิสาสะและหยอกล้อกัน ไปด้วยเป็นที่สนุกสนานครื้นเครงตามจำนวนคน แต่ไม่มีการละเล่นรื่นเริงใด ๆ อาหารที่ทำเสร็จแล้วจะถูกจัดใส่ถ้วยชามบรรจุภาคไว้จำนวน 3 ภาค

หลังจากจัดเตรียมเครื่องเช่นต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณ 10 นาฬิกาเศษ (ใกล้เพล) ชาวบ้านก็จะลำเลียงเครื่องเช่นไหว้ชั้นถวายเจ้าบ้านบนหอ ได้แก่ พานดอกไม้ธูปเทียน คนโท-แก้วน้ำ ภาคอาหารคาวหวาน 1 ภาค เหล้า 1 ขวด แก้วบรรจุเหล้า 1 ใบ ชั้นหมาก จานเมี่ยง-บุหรี ส่วนภาคอาหารอีก 2 ภาคจะถวายความขำข่างความมุ้าของเจ้าบ้านโดยวางไว้ที่โคนเสาน้ำของหอเสาะละภาค เก้าอี้จะเป็นผู้จุดธูปเทียน 6 ตำแหน่ง คือ ประตูทางเข้าหอด้านละที่ ในหอบริเวณที่ตั้งภาคอาหาร 1 ที่ โคนเสาดตรงภาคอาหารเช่นความขำข่างความมุ้าอีกที่ละแห่ง

เมื่อจัดวางเครื่องเช่นเรียบร้อยแล้ว เก้าอี้ก็จะยกพานดอกไม้ธูปเทียนชั้นกล่าวคำเชิญผีเจ้าบ้านให้มารับประทานอาหารที่นำมาเช่นสรวงนี้ พร้อมทั้งขอพรให้ผีเจ้าบ้านคุ้มครองรักษาผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุข ทำไร่นาค้าขายได้ผลดี และอย่าให้มีภัยพิบัติโรคภัยมาเบียดเบียน คำเชิญนี้เป็นโวหารส่วนตัวของเก้าอี้เอง มีลักษณะเป็นคำพูดร้อยแก้วธรรมดา เมื่อกล่าวคำเชิญเสร็จแล้วทุกคนก็จะนั่งรอรออยู่เงียบ ๆ

เมื่อเทียนทุกเล่มละลายดับลงก็ถือว่า ผีเจ้าบ้านกินอิ่มแล้วจากนั้นก็เก้าอี้ก็จะเข้าไปกราบขออนุญาตกินอาหารที่เหลือจากการเช่นสรวงครั้งนี้ แล้วชาวบ้านก็จะร่วมวงรับประทานอาหารร่วมกันในบริเวณพิธีนั้น จนอิ่มกันแล้วจึงแยกย้ายกันกลับ อาหารที่เหลือกินก็สามารถนำติดตัวกลับบ้านได้โดยไม่ว่าผิดแต่อย่างใด

ทั้งนี้ในบางปีที่มีเหตุการณ์ไม่ปกติต่อความสงบสุขของชุมชน เช่น คนเจ็บป่วยและตายมากหรือข้าวของทรัพย์สินสูญหาย โมย การทะเลาะกันระหว่างคนในชุมชน จะมีการเชิญวิญญาณของผีเจ้าบ้าน มาประทับทรงร่างทรงในหมู่บ้าน เพื่อให้ลูกหลานในหมู่บ้านมีโอกาสได้พูดคุยกับวิญญาณผีเจ้าบ้านถึงความพึงพอใจในการเช่นสรวง และทำนายทายทักเหตุการณ์ของชุมชนพร้อมทั้งให้คำแนะนำในการปฏิบัติแก่คนในชุมชน และอวยพรให้ด้วย

1.2.4 การเลี้ยงผีเสื้อวัดหรือผีเจ้าวัด เชื่อกันว่าในบริเวณศาสนสถานนั้นจะมีดวงวิญญาณของพระภิกษุที่ยังไม่หลุดพ้น เพราะมีบ่วงกรรมและจิตตกอยู่ในวัฏค์ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล

รักษาทุกสิ่งในบริเวณวัดคอยดูแลควบคุมพฤติกรรมของพระในวัดและคนที่เข้ามาในวัด หากจะทำอะไรขึ้นในบริเวณวัดหรือมีการประกอบพิธีกรรมตามเทศกาลของชุมชน การมีเด็กวัด พระใหม่มาพักอยู่ในวัดต้องบอกกล่าวแจ้ง ให้แก่ผีเสื้อวัดทราบ และหากปฏิบัติไม่ดีตามจะเป็นโทษภัยต่อพระและผู้ที่อยู่ในวัด ซึ่งผู้ทำหน้าที่บอกกล่าวคือ ปู่จารย์หรือมรรคทายก ทั้งนี้จะมีการจัดตั้งหอผีเสื้อวัดไว้ในบริเวณวัด และประเด็นที่ต่างกันกับการเลี้ยงผีเสื้อวัดคือ ไม่ต้องเลี้ยงตามเทศกาลต่าง ๆ ดังเช่น ผีปู่ย่าหรือผีเจ้าบ้าน

2. กลุ่มพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยความเชื่อว่าพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์ของความดีงามเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นหนทางแห่งความสงบสุข ในชีวิตและการอยู่ร่วมกันในชุมชน รวมทั้งหนทางความหลุดพ้น คนในชุมชนจึงยึดมั่นการทำบุญและทำนุบำรุงปฏิบัติตามหลักศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี นอกจากการปฏิบัติในเรื่องของการทำบุญ การปฏิบัติตามหลักพิธีกรรมต่าง ๆ ในเทศกาลประเพณีแล้วมีพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องอย่างสำคัญต่อภาวะชีวิตของชุมชน คือ พิธีกรรมการสุมานันท์แก้วทั้งสาม และการฟังธรรมมหาวิบาก ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังนี้

2.1 การสุมานันท์แก้วทั้งสาม ในที่นี้หมายถึง พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อเป็นการขอโทษต่อสิ่งทั้ง 3 ประการดังกล่าวที่คนในชุมชนอาจจะมีการพลั้งเผลอกระทำความผิดต่อกับกาย วาจา ใจ ในการสุมานันท์แก้วทั้งสามนี้มี 2 โอกาสคือ โอกาสในการทำบุญทั่วไปที่ประกอบพิธีกรรมในวัด คนในชุมชนที่มาทำบุญจะนำเอาดอกไม้ ธูปเทียน มาจัดวางในขันทั้ง 3 ขัน และก่อนที่พระสงฆ์จะทำพิธีรับของถวายทานปู่จารย์หรือมรรคทายกจะนำเอาขันทั้ง 3 ขันไปกล่าวขอขมาต่อหน้าพระพุทธรูป พระสงฆ์ อีกกรณีหนึ่งคือกรณีที่มีคนในชุมชนตายอาจจะเกือบจะสิ้นใจหรือสิ้นใจแล้ว ญาติ ๆ จะนำเอาดอกไม้ธูปเทียน ไปให้พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นประธานสงฆ์ในวัด นำไปกล่าวคำสุมานันท์ทั้งสาม เพื่อว่าผู้ตายจะได้รับคารวะโหสิกรรมให้หลุดพ้นจากบาปกรรม

2.2 การฟังธรรมมหาวิบาก จะใช้เทศน์ไปขณะที่มีการเจ็บหนักใกล้จะตายหากแต่มีความทุกข์ทรมานในอาการเจ็บป่วย ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า ความทุกข์ทรมานดังกล่าวเกิดจากผลแห่งกรรมของผู้นั้น และการที่จะช่วยได้ดีคือ การพยายามให้ตายด้วยความสุขสงบของจิต ก่อนวาระสุดท้ายจึงพยายามให้ผู้ป่วยมีการปล่อยวางทางจิตใจให้เกิดความสงบ จึงมีความนิยมที่จะนิมนต์พระมาเทศน์ธรรมกัมขัมมหาวิบากให้ผู้ป่วยฟัง เพื่อให้สิ้นสุดความทุกข์ทรมานด้วยความสงบและยึดมั่นในพระรัตนตรัยนั่นเอง ซึ่งการเทศน์มหาวิบากนั้นจะมีกลุ่มญาติมิตรในชุมชน เข้าร่วมในพิธีกรรมนี้ด้วย

3. พิธีกรรมที่ผสมผสานร่วมระหว่าง ผี พุทธ และนราหนัม เป็นความเชื่อในเรื่องของอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระพุทธเจ้า ทั้งในรูปของพระพุทธรูป พระธรรมและพระวิญญาน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นสื่อในการส่งผ่านอำนาจของพระพุทธเจ้าต่อผู้ที่เป็นนุทนมามกะ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในทางศาสนา เช่น การสืบชะตา สะเดาะเคราะห์ รตนน้ำมนต์ สวดคาถา ฯลฯ และยังเชื่อว่าพระสงฆ์มีอำนาจในการลือติดต่อกับวิญญาน เพื่อให้มารับส่วนบุญกุศลหรือส่งวิญญานผู้ตาย ดังนั้นในความเชื่อดังกล่าวถึงพิธีกรรมที่หลากหลาย ในที่นี้ขอเสนอพิธีกรรมหลักใหญ่สองพิธีกรรมคือ การสืบชะตาและการสะเดาะเคราะห์

3.1 พิธีกรรมการสืบชะตาประกอบด้วยการสืบชะตาบุคคล ต้นไม้ และหมู่บ้าน เหตุของการสืบชะตาก็เพื่อการสร้างขวัญและกำลังใจ ในภาวะเหตุการณ์ที่ไม่ปกติที่เกิดขึ้นต่อชีวิตและชุมชนเพื่อให้เกิดความเจริญวัฒนายิ่งขึ้น เช่น การเจ็บป่วย การได้รับยศศักดิ์เพิ่มขึ้น หรือการเกิดเหตุอาเพศต่อชุมชน ผู้คนเจ็บป่วยและตายผิดปกติ ทั้งยังเป็นการแสดงถึงพลังความสามัคคี ความผูกพันของผู้คนในชุมชนต่อคุณธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติในชุมชนที่เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนนั่นเอง ทั้งนี้พิธีกรรมสืบชะตานั้นเป็นทั้งส่วนเกี่ยวกับบุคคล และในมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด ในที่นี้จะกล่าวสรุปรวมของการสืบชะตาทั้งหมด

สถานที่ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ วัด หมู่บ้าน และครัวเรือน ช่วงเวลาของการประกอบขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของเหตุการณ์ ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ ชาวบ้านในชุมชนหรือเจ้าของพิธีกรรม ผู้อำนวยความสะดวกก็คือ มรรคทายกหรือปู่จารย์ และพระสงฆ์ 9 รูป สำหรับวัดถ้ำลัญจกษณ์ ได้แก่

1. ชันตั้ง หรือพานสำหรับบรรจุผ้าขาวผืนแดง กรวยดอกไม้ธูปเทียน 8 กรวย (แต่ละกรวยบรรจุเทียน ผลูและหมากอย่างละ 8) และเงินอีก 18 บาท

2. ผ้ายสืบชะตา (ด้ายสายลัญจณ์) ใช้สำหรับให้พระสวด 9 เส้น และผ้ายสืบชะตาที่ชาวบ้านนำมาร่วมพิธีจากแต่ละครัวเรือนอีกจำนวนมาก ใช้สำหรับผูกโยงจากวัดไปพันรอบตัวบ้าน

3. บาตรพระและไม้ขี้กวางพาดปากบาตร

4. หม้อดินเผา 1 ใบ

5. เสื่อใหม่ 1 ผืน

6. ธูป 3 ดอก เทียนใหญ่ 1 เล่ม

7. น้ำลัมบ์ออย 1 แก้ว

8. ธงทำด้วยกระดาษสีขาว (ชาวบ้านเรียกว่า ช่อ)
9. หญ้าคาเขียว (สด) 1 มัด
10. ไม้ค้ำต้นโพธิ์ มีลักษณะเป็นง่าม สูงประมาณ 1-2 เมตร
11. มะพร้าวที่ตัดมีหัวติด 5 ลูก
12. ต้นกล้วย 2 ต้น
13. ต้นกล้วย 2 ต้น
14. ตาหลัว
15. บอกน้ำ (กระบอกไม้ไผ่)
16. บอกราย (กระบอกทราย)
17. บอกข้าวเปลือก
18. บอกข้าวสาร
19. ราชวัตร สานด้วยไม้ไผ่วางกันรอบตัววิหารและต้นโพธิ์มีลักษณะเป็นรั้วสูงประมาณ 1 เมตร
20. ชั้นข้าว 7 ชั้น บรรจุข้าวปลาอาหารและน้ำดื่ม

ในการประกอบพิธีกรรมการสืบชะตานั้น เป็นพิธีกรรมที่มีข้อละเอียดปลีกย่อยมาก จึงต้องมักใช้การรวมพลังช่วยเหลือกันของผู้คนในชุมชน นับตั้งแต่ระยะก่อนวันประกอบพิธีกรรมจะมีการรวมพลังกัน ในการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ และแบ่งแยกหน้าที่กัน โดยการที่ชาวบ้านชายจะช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรม ในวัด โดยการหาไม้ไผ่มาสานทำเป็นขอบรั้วกันรอบวิหารและต้นโพธิ์ เรียกกันว่าราชวัตร มีประตูทางเข้าแห่งละ 2 ที่ ส่วนชาวบ้านหญิงก็จะช่วยกันตกแต่งเตรียมขันตั้ง และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ สำหรับใช้ประกอบพิธี

ส่วนในวันประกอบพิธีกรรมนั้น ตอนเช้าก่อนรับประทานอาหารเช้า ชาวบ้านจะทยอยกันไปวัดเพื่อเฝ้าบานดอกไม้ธูปเทียน กล้วย อ้อย ชั้นข้าวทั้งเจ็ด น้ำส้มบ่อย ฯลฯ และธรรมสืบชะตาไปวางถวายข้างหน้าพระพุทธรูปพระนุทธรูปในวิหาร และอาสนะที่พระสงฆ์ทั้ง 9 รูปจะใช้เป็นที่นั่งสวด

เวลาประมาณ 8.00 นาฬิกาพระสงฆ์จำนวน 9 รูปขึ้นนั่งบนแท่นอาสนะในพิธี ไวยาวัจกรจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย นำสวดมนต์และอาราธนาศีลชาวบ้านพนมมือและกล่าวตามพระอาวโโส

1 รูป ให้อธิบายแล้วโยยาวัจกรอาราธนาธรรมต่อ พระสงฆ์ 1 รูป เทศนาธรรมสืบชะตา

เมื่อเทศนาธรรมสืบชะตาจบแล้ว พระสงฆ์ 9 รูป ร่วมกันสวดชัยมงคลคาถาและสวดสืบชะตาให้แก่ชาวบ้านที่มาพร้อมประกอบพิธี ขณะที่สวดก็จะจับถือผ้ายสืบชะตาทั้ง 9 เส้น ซึ่งโยงยาวจากพานที่ชาวบ้านเตรียมไว้พร้อมกับผ้ายส่วนที่ตนนำมาจากบ้านเล็กจำนวนหนึ่ง

ต่อจากนี้โยยาวัจกร จะนำชนชาวจำนวน 1 ใน 7 ชั้น ไปถวายเทวดานริเวณใกล้ ๆ จานเจดีย์ ที่เหลือ 6 ชั้น ใช้ถวายพระสงฆ์ ส่วนอุปกรณ์ในพิธีทั้งหลายอันได้แก่ มะพร้าว กล้วย อ้อย ผ้าขาวผ้าแดง ฯลฯ ซึ่งได้ผ่านการรับพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในพิธีสวดและเทศนาจากพระสงฆ์แล้วก็จะถูกเคลื่อนย้ายไปวางไว้บริเวณโคนต้นโพธิ์ภายในเขตราชวัตร พร้อมด้วยไม้ค้ำของชาวบ้านแต่ละครัวเรือน ชาวบ้านชายจะเป็นผู้นำเข้าไปพาดพิง "ค้ำ" ต้นโพธิ์

หลังจากนี้ชาวบ้านจะพากันกลับบ้านพร้อม ๆ กับจะมีชาวบ้านชายจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ผูกโยงผ้ายสืบชะตาจากพระพุทธรูปในวิหารวัดไปยังบ้านทุกหลัง โดยโยงผ้ายเส้นใหญ่อันเป็นเส้นหลักไปตามถนนสายต่าง ๆ ชาวบ้านที่ตั้งบ้านอยู่ใกล้ถนนแต่ละสายก็จะนำผ้ายสืบชะตา (ที่ผ่านพิธีกรรมจากวัดมาแล้ว) ของตน มาผูกโยงเข้ากับผ้ายเส้นหลักนั้น ไปผูกรอบตัวเรือนของตน ส่วนตาเหล่านี้ก็จะนำไปแขวนไว้เหนือประตูทางเข้าบ้านและเหนือประตูเข้าตัวเรือน (ตาเหล่านี้ขนาดใหญ่สำหรับปักไว้ปากทางเข้าหมู่บ้านไม่มี)

2. การเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อของชุมชน ผู้ใหม่ วิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. วิธีการขัดเกลา
2. ผู้ทำหน้าที่ในการขัดเกลาและรับการขัดเกลา
3. การควบคุมทางสังคมในการขัดเกลาความเชื่อ
4. สถานการณ์ในการขัดเกลาความเชื่อ

2.1 วิธีการขัดเกลา การขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อของคนในชุมชนนั้นกระทำได้ในหลายรูปแบบทั้งทางตรง เช่น การบอกเล่า การสอนให้ทำหรือการห้าม การชู้ต่าง ๆ รวมทั้งการ

กระทำให้ดูเป็นตัวอย่างและการพาไปร่วมในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นการขัดเกลาความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้กลวิธีที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต้องการ ดังเช่น

นับตั้งแต่ปฐมวัยของชีวิต เมื่อเริ่มมีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ บุคคลจะเริ่มถูกขัดเกลาโดยการบอกให้ทำ ทำให้ดู ชูให้กลัวด้วยการให้เหตุผลต่าง ๆ อ้างอิง ดังเช่น การให้พระห้อยคอหรือผูกข้อมือ โดยบอกว่า จะบ่วงกันผีไม่ให้หลอกหลอนหรือทำร้ายและการสอนให้กราบพระก่อนนอน เพื่อให้พระคุ้มครองจะได้นอนหลับฝันดี การบอกเล่าด้วยนิทานหรือตำนานต่าง ๆ เช่น นิทานเกี่ยวกับตำนานของผีกะ ผีโพง ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับภาวะการณ์ของชุมชนและนิทานต่าง ๆ ล้วนแสดงให้เห็นถึงอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดความกลัวและจินตนาการถึงความน่ากลัวต่าง ๆ การห้ามไม่ให้กระทำในบางสิ่งและจะให้กระทำในบางสิ่งก็จะอ้างในเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การห้ามไม่ให้ตากผ้าหรือซักผ้าในเวลากลางคืน ก็จะมีการห้ามไม่ให้ทำโดยให้เหตุผลว่า จะทำให้ผีกระสือมาเซ็ดปากที่ผ้าที่ตากนั้นหลังจากหาอาหารแล้วจะทำให้ติดเชื้อกระสือได้ หากว่าห้ามบางอย่างยังไม่เป็นผลก็จะมีพิธีชู้ให้เกิดความกลัว เช่น การรับของบางอย่างจากผู้ที่มีเชื้อสายผีกะ จะทำให้ต้องติดความเป็นผีกะด้วย ซึ่งจากข้อห้ามต่าง ๆ นั้นมีแนวคิดซ่อนเร้นอยู่ด้วยความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดสวัสดิภาพความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และการอยู่ร่วมกันในชุมชน นอกจากการกระทำต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ในขั้นต้นแล้ว การที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายพาลูกหลานไปร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อจะเป็นแนวทางหนึ่งในการปลูกฝังความเชื่อทางอ้อมให้แก่ลูกหลาน ทั้งนี้พ่อแม่หรือปู่ย่าตายายอาจทำหน้าที่ในการสาธิต หรือทำเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานเห็น เช่น การพาลูกหลานไปบนบานต่าง ๆ เพื่ออ้อนวอน ให้ได้รับการช่วยเหลือจากอำนาจต่าง ๆ เมื่อลูกหลานเติบโตพอที่จะสามารถช่วยงานได้ก็จะให้มีส่วนร่วมในพิธีกรรม เช่น ช่วยในการจัดเตรียมสิ่งที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ในระหว่างการช่วยงานนั้นลูกหลานจะสามารถช้ถามถึงเหตุผลของสิ่งต่าง ๆ ในการจัดเตรียมในระหว่างนั้นการขัดเกลาจากการร่วมปฏิบัติงานก็เกิดขึ้น และเมื่อสามารถเรียนรู้ในความเชื่อและพิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อบางอย่าง ก็จะถูกมอบหมายให้ทำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตน เช่น เมื่อลูกหลานจะสอบแต่ละครั้งก่อนพ่อแม่ปู่ย่าเคยทำหน้าที่เป็นผู้พาลูกหลาน ไปบนบานแก่เจ้าที่ในบึงต่อมาพ่อแม่ปู่ย่าจะมอบหมายให้ลูกหลานไปบนบานเจ้าที่ก่อนจะออกจากบ้านเพื่อไปสอบเอง โดยจะทบทวนให้ทราบว่าจะต้องทำอะไร เมื่อลูกหลานทำเสร็จแล้ว ก็จะซักถามว่า ทำอย่างไรบ้าง ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งหากว่า

ลูกหลานกระทำ ได้ถูกต้องตามที่เคยปฏิบัติกันมา และกล่าวให้กำลังใจว่า เจ้าที่จะต้องตามไปช่วย ให้สำเร็จ หากกระทำไม่ถูกต้องก็จะแนะนำและพาไปทำการบนบานใหม่

นอกจากการบอกกล่าว บอกเล่า การทำให้ดู การสอนให้ทำ การห้าม การชู้ พาไปร่วม พิธีกรรม การให้ทดลองทำ การตรวจสอบว่าทำอย่างถูกต้องหรือไม่ การชมเชยเมื่อกระทำ ได้ถูกต้องแล้ว การผัดขัง เป็นอีกสิ่งหนึ่งในการขัดเกลา ด้วยธรรมชาติของคนเรานั้นมักจะหลัดผัด ถึง สิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะของร่างกาย จิตใจและอารมณ์ การผัดจะเป็นรูปแบบสำคัญในการตอกย้ำ ให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ และเกี่ยวกับจิตวิญญาณ โดยเชื่อว่า การผัดคือ การที่จิตวิญญาณของร่างกายเดินทาง ไปยังที่ต่าง ๆ ในวัยเด็กความผัดของเด็กมีมากมาย เมื่อตื่น จากผัดก็จะมี การบอกเล่าสู่พ่อแม่ ในหลายครั้งของการผัดนั้น ทำให้เพิ่มความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ของอำนาจเหนือธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

การดุด่า เป็นอีกวิธีหนึ่งของการบวบการขัดเกลาให้เกิดความเชื่อ โดยจะมีการดุด่า เมื่อเห็นว่าผู้ที่ถูกขัดเกลานั้น ไม่ได้กระทำตามสิ่งที่กำหนดให้ทำนั้น หรือกระทำล่วงละเมิด เช่น การที่มีความเชื่อในเรื่องของผีปู่ย่าตายาย หรือมีหมอนิ่งนั้น ผู้ที่เป็นฝ่ายยายหรือแม่ จะเฝ้าสอน วิถีปฏิบัติต่อผีปู่ย่าตาด่าว่า เวลาข้าวสุกแล้วต้องเอาบูตาคือหมอนิ่งข้าว ในตำแหน่งที่กำหนด และ ต้องเอายาดำหรือไข่ขาววางข้างบนหมอนิ่ง ส่วนเตี้ยบูตาคือหรือเตี้ยหมอนิ่ง ซึ่งเป็นผ้าสำหรับคาด ระหว่างหมอนิ่งกับไข่ขาว เพื่อป้องกันไอน้ำร้อนขณะนึ่งข้าว จะต้องวางควดรอบปากหมอนิ่งไว้เสมอ ห้ามนำเอาแช่น้ำ หากนำไปแช่น้ำจะทำให้เวลามีเหตุฉุกเฉินบูตาคือไปช่วยคนในครอบครัวไม่ได้ เพราะผ้าไม่แห้ง ทั้งนี้โดยมีนัยที่ซ่อนเร้น คือ การปลุกฝังขัดเกลาเกี่ยวกับการจัดระเบียบ ดูแลรักษาเครื่องใช้ในบ้านนั่นเอง ดังนั้นหากลูกหลานกระทำละเมิดข้อห้ามก็ถูกดุด่า หรือการที่ลูกหลาน ไปเล่นที่บริเวณเจ้าที่ ทอผี จะถูกดุด่า และลงโทษเพื่อให้เกิดความหลาบจำ ละเว้นพฤติกรรม ดังกล่าว ดังนั้นวิธีการดุด่าลงโทษจึงเป็นการขัดเกลารูปแบบหนึ่งของการขัดเกลา

การพาไปร่วมพิธีกรรม การที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมอาจจะในฐานะของผู้สังเกตการณ์ ทั้งนี้โดยเคยได้รับการบอกเล่าเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมมาก่อนหรือไม่ก็ตาม การที่เข้าร่วม พิธีกรรมต่าง ๆ ในฐานะของผู้สังเกตการณ์จะทำให้เกิดการสังเกตในพฤติกรรมของบุคคลที่เข้า ร่วมพิธีกรรมที่แสดงถึงความเชื่อในพิธีกรรมนั้น ๆ ซึ่งการเข้าร่วมในพิธีกรรมนั้นมีความถี่ของการ เข้าร่วมพิธีกรรมสูง โอกาสในการตอกย้ำเกี่ยวกับแนวคิด เกี่ยวกับความเชื่อก็ได้รับการขัดเกลา

มากยิ่งขึ้น ในชุมชนชนบทการที่ลูกหลานอยู่ใกล้ชิดกับพ่อแม่ปู่ย่าตายาย มักจะได้รับการขัดเกลาอันเนื่องจากการติดตาม จากการทำไร่ทำนาไปร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ อยู่มาก ดังนั้น

ในระหว่างที่นำเอาบุตรหลานไปร่วมพิธีกรรมนั้น นอกจากจะเป็นให้เด็กได้เห็นด้วยตนเองแล้ว ยังเป็นโอกาสอันดีที่เด็กจะมีโอกาสได้ตั้งคำถามในสิ่งที่เด็กสงสัย และก็จะได้รับคำอธิบายจากผู้ใหญ่ในพิธีกรรมนั้น พร้อมทั้งปลูกฝังให้เกิดความเชื่อเพิ่มขึ้นอีก โดยการหาหลักฐานมาสนับสนุนความเชื่อ เช่น การพาเด็กไปวัด เด็กจะเรียนรู้การกราบพระ การใส่บาตรและได้เห็นรูปภาพต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งเกิดคำถามข้อสงสัยและได้รับคำอธิบายให้เกิดความเชื่อในที่สุด เช่นเดียวกับการพาเด็กไปร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าบ้าน หรือดูการทรงเจ้า จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว อันเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดความเชื่อขึ้น

ซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการขัดเกลาในครอบครัวของบุคคลเป็นรากฐานสำคัญเกี่ยวกับการยอมรับในความเชื่อเมื่อได้มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญามากขึ้น โดยเฉพาะสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับจากวัยเด็กนั้น จะส่งผลในระบบคิดของบุคคลและการที่ได้ติดต่อกับกลุ่มเพื่อน หรือบุคคลอื่น ๆ

2.2 ผู้ทำหน้าที่ในการขัดเกลาและรับการขัดเกลา

ในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมนั้น บุคคลถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรม และมีบทบาทในการขัดเกลาที่แตกต่างกัน เช่น

ผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ผู้เป็นเจ้าของวัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ อาจเป็นผู้ที่เผชิญกับปัญหาวิกฤตการณ์ หรือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากพิธีกรรมนั้น ๆ และยังเป็นผู้ที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายและอื่น ๆ ในการประกอบพิธีกรรม ในการไหว้ผีปู่ย่า ลูกหลานในตระกูลผีคือผู้ประกอบพิธีอื่นจะได้รับผลแห่งการประกอบพิธีนั้น

ผู้อำนวยพิธีกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมเป็นผู้มีสถานภาพและบทบาทพิเศษที่ได้รับการยอมรับ ให้เป็นผู้กำหนดและควบคุมขั้นตอนของการปฏิบัติทุกอย่าง หรืออาจจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ที่คนธรรมดาไม่สามารถทำได้ เช่นติดต่อกับวิญญาณ ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจต้องมีข้อห้ามต่างจากคนทั่วไป ทั้งนี้ผู้ทำหน้าที่อำนวยพิธีกรรมนี้หลายพิธีกรรมที่เป็นพระสงฆ์ และบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยพิธีกรรมนั้นต้องได้รับการคัดเลือกจากผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีปู่ย่า ผู้ทำหน้าที่อำนวยพิธีจะต้องเป็นหญิงที่

อาวุธที่สุดที่ลึบหนวดตระกูล เรียกว่า เก้าฝี่ ส่วนพิธีกรรมทางพุทธศาสนานั้นจะเน้นบทบาทของ บัญญัติหรือมรรคทายก หรืออาจจะเป็นพระสงฆ์

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นผู้ที่ไม่ได้ประสบวิกฤตการณ์ใด ๆ โดยตรง แต่มีความเกี่ยวข้องกับ ผู้ประกอบพิธีกรรมในสถานะใดสถานะหนึ่ง เช่น อาจเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน ที่มีความห่วงใย เอื้อเฟื้อต่อกัน หรืออาจเป็นผู้ที่เข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีกรรมนั้น ๆ

ซึ่ง ในแต่ละกลุ่มบุคคลที่ดำเนินบทบาทในพิธีกรรมที่แตกต่างกันนั้น ล้วนมีบทบาทในการ ชัดเกลากทางสังคมด้านความเชื่อ และหากจะวิเคราะห์ในภาพรวม โดยจัดเป็นกลุ่มสถาบันนั้นจะพบว่า สถาบันครอบครัว เครือญาติ ศาสนา และการศึกษานั้น ต่างดำรงบทบาทสถานภาพต่างกันอย่าง จดมุ่งหมายเดียวกัน อาทิเช่น

สถาบันครอบครัว มีบทบาทอย่างยิ่งในการชัดเจนความเชื่อให้แก่สมาชิกของครอบครัว โดยผ่านวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีการชัดเจนสลับต่อกันมาเป็นรุ่น ๆ และสั่งสมคัดเลือกแนวความคิด ความเชื่อที่เห็นว่าเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของบุคคลให้ยังคงได้รับการสืบทอดเพื่อการดำรง อยู่ต่อไป การชัดเจนโดยบทบาทของครอบครัวนี้ เริ่มต้นตั้งแต่การปฏิสนธิแต่ในครรภ์ของมารดา ในครั้งนั้นผู้อาวุธที่สุดที่มีประสบการณ์ของครอบครัว เช่น บู่ย่า ตายาย พ่อแม่ จะเริ่มต้นชัดเจน ความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ที่จะเป็นผู้ให้กำเนิดชีวิตใหม่ เกิดเป็นแนวปฏิบัติและข้อห้ามใน การปฏิบัติต่าง ๆ ขึ้น โดยมีแนวคิดเบื้องหลังความเชื่อก็คือ เพื่อเกิดสวัสดิภาพและความปลอดภัย ของผู้ให้กำเนิดและชีวิตใหม่รวมทั้งครอบครัวด้วย เมื่อครบกำหนดการคลอด สมาชิกอาวุธที่สุดใน ครอบครัวจะทำหน้าที่ชัดเจนแนวปฏิบัติและความเชื่อในการคลอดแก่ผู้ที่จะเป็นพ่อแม่คนใหม่ นับแต่ การจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ การป้องกันอันตรายต่าง ๆ จากการคลอด และเมื่อการคลอดเสร็จสิ้น พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตก็ เริ่มต้นได้รับการชัดเจนกลุ่ชีวิตใหม่ นับแต่เริ่มจากครรภ์มารดาชีวิตใหม่เริ่ม ถูกชัดเจนโดยการพูดคุย บอกเล่า ฝึกหัดโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การแสดงความชื่นชมเมื่อ มีการแสดงพฤติกรรมที่ต้องการตามแนวความเชื่อ และการตำหนิลงโทษเมื่อไม่แสดงพฤติกรรมที่ ต้องการ เด็กจะเริ่มเรียนรู้และซึมซับแนวคิดแนวปฏิบัติต่าง ๆ จากเรื่องง่าย ๆ ใกล้ชิดตัวเองสู่ เรื่องที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ในวิถีชีวิตของชุมชนระบบความสัมพันธ์ของ ครอบครัวมักเป็นลักษณะครอบครัวขยายความผูกพันระหว่าง พ่อ แม่ ลูกและบู่ย่า ตายาย มีอยู่สูง ความเคารพในระบบอาวุธที่สุดซึ่งพี่ปกครองน้อง และน้องต้องเชื่อฟังพี่นั้น ทำให้ระบบการชัดเจน

ความเชื่อยังคงได้รับการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง โดยบทบาทของครอบครัว ซึ่งครอบครัวนั้นจัดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตใหม่ ในช่วงปฐมวัยของชีวิตอันเป็นช่วงเวลาของการเรียนรู้และการซึมซับสิ่งต่างๆ นั้น สถาบันครอบครัวจึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการพัฒนาการของบุคคลทั้งความคิด สติปัญญา ร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสังคม เช่นกันการขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อของบุคคลนั้น พื้นฐานที่สำคัญก็คือครอบครัว ซึ่งในวัยเด็กนั้นการแสดงออกถึงความเชื่อโดยการปฏิบัติต่าง ๆ นั้นจะถูกขัดเกลาโดยผ่านวิธีการต่างๆ ทั้งที่ดูเรียบง่ายและมีความซับซ้อน หากแต่ในแต่ละสิ่งมุ่งปลูกฝังแนวคิดและแนวปฏิบัติของการเป็นคนที่มีบุรณทั้งร่างกายและจิตใจนั่นเอง ดังเช่น ข้อห้ามในการสระผมในเวลากลางคืน โดยกล่าวว่า การสระผมเวลากลางคืนจะเป็นการทำให้ชีวิตพ่อแม่สั้นลง ซึ่งทำให้เด็ก ๆ ไม่กล้าสระผมเวลากลางคืน นั้นสะท้อนถึงแนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญู แม้ว่าเหตุผลของข้อห้ามในเชิงลึกนั้นจะเกี่ยวเนื่องกับความห่วงใยในสวัสดิภาพของผู้ปฏิบัติก็ตาม จากแนวคิดแนวเชื่อต่างๆ ที่บุคคลได้รับการขัดเกลาจากครอบครัวนั้น จะเพิ่มการตอกย้ำและการก่อให้เกิดความคิดคำนึงมากยิ่งขึ้น เมื่อบุคคลเริ่มสัมผัสกับสังคมรอบตัวจากระบบภาวะการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ตลอดจนการศึกษา

กลุ่มเพื่อนบ้าน ผู้รู้ด้านพิธีกรรมและผู้อาวุโส ในชุมชนก็มีบทบาทในการขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อแก่คนในชุมชน ทั้งนี้จากการซักถาม การบอกเล่าเรื่องราวในอดีต หรือการบอกเล่าเหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่อ โดยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดจากประสบการณ์ที่เคยได้รับหรือประสบมาก่อน ซึ่งในกระบวนการขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อนี้จะกระทำได้ในหลายรูปแบบ การร่วมในพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้การขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อให้แก่คนในชุมชนและเด็กในชุมชน ตัวอย่างของพิธีกรรมการไหว้ผีพ่อบ้าน หรือผีเจ้าบ้านเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อ นับจากการที่แม่หรือยายอายุ จัดเตรียมของ ไปร่วมในการเซ่นไหว้ผีพ่อบ้าน และใช้วานลูกให้นำของ ไปร่วมในงานเซ่นไหว้ดังกล่าว ในระหว่างนั้นลูกสามารถซักถามถึงเหตุผลของการที่ต้องนำของไปร่วมในการเซ่นไหว้ แม่พ่อยายจะทำหน้าที่ในการอธิบายในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นการที่เด็กไปร่วมในสังเวยพิธีกรรมการเลี้ยงผีจะเห็นการจัดเตรียมข้าวของต่างๆ มากมายในการเซ่นไหว้ คนในชุมชนสามารถซักถามว่า วัสดุเหล่านั้นมีอะไรบ้าง ทำไมต้องใช้สิ่งเหล่านั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอธิบายคือผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม หรือผู้รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมคนอื่น ตลอดจนผู้สูงอายุ และตั้งแต่การ เริ่มต้นของพิธีกรรมจวบจนกระทั่งพิธีกรรม

เลวีจลิน กระทบการเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมเกิดอย่างหลากหลาย ทั้งจากการพูดคุยซักถาม การบอกเล่าถึงความเชื่อในเรื่องผีพ่อบ้าน การเล่าการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในปีที่ผ่านมาและปัจจุบัน ทั้งจากการสังเกตในการประกอบพิธีกรรม และการลงมือมีส่วนช่วยในการประกอบพิธีกรรม ล้วนทำให้เกิดการเรียนรู้ขัดเกลาโดยเปรียบเทียบได้ดังนี้ สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมนั้นเสมือนห้องเรียน ลือคือของที่ใช้ในการเช่นไหว้ ผู้เรียนคือ คนในชุมชน ผู้สอนคือ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น ๆ วิธีการสอนคือ การบอกเล่า การสังเกต และการลงมือทำหรือการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมกันเอง

นายมนัส อายุ 27 ปี เล่าว่า "...เข้าใจ รู้เรื่องการเลี้ยงผีพ่อบ้านดี เพราะไม่ช่วยงานเลี้ยงผีพ่อบ้านเป็นประจำหลายปีแล้ว..."

ขณะเดียวกันรูปแบบของความสัมพันธ์ของชุมชนที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อกันนั้น การติดต่อไปมาหาสู่ เยี่ยมเยือน จับกลุ่มพูดคุยกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการจ่ายตลาด ไปร่วมงานบุญช่วยงานเพื่อนบ้านนั้น ชาวบ้านมักจะมีการจับกลุ่มพูดคุยในเรื่องราวต่าง ๆ ภายในและภายนอกชุมชนที่เรียกว่า "การโละกัน" ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งของการขัดเกลาความเชื่อของชุมชน

สถาบันศาสนา ในชุมชนนั้นคือ วัด หากแต่ที่นี่ให้ความสำคัญกับบทบาทของพระสงฆ์ในการขัดเกลาเกี่ยวกับความเชื่อ ในชุมชนม่วง โตนนั้นบทบาทสำคัญประการหนึ่งของพระสงฆ์คือ ด้านของผู้ประกอบพิธีกรรมในชุมชน ในหลายพิธีกรรมผู้ทำถูกกำหนดบทบาทเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้นคือ พระสงฆ์ อาทิ เกี่ยวกับพิธีกรรมการส่งเคราะห์หรือส่งแทน ในโอกาสวันเป่ากบปีของวันปีใหม่นั้น เมือง ซึ่งในโอกาสของช่วง เทศกาลสงกรานต์นั้นพระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการชี้แจงภาวะการณื เรื่องราวของการทำนายทายทักถึงความ เป็นไปในปีใหม่ที่จะเข้ามาถึงตามตำนานทางพุทธศาสนาว่า ปีนี้เป็นอย่างไร ใครเกิดวัน ไหนดจะมีเคราะห์มีโชคอย่างไร และหากมีเคราะห์จะต้องมาร่วมในการส่งเคราะห์หรือส่งแทน โดยจะประกอบพิธีกรรมร่วมกันที่วัด โดยชาวบ้านในชุมชนจะร่วมกันจัดเตรียมเครื่องต่าง ๆ ในการส่งเคราะห์ หลังจากเตรียมการเลวีจลิน พระสงฆ์จะทำหน้าที่สวดมนต์สะเดาะเคราะห์ และเป็นผู้ประพรมน้ำมนต์ลงบนลัตุว์ที่จะปล่อยเพื่อสะเดาะเคราะห์ และเป็นผู้เริ่มการส่งเคราะห์ โดยการใช้น้ำขมิ้นส้มป่อยลูบหน้าและประพรมลงในเครื่องส่งเคราะห์ จากนั้นชาวบ้านจึงจะกระทำตามพระ ซึ่งในการส่งเคราะห์นั้น มีกระบวนการขัดเกลาต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อให้แก่คนที่เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว ทั้งจากการบอกเล่าของพระสงฆ์ที่อ้างอิงตำนานทางศาสนา การกระทำ

เป็นต้นแบบของพระสงฆ์ การร่วมกันจัดเตรียมวัสดุต่าง ๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันใน ความเชื่อระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน จากบทบาทต่าง ๆ ของสงฆ์ในพิธีกรรมนั้นจึงเป็นกระบวนการ ชัดเกล้าความเชื่อในลักษณะหนึ่ง อันเป็นการเรียนรู้ชัดเกล้าทางอ้อม นายอ้าย อายุ 45 ปี เล่าว่า

"...เรื่องผี เรื่องเคราะห์ เรื่องกรรม ตายเกิดมีจริง พระท่านยังเทศน์ประจำให้ทำ ความดีสร้างบุญบารมีเอาไว้..."

สถาบันการศึกษา เป็นอีกสถาบันหนึ่งในชุมชนชนบทที่มีบทบาทในการชัดเกล้าทางสังคมใน ด้านเกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งหากจะมองถึงแนวทางของการศึกษาแผนใหม่ นับตั้งแต่มีการส่งเสริม การศึกษาแผนใหม่ การส่งเสริมแนวคิดและมุมมองในทางวิทยาศาสตร์ของการศึกษาแผนใหม่นั้น ดูจะเป็นการให้สาระแนวคิดที่ขัดแย้งกับแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชน ซึ่งเด็กได้รับการ ชัดเกล้ามาจากครอบครัวและชุมชน ในความขัดแย้งทางแนวคิดนั้น ทำให้เกิดความสับสนในเรื่อง ของความเชื่อ ขณะเดียวกันหากว่า ครูซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการชัดเกล้าของชุมชนนั้นมีความยอมรับ เชื่อถือในเรื่องของความเชื่อต่าง ๆ และมีการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อเหล่านั้น แนวการปฏิบัติ ของครูจะเป็นการสนับสนุนความเชื่อในเรื่องเหล่านั้น ในชุมชนบ้านม่วง โตนในแนวทางการสอนด้าน ความเชื่อตามเนื้อหาสาระ จะเป็นแนวทางความเชื่อที่เป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งขัดแย้งกับแนวความ เชื่อของชุมชน หากแต่ว่าครูผู้ทำหน้าที่ในการชัดเกล้านั้นก็ยังมีแบบแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อที่ สอดคล้องกับชุมชนและพิธีกรรมหลายอย่าง ในสถาบันการศึกษาก็ยังสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ที่เคยปฏิบัติ ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงยังเป็นแหล่งหนึ่งของการชัดเกล้าความเชื่อ หากแต่อยู่ใน รูปแบบทางอ้อม และอยู่บนความขัดแย้งระหว่างสองแนวคิด

2.3 การควบคุมทางสังคมในการชัดเกล้าความเชื่อ

ด้วยความต้องการที่หลากหลายของบุคคล ทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชน จำเป็นต้องมีการ ควบคุมเช่นเดียวกับกระบวนการชัดเกล้าทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมนั้น ความจำเป็น ของการควบคุมทางสังคมมีความสำคัญทั้งต่อผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดชัดเกล้า ผู้รับการชัดเกล้า วิธีการ ถ่ายทอดชัดเกล้า ตลอดจนเนื้อหาสาระของการชัดเกล้าต้องเหมาะสมสอดคล้องต่อสภาพการณ์ของ ชุมชนสังคม และขอบข่ายกฎหมายบ้านเมือง กฎศีลธรรม มนุษยธรรมต่าง ๆ ซึ่งการควบคุมทาง

สังคมนั้น อาจอยู่ในลักษณะที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ตามแต่ความเหมาะสมต่อสถานการณ์นั้น ๆ

ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ในแต่ละพิธีกรรมได้จัดสถานภาพและบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม โดยการสร้างบรรทัดฐานของการปฏิบัติ เช่น ในพิธีกรรมไหว้ผีผู้ย่านั้น สมาชิกในตระกูลต้องมาร่วมกันเพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ อันเป็นแนวปฏิบัติให้ลูกหลานในตระกูล มีความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสในตระกูล ปฏิบัติตนเป็นคนดี ซึ่งบรรทัดฐานต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกถ่ายทอดขัดเกลาแก่สมาชิกในทางตรงและทางอ้อม ขณะเดียวกันจารีตประเพณีก็เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติของบุคคลให้มีการประพฤติปฏิบัติตามกรอบของจารีตประเพณี ซึ่งหากฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิตีความหรือการติฉินนินทาจากคนในสังคม อาทิ การที่ไม่ปฏิบัติตามพิธีกรรมของชุมชน โดยเฉพาะพิธีกรรมของส่วนรวมจะได้รับการติฉินจากชุมชน ขณะเดียวกันในการปฏิบัติต่าง ๆ ทางพิธีกรรมนั้นต้องอยู่ภายใต้ความชอบธรรมทั้งทางศีลธรรมและกฎหมาย เช่น การได้มาซึ่งวัสดุสำหรับประกอบพิธีกรรม หรือขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม และการแบ่งปันผลของการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้ได้มีการกำหนดในรูปแบบของธรรมเนียมปฏิบัติและจารีตต่าง ๆ เพื่อให้พิธีกรรมและการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมนั้นอยู่ภายใต้การปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของการอยู่ร่วมกันนั่นเอง

2.4 สถานการณ์ในการขัดเกลาความเชื่อ

สถานการณ์ในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ มีอิทธิพลอย่างมากเพราะเป็นการต่อยอดแนวคิดแนวเชื่อของบุคคลและกลุ่มในการยอมรับและปฏิบัติตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งสถานการณ์ของการขัดเกลานั้นเกี่ยวข้องกับบรรยากาศสถานการณ์ ช่วงเวลา ฯลฯ บรรยากาศหรือสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมนั้น เป็นความหมายเกี่ยวกับเรื่องการจัดอาณาเขต และพลังความศักดิ์สิทธิ์หรือความขลัง ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมจะเลือกสถานที่ให้เหมาะสมสอดคล้อง เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีรายจะเลี้ยงบริเวณท้ายหมู่บ้านที่ห่างจากหมู่บ้าน อันอาจจะเป็นบริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ หรือทางสามแพร่ง ส่วนการเลี้ยงผีผู้ย่าน่า ผีเจ้าบ้านจะทำพิธีบริเวณหอนั้น ๆ มักจะตั้งบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน มีหอบลูกอยู่ใต้ต้นไม้ และมีอาณาเขตกว้างขวางพอที่จะให้บุคคลจำนวนมากมาร่วมประกอบพิธีกรรม และในการที่มีผู้คนจำนวนมากมาร่วมในพิธีกรรมนั้นเป็นการต่อยอดถึงความเชื่อให้มั่นคงมากยิ่งขึ้น ส่วนการประกอบพิธีทางศาสนาใช้อาณาบริเวณของวัด โดยมีพระสงฆ์

และบรูณาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือจากการที่หอศีลวิธานตั้งขึ้นภายในวัดนั้นก็เพื่อความสอดคล้องต่อแนวคิด และความเชื่อในบทบาทของศีลวิธานในการกำกับดูแลพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในวัดและดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด

ส่วนช่วงเวลานั้น หมายถึง ระยะเวลาของการประกอบพิธีกรรมนั้นว่าอยู่ภายใต้เงื่อนไขใดซึ่งจะต้องมีการจัดช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น การเลี้ยงผีเสื้อบ้านหรือผีบูยาจะต้องเลี้ยงในช่วงเดือน 9 อันเป็นเดือนเมษายน ที่มีเทศกาลสงกรานต์รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ที่เป็นที่เคารพของชุมชน การเลือกช่วงเวลาดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของชุมชน และมีข้อห้ามไม่ให้ทำการเลี้ยงผีใด ๆ ในวันพระหรือวันพุธ ทั้งนี้เพราะผีกับพระไม่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้ หรือการเลี้ยงผีดีจะเลี้ยงในช่วงเวลาตะวันตก หรือตอนเช้าอันเป็นเครื่องหมายถึงความรุ่งเรือง ส่วนผีร้ายจะเลี้ยงในตอนเย็น และในเรื่องของโอกาสของการประกอบพิธีกรรมก็เช่นกัน อาจจะเกี่ยวกับการเฉลิมฉลอง หรือเกิดภาวะวิกฤตในชีวิตต่อความปกติของชุมชนทำให้เกิดการประกอบพิธีกรรมเพื่อการแก้ไขหรือความเป็นสิริมงคลเช่น พิธีกรรมการสงเคราะห์ การสืบชะตา

หรือในช่วงเวลาที่มีการเจ็บป่วยทุกข์ทรมานจะมีการเทศน์มหาวิบาก เพื่อให้เกิดความสงบแก่จิตใจ การปล่อยวาง และเป็นอุทธาหรณ์เตือนสติแก่ผู้ร่วมพิธีกรรม หรือเมื่อมีการตายจะต้องมีการขอมุขำขันแค้นทั้งสาม เพื่อขอโทษกรรม และชี้แนวทางในภพหน้า

ทั้งนี้จากวิธีการถ่ายทอดขัดเกลากาลทางสังคมด้านความเชื่อ ผู้ที่มีบทบาทต่อการถ่ายทอดและรับการถ่ายทอด การควบคุมทางสังคมต่อการขัดเกลากาลความเชื่อ นั้น ต่างมีความสอดคล้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อที่ให้การเรียนรู้และขัดเกลากาลด้านความเชื่อของชุมชนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เช่นเดียวกับพิธีกรรมการทรงเจ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และดำรงบทบาทสำคัญในการขัดเกลากาลทางสังคมด้านความเชื่อแก่ผู้คนในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจากพิธีกรรม

การให้มนุษย์ได้สร้างพิธีกรรมใด ๆ ขึ้นมาย่อมมีวัตถุประสงค์และความหมายตามความเข้าใจ อันเป็นพื้นฐานจากระบบความเชื่อของตน ซึ่งลักษณะของพิธีกรรมที่ชุมชนบ้านม่วง โตนปฏิบัติ นั้นเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธ ผี และพราหมณ์ ความเชื่อในเรื่องลึกลับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ โลกนี้โลกหน้า นรกสวรรค์ กฎแห่งกฎกรรมและความพยายามหลุดพ้น ทั้งนี้จากพิธีกรรมต่างๆ นั้นสะท้อน

ให้เห็นถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อของชุมชน ด้วยกลวิธีที่แยบยลสอดคล้องกับวิถีชีวิตและเงื่อนไขของชุมชน และสาระของการขัดเกลาที่เกี่ยวเนื่องกับการอยู่ร่วมกัน ภายใต้กระบวนการทางศีลธรรม ขนบประเพณีของชุมชน ด้วยรากฐานความเชื่อ ในเรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเชื่อว่ามีพลังอำนาจเหนือมนุษย์จะสามารถบันดาลเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายให้กับมนุษย์ ในที่นี้หมายถึงผีและพญานาค ผีนั้นมีทั้งผีดีและผีร้ายและผีดีก็สามารถแปรสภาพเป็นผีร้ายได้ หากไม่ได้รับการปฏิบัติที่ดี ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องเช่นสำรวจเพื่อขอความคุ้มครอง ผีดีได้แก่ ผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่า ซึ่งเป็นวิญญาณของผู้เป็นต้นตระกูลของแต่ละตระกูล มีบทบาทในการดูแลความอยู่เย็นเป็นสุข ความคุ้มครองธรรมทางเพศ จัดระเบียบครอบครัวและเครือญาติ รวมถึงส่งเสริมความสามัคคีในระบบเครือญาติ ส่วนผีฝ่ายปกครองนั้นเชื่อว่าเป็นวิญญาณของผู้มาบุกเบิกหมู่บ้านครั้งแรก และมีศักดิ์เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน เมื่อตายแล้วยังคงเป็นวิญญาณที่ดูแลหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทในการดูแลรักษาสมาชิกในหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ของคนในชุมชน รวมทั้งจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนหรือผีเสื้อวัด ซึ่งเป็นวิญญาณของพระที่มีบ่วงกรรมอยู่ ทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สินภายในบริเวณวัด รวมทั้งควบคุมรักษาพฤติกรรมของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร เด็กวัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม ส่วนในความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค เชื่อว่ามีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่จะบันดาลความเย็น ไปได้ ในที่นี้หมายถึงพระพุทธรูป พระธรรม ซึ่งมุ่งเน้นเกี่ยวกับอำนาจ ผลบุญและกรรม โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งผ่านอำนาจของพระพุทธเจ้า และเป็นสื่อติดต่อวิญญาณได้ด้วยพิธีกรรม เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่างที่กล่าวมานี้จัดเป็นกระบวนการความเชื่อ ในศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิความเชื่อของชุมชนนั่นเอง และวัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังการปฏิบัติในเรื่องความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งได้แก่กลุ่มผีดีต่าง ๆ เช่น ผีปู่ย่า ผีเจ้าบ้าน ฯลฯ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการสร้างความสามัคคีในกลุ่มเครือญาติและชุมชน ในการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการรับผิดชอบร่วมกันต่อผลประโยชน์ของกลุ่ม และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มด้วยความสำนึกของการเป็นเจ้าของ และเป็นความรับผิดชอบสำนึกในหน้าที่ของตน ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองความต้องการและภาวะการที่ซับซ้อนต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจในการต่อสู้ในการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชนด้วยความสงบสุข เป็นการพยายามป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของบุคคล ครอบครัวเครือญาติและชุมชน โดยใช้บทบาทของ

อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อตอกย้ำความเชื่อให้แน่นแฟ้นมากขึ้น ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุข ภายใต้อารมณ์ธรรมประเพณีนั่นเอง

✓ จากวัตถุประสงค์ของการชดเชยเวลาที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมเพื่อสื่อความหมายสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ระบบสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีกรรมเป็นสื่อที่มีความหมายแฝงไว้เพื่อให้บรรลุในวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งสื่อสัญลักษณ์เหล่านี้เกี่ยวข้องกับ เวลา สถานที่ วัตถุ และกิจกรรม ดังเช่น

สัญลักษณ์เกี่ยวกับช่วงเวลาระยะเวลาที่ถูกเลือกสำหรับประกอบพิธีกรรมนั้นมีความหมายเกี่ยวข้องกับหลายสิ่ง เช่น การเลี้ยงผีหรือประกอบพิธีกรรมที่เป็นมงคลจะนิยมช่วงตอนเช้า อันเป็นช่วงตะวันขึ้น ทั้งนี้เชื่อว่า ตะวันคือพลังคือความรุ่งโรจน์ อันจะเป็นศิริมงคล ส่วนการเลี้ยงผีรายที่ ให้โทษนั้นจะกระทำในช่วงตอนเย็นอันเป็นเวลาที่ตะวันลง หรือการเลี้ยงผีต่าง ๆ จะไม่กระทำในวันพุธและวันพระ ซึ่งถือว่าเป็นวันที่ไม่ดีสำหรับการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผี หรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติจะนิยมทำในช่วงออกพรรษา เพราะเชื่อว่าวิญญาณได้ออกจากกรรมมารอรับส่วนบุญต่าง ๆ

สัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่ ซึ่งสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมแต่ละแห่งนั้น สะท้อนการจัดอาณาเขตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการห้ามในการล่วงละเมิด เปรียบได้ดังการจัดอาณาเขตและสิทธิ์ของการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่ห้ามการล่วงละเมิดต่อกันนั่นเอง

สัญลักษณ์เกี่ยวกับวัตถุที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ วัตถุบูชา เช่น ดอกไม้ ข้าวตอก ธูป เทียน ต้ายลายสิญจน์ และน้ำส้มป่อย ซึ่งมีความหมายเป็นนัยสำคัญ คือ เป็นส่วนของการพิชิตทำหน้าที่ขยายพันธ์ ทั้งมีกลิ่นสวยงาม กลิ่นหอมจรุงใจ ดอกไม้จึงเป็นสัญลักษณ์ของการก่อเกิดและความดีงาม ข้าวตอก เป็นข้าวที่นำมาคั่วให้แตกพองมีสีขาวบริสุทธิ์ แลดูสวยงามคล้ายดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์ของความมีค่าเพราะข้าวเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่ทำให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ ภาพข้าวตอกแตกบานยังเป็นสัญลักษณ์ของการแตกออกงอกงามของพืชผลด้วย ธูป เป็นเครื่องบูชาที่ทำมาจากเกสรดอกไม้บดอันละเอียดใช้เผาเพื่อให้มีกลิ่นกรุ่นกาย ธูปจึงทำหน้าที่คล้ายดอกไม้ในส่วนที่ใช้กลิ่นเป็นสื่อ และเพิ่มความรู้สึกขจรขจายให้กับพิธีการใช้ธูปเทียนในพิธีกรรมเกี่ยวกับผีและพระพุทธรูปเจ้าแตกต่างกันที่จำนวนอย่างแรกใช้ธูปจำนวน 1 หรือ 2 ดอก อย่างหลังใช้ 3 ดอก ความหมายก็แตกต่างกันไป เทียน (ไฟ) เป็นสิ่งที่ให้พลังความร้อนและแสงสว่าง เทียนจึงหมายถึง ความ

เจริญความผาสุกหมายถึงพลังแห่งการทำลาย (ความชั่วร้าย) และพลังแห่งการเพิ่มขึ้น (ในด้านดี) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบและเจตน์จำนงในพิธีกรรมนั้น ๆ ด้ายสายสิญจน์ มีลักษณะเป็นเส้นยาว แต่ละเส้นเกิดจากการรวมกันของใยฝ้ายเล็ก ๆ มีลักษณะเหนียวแต่นุ่ม (ผิดกับด้ายที่ทำจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ทั้งเหนียวและแข็งคมบาดเนื้อได้) มีความยาว ด้ายสายสิญจน์จึงเป็นสัญลักษณ์ของความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการสืบทอดออกไป ส่วนน้ำส้มป่อยทางเหนือใช้ความหมายที่เป็นศิริมงคลจากคำว่าป่อย คือการปลดปล่อยให้สิ้นไป เมื่อใช้ร่วมกับน้ำจึงหมายถึงการชำระล้าง การขับไล่เสนียด ความไม่เป็นศิริมงคลทั้งหลาย ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ของความเย็นชุ่มฉ่ำความอุดมสมบูรณ์

โดยเหตุที่วัตถุต่างๆ มีคุณสมบัติและความหมายดังกล่าวมา คนจึงใช้สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงความเคารพบูชา ทั้งมีนัยถึงการอำนวยการหรือความปรารถนาดีต่อผู้ที่ตนบูชา ตลอดจนแทนความคาดหวังผลจากการบูชา นั้น ๆ ว่าจะเป็นศิริมงคลผลดีแก่ตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีกรรมที่ประกอบขึ้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้

สำหรับอาหารและน้ำในการประกอบพิธีกรรมนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความอดอยากหิวโหย และความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของคน อาหารในการเช่นสรวงนั้นไม่ได้ใช้เพียงเช่นสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่เพื่อคนมาร่วมพิธีกรรมด้วย ลักษณะอาหารที่ใช้ในการเช่นสรวงนั้นถูกแบ่งแยกประเภทของพิธีกรรม คือ อาหารที่ใช้เช่น ไท่วีร่าย จะเป็นอาหารคาวและดิบเป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงการสังเวชชีวิต ส่วนอาหารเลี้ยงผีบู๋ย่านั้นจะเป็นอาหารคาวแต่สุก ผีเจ้าบ้านก็เช่นกัน ซึ่งเป็แนวเชื่อส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการไม่เบียดเบียนชีวิต และอาหารในพิธีกรรมทางพุทธศาสนานั้น เป็นความหมายของการทำทาน หรือทำบุญ เป็นความเมตตาให้ผู้อื่นเป็นสุข ซึ่งแตกต่างจากอาหารที่ใช้เลี้ยงผีนั้นเป็นแสดงถึงการอุทิศถวายชีวิตแลกด้วยชีวิต เพื่อขอความคุ้มครองนั่นเอง ส่วนน้ำเป็นเครื่องหมายของการชำระล้างสิ่งชั่วร้ายและสร้างโลก แสดงความเคารพต่อผู้มีอาวุโสและการขอกุศล และสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดูลายน้ำของผู้ประกอบพิธีกรรม

นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ เช่น ไม้ค้ำต้นโพธิ์ในพิธีกรรมสืบชะตาน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของการค้ำจุน ให้ชีวิตมีการยืนยง รั้วราชวัตรเป็นสัญลักษณ์ของขอบเขตปริมณฑลของ

หมูน้าภายใต้การปกครองของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แพหรือสะพานที่ทำจากต้นกล้วย หมายถึง พาหนะส่งความเคราะห์ร้ายให้หลุดลอยไป

เกี่ยวกับสิ่งที่ใช้ในพิธีกรรม ส่วนใหญ่จะมีสองสี คือ สีขาว และสีแดง มักจะใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับผี เป็นสัญลักษณ์ของความลึกลับพันธะระหว่างผู้มีชีวิตกับบรรพบุรุษ และผู้มีชีวิตกับผีที่ตายแล้ว คือ สีขาวหมายถึงความไร้ชีวิต ส่วนสีแดง หมายถึง ความมีชีวิตและเลือดเนื้อนั่นเอง

ในลัทธิของสัญลักษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติอย่างมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นสิ่งที่ไม่ได้กระทำตามปกติ แม้ว่าในหลายกิจกรรมจะเลียนกิจกรรมในชีวิตประจำวัน แต่หากมีความหมายแฝงไว้เช่น

การบวงสรวงบูชา หรือการทำบุญ กิจกรรมขั้นนี้เป็นกิจกรรมเบื้องต้นของการประกอบพิธีกรรม ประกอบด้วยการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับเครื่อง เช่น สรวง ทั้งอาหาร และความสุขสำราญ (ในบางพิธีกรรม) การถวายเครื่องตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการเสนอเงื่อนไข หรือข้อเรียกร้องตามเจตจำนง ทั้งนี้ โดยใช้ ไหวหารหรือคำอธิษฐานแล้วแต่ลักษณะพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมขั้นตอนนี้กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของพิธีกรรม และปรากฏในทุกพิธีกรรม ลักษณะกิจกรรมจะเริ่มตั้งแต่การวาง (ถวาย) ถาดหรืออุปกรณ์เครื่อง เช่น ถวาย แล้วจุดธูปเทียนถือ (พาน) ดอกไม้พนมมือพร้อมกับกล่าว ไหวหาร (หรืออธิษฐาน) บางพิธีกรรมจะมีการกวาดน้ำ "อุทิศส่วนกุศล" ไปให้ด้วยในขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมกล่าวได้ว่ากิจกรรมในขั้นนี้ เป็นการแสดงออกถึงความตระหนักในพันธะระหว่างกันและกันของคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ที่ตนนับถือ) ด้านหนึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ "ความกตัญญูคุณ" แต่อีกด้านหนึ่งก็เป็นการ "เรียกร้องบุญคุณ" ซึ่งดูเหมือนเป็นลักษณะขัดแย้งกันอยู่ แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นเครื่องชี้ว่ามนุษย์เองนั้นยังสำนึกในความมีอำนาจของตนอยู่หาใช่ยอมจำนนพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ด้านเดียวไม่

และเมื่อผู้ประกอบพิธีขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์กินอาหารให้อิ่มหนำแล้ว จะกล่าวขำเตือนบทบาทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องอำนวยความสะดวกแก่ผู้เช่นสรวง แล้วจึงขออนุญาตกินอาหารที่เหลือ โดยนำมาแจกจ่ายรับประทานร่วมกัน อันเป็นสัญลักษณ์ของการเฉลิมฉลองแสดงความยินดี ที่จะได้รับสิ่งที่ดีต่อไป ทั้งยังเป็นการแสดงการร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นอันหนึ่งเดียวกันของคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคนกับคนนั่นเอง

ส่วนสัญลักษณ์เกี่ยวกับบุคคลที่ร่วมพิธีกรรมนั้น คนเป็นตัวแทนหนึ่งของพิธีกรรม และมีการดำรงบทบาทในพิธีกรรมทั้ง ในฐานะของผู้ทาทางรอด การสร้างสัญลักษณ์เพื่อความพยายามในการลือลาร บุคคลในที่นี้หมายถึง ผู้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นผู้ได้รับผลได้ผลเสียจากการประกอบพิธีกรรมนั้น เช่น ผู้ช่วย เจ้าของบ้านหรือคนในหมู่บ้าน ฯลฯ ผู้อำนวยพิธีกรรมหมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้ประกอบพิธีกรรม อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือบุคคลที่มีลักษณะสถานภาพพิเศษในเงื่อนไขนั้น ๆ เช่น การเลี้ยงผีบูยา ผู้ประกอบพิธีกรรมจะต้องเป็นผู้หญิงที่มีประสบการณ์และมีอาวุโสที่สัมพันธ์เป็นเก้าผีของสายตระกูล บู่จารย์หรือมรรคทายกนั้น จะเป็นผู้ประกอบพิธีเกี่ยวกับพุทธและพราหมณ์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ต้องใช้บุคคลที่เคยบวชเรียน มีความรู้เกี่ยวกับมงคลคาถาและวิธีปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับวัดและพระ ทั้งยังเป็นผู้ประพาดตีเบ็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ซึ่งบู่จารย์นั้นจะมีบทบาทสูงในพิธีกรรมและได้รับการเคารพปฏิบัติจากชาวบ้าน สำหรับผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมนั้น อาจไม่ได้รับผลดีผลเสียโดยตรง หากแต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบพิธีในสถานต่าง ๆ เช่น ญาติมิตร คนในชุมชน ที่มีความรู้ลึกท้วงโย เอื้อเพื่อต่อกัน

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีมนุษย์ปฏิบัตินั้น ล้วนถูกกำหนดโดยมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์กระทำ โดยมีแนวคิดอยู่เบื้องหลังพิธีกรรมเหล่านั้น โดยเน้นความสัมพันธ์ในการพึ่งพาระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ จะทำหน้าที่ที่แตกต่างกัน หากแต่ตลอดคล้องสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการแบ่งปันพึ่งพาระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุขผ่อนคลายความวิตกกังวลต่อชีวิต ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความหวัง และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนภายใต้บทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน อันจะช่วยลดข้อขัดแย้งในสังคม และจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมให้ เป็น เอกภาพนั่นเอง

4. สาระของการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมของชุมชน

พิธีกรรมเป็นการสอนให้ปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิความเชื่อ ซึ่งอาจจะทำส่วนตัวหรือทำร่วมผู้อื่นเช่น การสวดมนต์ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือ ในการปฏิบัติต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสมอยู่ด้วย กล่าวคือ ต้องเป็นการกระทำด้วยความเชื่อในอำนาจแห่งพิธีกรรมนั้นว่า จะก่อเกิดผลดีหรือผลร้าย อีกทั้งคำสอนในหมวดพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นการสอนให้ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

โดยใช้บรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องชี้นำ เช่น การทำบุญกวาดน้ำซึ่งเป็นการสอนให้รู้จักจัดแบ่งล่วนบุญ หรือความดีงามให้แก่ผู้อื่น อันเป็นอุบายให้ผู้ปฏิบัติเอาใจใส่ปฏิบัติกับเป็นกุศโลบายที่ล้ำค่าก่อนจะนำลู่ปรัชญาหรือแนวคิดที่ซ่อนเร้น

ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชน มีการปรับเปลี่ยน ลดเพิ่ม ขาดหายและการเกิดขึ้นใหม่ในหลายพิธีกรรม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขเชิงปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน พิธีกรรมการทรงเจ้าก็เช่นกัน เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของพิธีกรรมที่การสืบทอดความเชื่อของคนในชุมชน ระหว่างคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างเป็นระบบแบบแผน ให้แนวปฏิบัติและแนวความเชื่อ ทั้งนี้โดยมีกลวิธีในการขัดเกลาและเงื่อนไขของการขัดเกลาความเชื่อในหลายลักษณะ ทั้งในส่วนของความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ กระบวนการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม บุคคลที่มีบทบาทในการประกอบพิธีกรรม ระบบสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรมและอื่น ๆ ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทรงเจ้านั้น มุ่งการขัดเกลาทางสังคมด้านต่าง ๆ โดยทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยใช้โลกทัศน์ของคนในชุมชนเป็นแนวทาง ในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ

ด้วยเหตุที่ว่าคนที่บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดเช่นไร มีมุมมองลักษณะไหน มีความเข้าใจและแสดงการกระทำต่อตัวเอง ต่อบุคคลอื่นและต่อสภาพแวดล้อมเช่นไรนั้น ย่อมเป็นผลมาจากโลกทัศน์ของบุคคลที่ได้รับการปลูกฝังขัดเกลา โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดอุดมการณ์ หลักและวิธีการในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งโลกทัศน์ของบุคคลนั้น มีลักษณะผสมผสานปรุงแต่งขึ้นจากความคิดความเชื่อในหลาย ๆ แหล่งประกอบกัน ทั้งจากคติความเป็นของชาชาติมนุษย์ เช่น เรื่องปู่แถนย่าแถน หรือจากลัทธิเทวนิยมของพราหมณ์ ซึ่งเชื่อในเรื่องของอำนาจเทพเจ้าต่าง ๆ และแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องศาสนาพุทธ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกนำมาหลอมรวมเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของชีวิต เช่น พิธีกรรม วรรณกรรม ศิลปกรรม การเมือง การปกครอง และความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมนั่นเอง จึงได้เกิดมีการขัดเกลาถ่ายทอดสืบต่อกันระหว่างรุ่นสู่รุ่น โดยวิธีการและรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ได้ขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อแก่ชุมชน โดยมีสาระเนื้อหาของการขัดเกลาที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ของชุมชน ในประเด็นหลัก 3 ประการคือ

4.1 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

- 4.2 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
 4.3 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ
 4.1 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

จากรากฐานโลกทัศน์ของชุมชนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติในชุมชนบ้านม่วง โตน จนก่อเกิดเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีค่านิยมในด้านต่าง ๆ ตลอดจนระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ และปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง โดยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างลุล่วงในสังคม ซึ่งพิธีกรรมหลายอย่างของชุมชนได้ขัดเกลาลักษณะการปฏิบัติให้แก่ชุมชน และจากปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจต่าง ๆ จากภายในและโดยรอบชุมชน ทำให้บทบาทของพิธีกรรมทางความเชื่อบางอย่างเด่นชัด ดังเช่น พิธีกรรมการทรงเจ้า

ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมการทรงเจ้านั้น อาจอยู่ในรูปแบบของการบริการให้ความช่วยเหลือของเจ้าทรงแก่ผู้ที่เดือดร้อน อาจจะช่วยเหตุทางกาย จิตใจ ว่างคหรือเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากการให้ความช่วยเหลือโดยการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาแล้ว คำพูดที่เป็นการชี้แนะให้คำปรึกษาจากเจ้าทรงที่สื่อผ่านจากร่างทรงนั้น ยังเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการขัดเกลาทางสังคมดังเช่น กรณีต่าง ๆ ต่อไปนี้

จากสภาพปัญหาของโรคเอดส์ในปัจจุบันปรากฏว่า มีคนใช้ที่มีเชื้อเอดส์ในร่างกายจำนวนมากสิ้นหวังจากการรักษาแผนปัจจุบัน ได้แสวงหาทางรอดโดยมารักษาในรูปแบบของการทรงเจ้าซึ่งเจ้าทรงก็ให้ความอนุเคราะห์ โดยให้การส่งเสริมด้านจิตใจและร่างกาย โดยการบำบัดด้วยยาสมุนไพร น้ำมันต่าง ๆ และแนะนำให้ปฏิบัติตนในการดูแลตนเอง เพื่อให้ชีวิตยืนยาว มีสุขภาพที่ดี รับประทานอาหารที่ถูกต้อง งดเว้นของแสลง ออกกำลังกายโดยการทำงานที่เหมาะสมกับสภาพของตน ไม่มุงอำนาจตพยาบาท โกรธโทษสิ่งใด ทั้งนี้โดยให้เหตุผลในเรื่องของบุญกรรมที่สร้างสมไว้แต่ก่อนเก่า จึงมุ่งลอบให้ผู้ป่วยที่มีปัญหาด้วยโรคเอดส์ยึดมั่นในการทำความดีเพื่อสร้างสมบุญอันจะเกื้อหนุนแก่ตนและครอบครัวในอนาคตข้างหน้า ขณะเดียวกันก็ให้คำปลุกปลอบใจให้แก้ญาติของผู้ป่วยไม่ให้ผิดหวัง ลงโทษผู้ป่วยจากชะตากรรมที่ได้รับ หากแต่คอยช่วยดูแลผู้ป่วยจนกระทั่งหมดกรรม ในระยะแรกที่เจ้าทรงให้ความช่วยเหลือต่อคนป่วยโรคเอดส์ ไม่ได้ได้รับความเห็นด้วยจากบรรดาญาติเลย หากแต่เจ้าทรงได้ชี้แจงให้เห็นถึงหลักเมตตาธรรมที่ทุกคนควรมีเมตตา

ธรรมต่อกัน ให้อภัยเมตตาช่วยเหลือผู้เดือดร้อนตกทุกข์ได้ยาก และชี้ให้เห็นวิบากกรรมที่เกิดจากการกระทำของบุคคลในอดีตที่ส่งผลต่อบุคคล รวมทั้งอ้างอิงข้อกำหนดพรหมลิขิตว่า โรคเอดส์นั้นเป็นข้อกำหนดจากสวรรค์ในการควบคุมชีวิตคนให้อยู่ในศีลธรรมไม่ล่วงละเมิดศีล ทั้งยังเป็นการตอกย้ำถึงการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้การดูแลช่วยเหลือผู้ที่พระคุณเขามแก่เฒ่าหรือเจ็บป่วยซึ่งจัดเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่หากละเลย ไปปฏิบัติจะเป็นวิบากกรรม ฯลฯ โดยเจ้าทรงมักจะพูดว่า "...ตาตำเป็นเบ็นตีไค่ห้ว ตาตำตัวเบ็นตีไค่ให้..." (สิ่งใดที่เป็นความทุกข์ของผู้หนึ่งจะซาบซึ้งก็ต่อเมื่อความทุกข์นั้นเป็นของเราเอง)

การขัดเกลาจากปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวเช่น พ่อแม่ลูก สามีภรรยาที่เป็นเหตุให้ครอบครัวไม่ปกติสุข อาจเกิดจากการที่สามีติดสิ่งเสวนติด เช่น เหล้า หรือมีภรรยาบ่อย ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน เจ้าทรงจะให้ความช่วยเหลือ โดยการทำให้สามีกลับมารักภรรยาเดิม ทั้งนี้เจ้าทรงจะให้ภรรยาเอาเอาเศษเสื้อผ้าของสามีและของภรรยามาผสมรวมเป็นไส้เทียน จากนั้นจึงปั้นเทียนให้ภรรยานำไปจุดบูชาหน้าพระพุทธรูป หน้าห้องนอนและข้างเตียงนอน พร้อมทั้งกำหนดจิตอธิษฐานให้สามีกลับบ้านให้รักบ้านรักลูกเมียประกอบด้วย เจ้าทรงจะให้คำแนะนำแก่ภรรยาในการปฏิบัติตนต่อสามีที่ถูกต้อง โดยการให้ความเคารพรักดูแลเอาใจใส่สามี จากนั้นจะทำพิธีรดน้ำมนต์สะเดาะเคราะห์ ให้แก่ภรรยาหรือการที่สามีดื่มเหล้ามากเกินไปภรรยาอาจร้องให้เจ้าทรงช่วยนั้น เจ้าทรงจะใช้วิธีการทำเทียนให้ภรรยาไปจุดบูชาหน้าพระพุทธรูป และมอบน้ำมนต์ไปให้สามี พร้อมทั้งแนะนำการปฏิบัติตนแก่ภรรยาในการแก้ไขปัญหากับสามี พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลา 3 วัน ให้นำสามีมาหาเจ้าหลังจากดื่มเอนมต์และบูชาเทียนแล้ว ซึ่งเมื่อภรรยาพาสามีมาหาเจ้าทรงนั้น เจ้าทรงจะใช้วิธีการทั้งการชู้ การปลอบ และการสอน กล่าวคือ จะชู้ว่าหากฝ่าฝืนไปดื่มสุราอีกจะมีผลเช่นไร และการปลอบให้เกิดความเข้มแข็ง โดยให้น้ำมนต์ไปดื่มและอาบ พร้อมทั้งชี้แนะวิธีการปฏิบัติตนและให้คำเตือนสติว่า

"...ผัวเบ็นหิง เมียเบ็นซ้อง ผัวเบ็นแก้ว เมียเบ็นแสง..." (สามีเปรียบลวงหาปลา เมียเปรียบต้องซ้องปลา สามีเปรียบดวงแก้ว เมียเปรียบแสงของแก้ว...")

ปัญหาการปฏิบัติตัวระหว่างพ่อแม่ลูกเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เจ้าทรงถึงมามีบทบาท เช่น กรณีของครอบครัวนายวิชาญ อายุ 45 ปี ที่มีปัญหาการทะเลาะผิดใจกันระหว่างภรรยา กับแม่ของ

ตนเอง อีกทั้งปัญหาลูกชายเกเร ทั้งนี้เจ้าทรงให้คำแนะนำว่าเหตุดังกล่าวเป็นผลจากวิบากกรรม เนื่องจากการปฏิบัติไม่ถูกต้องของนายวิชาญและภรรยาซึ่งสร้างความทุกข์ระทมใจให้กับแม่ จึงเกิดผลกับการปฏิบัติตนของลูกชายที่สร้างความทุกข์ตรมให้กับนายวิชาญและภรรยา พร้อมทั้งเตือนให้ขอขมาต่อแม่พร้อมทั้งปฏิบัติตนต่อแม่ในลักษณะที่ถูกต้อง โดยกล่าวว่า

"...อีกได้ก็บ่อเท่าอีกของบ่อแม่ ลืมลูกแล้วลูก็รู้ว่าความเป็นบ่อแม่คนเป็นยังไต่ กียะเหี้ยหื้อลูกหื้อควร..." (ความรักไต่ไม่เทียบเท่ารักที่พ่อแม่มีต่อลูก พวกเขามีลูกแล้วคงยอมรู้ดี เพราะฉะนั้นปฏิบัติตนต่อพ่อแม่เสียให้ถูกต้อง)

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมานั้น จะพบว่าเจ้าทรงมีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับการครองเรือน การปฏิบัติตนระหว่างสามีภรรยา บิดามารดาและลูกหลาน โดยให้ความมุ่งเน้นการเคารพในระหว่างกันและกัน รวมทั้งการอนุเคราะห์แก่บรรดาญาติมิตรของแต่ละฝ่ายทั้งการให้ ทรชนกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และการเป็นผู้มีคุณธรรมในการดำรงตน

หรือในพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจด้านการลงทุนในธุรกิจ การแข่งขันทางการค้าและปัญหาด้านการค้า ทั้งนี้จากความไม่มั่นใจของลูกค้าซึ่งมาขอความช่วยเหลือจากเจ้าทรงและขอคำแนะนำว่าควรทำเช่นไรจึงจะสัมฤทธิ์ผล ในลักษณะเช่นนี้เจ้าทรงตัวทำเทียนให้ลูกเลี้ยง ไปจุดบูชาหน้าพระพุทธรูป แนะนำให้ทำสังฆทานพร้อมทั้งแนะนำให้มีความอดทน ชยัน รู้จักสร้างสัมพันธภาพกับผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเป็นผู้มีศีลธรรม ในการทำธุรกิจ หรือกรณีเกิดปัญหาในการทวงหนี้จากลูกหนี้ เจ้าทรงรับปากช่วยเหลือ พร้อมทั้งนำเทียนไปจุดบูชาหน้าพระพุทธรูป และให้ธูปแก่ลูกเลี้ยง ให้ไปจุดบูชาหาเจ้า ก่อนที่จะไปหาลูกหนี้เพื่อขอร้องให้เจ้าทรงตามไปช่วยเหลือ ขณะเดียวกันก็แนะนำให้ลูกเลี้ยงเจรจาย่างมีอัธยาศัยกับลูกหนี้ และรู้จักผ่อนปรนแก่ลูกหนี้ เพื่อสร้างเมตตาธรรม จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะพบว่าเจ้าทรงมีบทบาทในการขัดเกลาความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีพ ความมีอุตสาหกรรม วิริยะ มีคุณธรรมเมตตาธรรม และมนุษยสัมพันธ์ เพื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิต การอาชีพและสังคม

ขณะเดียวกันพิธีกรรมการปฏิบัติเพื่อการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งในส่วนของสาระวิธีการดังเช่น พิธีกรรมกัวยสลาก ซึ่งแต่เดิมมีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความรักความผูกพันระหว่างญาติมิตร ความสามัคคีระหว่างชุมชน โดยการส่งเสริมการเยี่ยมเยียนติดต่อกันระหว่างญาติมิตร หากแต่ในเวลาปัจจุบันนัยความหมายของการขัดเกลาที่แผงเร้นในพิธีกรรมนี้ได้ถูกเปลี่ยนแปลงความหมายโดยเหตุจากการขาดการศึกษาถึงความ

หมายที่แท้จริงของพิธีกรรม พิธีกรรมกัวยลลากกลายเป็นความสนุกสนานของคนหนุ่มสาวที่จะได้เฉลิมฉลองเป็นการระดมทุนเข้าวัดเพื่อการพัฒนาวัดอุบลสถานต่าง ๆ ของวัดตามความประสงค์ของพระสงฆ์ ประกอบกับระบบคมนาคมที่สะดวกलयในการติดต่อสื่อสารและการประกอบอาชีพของผู้คนในชุมชนปัจจุบัน อีกทั้งภาวะการณทางเศรษฐกิจทำให้พิธีกรรมกัวยลลากขาดความสำคัญไปจากเดิมด้วยเหตุว่า เป็นการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์จากการเลี้ยงฉลองต้อนรับญาติมิตร กลายเป็นเพียงการเอาข้าวของเงินต่าง ๆ ไปทำบุญที่วัดเพื่อการพัฒนาวัดอุบลสถานตามความมุ่งหมายของพระสงฆ์แทน

หรือเกี่ยวกับตัวอย่างของพิธีกรรมการปฏิบัติเกี่ยวกับการผัดผัวย่า ซึ่งแต่เดิมนั้นระบบผัวย่ามีอิทธิพลอย่างสูงในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของคนหนุ่มสาวในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มหญิงสาวที่จะต้องประพฤติตัวให้เหมาะสมต่อความเป็นกุลสตรี หากกระทำการประพฤติดิตทางเพศจะส่งผลกระทบต่อพ่อแม่ ซึ่งจะถูกผัวย่าลงโทษทำให้เกิดการเจ็บป่วย หากแต่ในภาวะการณปัจจุบัน การประพฤดิในเรื่องของการถือผีลดน้อยลงจากเดิม จากแต่เดิมการถูกต้องส่วนของร่างกายเพียงน้อยนิดก็ผัดผัวย่า กลับกลายเป็นความอ่อนล้าและปรับเปลี่ยขนานวปฏิบัติบางส่วน ทั้งนี้เพราะเหตุทางด้านภาวะการณของสังคม ที่หนุ่มสาวออกจากบ้านเพื่อการศึกษาและทำงาน ทำให้มีโอกาสในการพบเจออันอาจจะนำสู่การประพฤติดิตได้ รวมทั้งจากลักษณะของการคมนาคมสื่อสารในบัจจุบันที่ต้องมีการเดินทางออกนอกชุมชนเพื่อเหตุต่าง ๆ หนุ่มสาวมีการเดินทางร่วมกันอย่างมีอิสระมากขึ้น จากแต่เดิมหามีการประพฤดิผิดผีจะทำให้พ่อแม่เจ็บป่วยและเสียชื่อเสียง ซึ่งการที่จะทราบว่าจะเจ็บป่วยเพราะการผัดผัวย่าของลูกสาวนั้น แต่เดิมจะรู้จากการไปขอความช่วยเหลือ หรือสับถามลาเหตุจากผัวย่าหม้อหนึ่ง หรือเจ้าทรง หากแต่ในภาวะปัจจุบันความก้าวหน้าทางการแพทยการขยายตัวของบริการคลีไคต่าง ๆ ทำให้เมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็ไปขอความช่วยเหลือจากการแพทยแผนใหม่แทน นอกจากว่าเป็นการเจ็บป่วยที่หาสาเหตุไม่ได้ จึงจะไปขอความช่วยเหลือจากระบบเดิมเช่นอดีต ลักษณะดังกล่าวก็ส่งผลต่อการปฏิบัติในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการผัดผัวย่าให้อ่อนล้าลงทุกขณะ ทั้งนี้คนเฒ่าแก่ในชุมชนมักจะพูดว่า

"...เดี๋ยวนีผัวย่าสู้ยอนด้า ยามาฮาบได้ ผัวย่าบ่แย่งเหมือนตะกอนแล้ว ลูกหลานจึงผัดผัวย่ากันนั้ (สมัยนี้ระบบผัวย่าไม่เข้มแข็งเหมือนเมื่อก่อน ด้วยเหตุที่หนุ่มสาวมีอิสระออกนอกบ้านมากขึ้น ก็จึงมีโอกาสประพฤติดิตทางเพศและข้อห้ามมากทุกขณะ)..."

จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงสะท้อนการขัดเกลาทางสังคม ด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมของชุมชน ในมุมมองที่หลากหลายและสะท้อนถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาของการขัดเกลาที่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับเหตุการณ์

โดยสรุปเนื้อหาทั้งหมดของการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ของพิธีกรรมการทรงเจ้านั้น จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญญา เหตุผลและคุณธรรม มนุษย์จึงเป็นที่มาและเป็นศูนย์รวมคุณค่าทั้งปวง ความนึกคิดของมนุษย์ นำโลกมนุษย์สู่ความทะเยอทะยาน ความรักความทุกข์และความสุข แม้ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของ อุบัติการณ์ธรรมชาติและต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่ถือว่ามนุษย์มีความพิเศษ เพราะ ประกอบด้วย กาย และจิต หรือวิญญาณ หรือตัวตนเอง ที่ได้รับการปรุงแต่งโดยรูป นาม และ บัณฑิตที่เหมาะสม ในคุณค่าของความเป็นมนุษย์นี้เอง จึงมีการกำหนดสถานะภาพของมนุษย์จากการกระทำ เชื่อว่าการเกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐ ต้องครองตนอย่างเหมาะสมมีความรับผิดชอบ ประกอบความดี ละเว้นความชั่วและทำจิตใจให้บริสุทธิ์ จึงมีเนื้อหาของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการ แลวงหาการสร้างสมความเป็นอิสระ รักความสงบปลอดภัย ความสวยงามและความบันเทิงภายใต้ความเชื่อเกี่ยวกับบุญบาป หรือบุญกรรมแต่ง ทำให้คนในชุมชนยอมรับในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะเชื่อว่าผลของสิ่งที่ได้รับอยู่นั้น ก่อเกิดจากผลของบุญกรรมในชาติภพที่ผ่านมา และปัจจุบันด้วย แต่ละบุคคลมีการสร้างสมบุญกรรมมาไม่เหมือนกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยขีดขั้นของโอกาส และสภาพแวดล้อมจึงทำให้บุคคลต่างกัน ทั้งนี้อำนาจความเชื่อเกี่ยวกับบุญกรรมเป็นแรง จูงใจในการปฏิบัติของบุคคล เพราะเชื่อในเรื่องของผลจากอดีต ปัจจุบันที่จะเฝ้าดูอนาคต จากผลของความเชื่อเรื่องบุญกรรม มีผลต่อการปฏิบัติตนของมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งถือว่าคนเกิดมาต้องมีความสัมพันธ์กัน มีพวกพ้องและต้องมีน้ำใจ มีความเกื้อกูลต่อกันมีความเคารพนับถือในระหว่างกัน และรู้จักกำกับในบุญคุณและการตอบแทนคุณ ความรู้จักให้อภัย สร้างสัมพันธ์ภาพ และลามักดีในกลุ่มเหล่าเพื่อประโยชน์ของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับจริยศาสตร์สังคม ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นั่นเอง

4.2 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

พิธีกรรมการทรงเจ้าได้ขัดเกลาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมีแนวเชื่อว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ที่เกิดจากธรรมชาติและอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ

ทำให้มนุษย์ตระหนักในคุณค่าความสำคัญของธรรมชาติ ยอมรับนับถือธรรมชาติที่เชื่อในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ดังเช่นมีชีวิตจิตใจและความรู้สึกในตัวเอง ความเชื่อเช่นนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์บางอย่างที่เป็นปัญหาในชีวิต และไม่สามารรถแก้ไขได้ จึงหันมาลมนยอมอธิษฐานขอความช่วยเหลือจากอำนาจเหล่านั้น เช่น พืช ดิน ฯลฯ ซึ่งพลังความเชื่อนี้เองทำให้มนุษย์ไม่ปฏิบัติกรรกรรการทำลาย หรือล่องละเมิด ความเป็นไปของธรรมชาติ หากแต่หันมาประนีประนอม นึกถึงรักษาอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ด้วยเหตุของแนวความเชื่อเกี่ยวกับคุณค่าของธรรมชาติดังกล่าว การกระทำที่แสดงต่อธรรมชาติจึง ไม่สู้แตกต่างจากการที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ด้วยกันเอง และเนื้อหาของ การขัดเกลาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จึงเป็นไปในลักษณะการเคารพให้ความไว้วางใจในฐานะมิตร ความมีชีวิตชีวา สุนทรียการ และความอบอุ่นรื่นเริงในการดำรงชีวิต

พิธีกรรมการทรงเจ้าได้ขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในด้านต่าง ๆ ที่เน้นการให้ความเคารพต่อธรรมชาติที่อำนวยความสะดวกต่อชีวิต ไม่กระทำการที่ลบหลู่ซึ่งสอดคล้องกับโลกทัศน์ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนดังตัวอย่างเช่น ความเชื่อในเรื่อง ชีตหรือข้อห้าม (Taboo) เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพื้นดินแหล่งน้ำต่าง ๆ ในกรณีคือ การปฏิบัติต่อแหล่งน้ำ กรณีของนายทา อายุ 45 ปี ไม่สบายมาหาเจ้าทรงขอ ให้ทำการช่วยเหลือ เจ้าทรงตรวจดวงชะตาพบว่า นายทาถูกชีต เนื่องจากได้ทำการถมแหล่งน้ำที่เคยใช้ โดยไม่ได้กระทำพิธีการขอขมาต่อแม่คงคาก่อน ซึ่งทำให้ไม่สบายต้องทำพิธีถอนชีตเพื่อขอขมา จากแม่คงคาก่อน ซึ่งจากกรณีดังกล่าวหากวิเคราะห์จะพบว่า ข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องการถมแหล่งน้ำ นั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำ การถมแหล่งน้ำนอกจากมีผลกระทบต่อตนเองและยังกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้มีข้อกำหนดว่าหากมีความจำเป็นต้องถมแหล่งน้ำ จะต้องทำพิธีกรรมถอนชีตก่อน ซึ่งการถอนชีตนั้นจะต้องมีการจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากญาติมิตร และมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีถอนชีตดังกล่าว และจากขั้นตอนของการที่บุคคลหลายฝ่ายมาร่วมกันทำพิธีนี้ เสมือนหนึ่ง เป็นมติร่วมกันในการกระทำกรณแหล่งน้ำดังกล่าว อันเป็นการลดความขัดแย้งในเรื่องผลได้ผลเสียร่วมกัน

เช่นกันเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพื้นดิน เช่น เรื่องเส้นทางเดินทางหรือการเบิกไถ ปรึรับเปลี่ยนแปลงขนาดของพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อห้าม (Taboo) หรือชีตเหมือนกัน และหากมีความจำเป็นต้อง

กระทำจะต้องมีการประกอบพิธีกรรมถอนชีวิตเสียก่อนจะดำเนินการเพื่อบ้องกันเหตุร้าย ทั้งนี้จะพบว่าเกี่ยวกับเรื่องการปิดเส้นทางเดินที่เคยใช้อยู่แต่ก่อนเก่า โดยเป็นเส้นทางเดินเท้าติดต่อกันระหว่างผู้คนต่าง ๆ ผู้งัดตัวอันเป็นสิ่งที่มัลลต่อความสัมพันธ์ของชุมชน หากเจ้าของสถานที่ต้องการจะทำรั้วกันเส้นทางเดินเก่าก่อนนั้น ต้องทำพิธีถอนชีวิตก่อน เสมือนเป็นการแจ้งให้รับทราบและการปรับขนาดของพื้นที่เช่นเดียวกัน ขนาดของพื้นที่ในภาคเหนือหรือในชุมชนมักจะเป็นลักษณะเป็นไร่เล็ก ๆ ลดหลั่นกันตามสภาพของพื้นที่และการไหลเวียนของน้ำ และการทำการเกษตรส่วนมากก็นิยมใช้แรงงานคนเป็นหลัก การปรับขนาดพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจะมีผลต่อการไหลเวียนของน้ำ และลักษณะของการใช้แรงงานกล่าวคือ กลุ่มผู้ทำงานในไร่นาจะนิยมไร่นาที่มีพื้นที่ต่อไร่ไม่กว้างเกินไป เพราะมีผลกระทบต่อดูแลในการเพาะปลูกฉะนั้นข้อห้ามดังกล่าวจึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติและคนกับคน ทั้งนี้มักจะมีกรณีของบุคคลที่เจ็บป่วย ด้วยเหตุของชีวิตมาขอความช่วยเหลือจากเจ้าทรง ซึ่งเจ้าทรงมักจะพูดว่า

"...ฮึดเก่าฮ้อยเก่า คนบ่เก่าเป็นสั่งสอนจะ ไปละขว่าง มันปัดกับตัว..."

(ข้อกำหนดข้อห้ามแต่ก่อนที่คนโบราณกำหนดไว้ ต้องตระหนกอย่าเพิกเฉยจะ ไม่เป็นมงคลกับตัวเอง)

หรือกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสัตว์ ซึ่งเจ้าทรงเน้นในเรื่องของวิบากกรรม หากกระทำการทารุณสัตว์จะเป็นผลกรรมตอบสนองแก่ตนเองและคนในครอบครัวในอนาคตข้างหน้า ทั้งนี้การบอกสอนเกี่ยวกับเรื่องผลกรรมนั้น เจ้าทรงมักจะยกตัวอย่างประกอบ เช่น ฮ้อยฮ้อย อายุ 79 ปี เจ็บป่วยมานานนับปีและแสดงอาการทรนทรายทุกครั้งที่ได้ยินเสียงหมาแม้กระทั่งตอนใกล้จะสิ้นชีวิต ได้แสดงอาการ โหยทวนส่งเสียงคล้ายสุนัขเห่าทอน เป็นที่น่าเวทนาแก่ผู้พบเห็น ซึ่งญาติของฮ้อยฮ้อยมาขอคำชี้แนะจากเจ้าทรงและได้รับคำตอบว่า เป็นวิบากกรรมเนื่องจากตอนมีชีวิตอยู่ ฮ้อยฮ้อยชอบทำร้ายสุนัขอยู่เลมอ แต่แนะนำให้นำมันตั้งพระสงฆ์มาเทศน์ธรรมหาวิบากเพื่อให้เกิดความสุขสงบในชั้นสุดท้ายของชีวิต ทั้งนี้เจ้าทรงได้ให้ความสำคัญต่อสัตว์ต่าง ๆ ไว้ว่า

"...สัตว์ต่าง ๆ มีวิญญาณ รู้เจ็บป่วย รักชัง กลัวตายทั้งนั้น เหมือนมนุษย์จะต่างกันตรงที่สัตว์ไม่สามารถจะพูดจะบอกได้เป็นภาษาคน ดังนั้นค่าชีวิตเท่าชีวิต ไม่ควรทำลายกันโดยไม่จำเป็นจะเป็นบาปกรรมแก่ตัวเองและลูกหลาน..."

เกี่ยวกับต้นไม้ก็เช่นกัน เจ้าทรงพยายามเน้นให้เห็นถึงประโยชน์ และความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตจากต้นไม้ดังเช่น กรณีของต้นไม้ซึ่งแต่เดิมมีอยู่มากในชุมชน โดยถูกปลุกอยู่ใน

บริเวณบ้านหรือที่สวน แต่ปัจจุบันเริ่มลดน้อยลงเพราะขาดการดูแลรักษาและการถูกขุดโค่นทำลาย ซึ่งเจ้าทรงได้พูดคุยกับบรรดาลูกเลี้ยงอยู่เลมอว่า

"... ไม้สีสุกไม้ไผ่ มีประโยชน์ คนได้อาศัยลำต้นใช้งาน หน่อเป็นอาหารและยังบ่งกันลมพายุไม่ให้ปะทะบ้านเรือนโดยตรงทั้งยังเป็นที่อยู่ของนกหนู คนแต่ก่อนมองการณ์ไกลถึงประโยชน์ของไม้ไผ่ ลูกหลานควรช่วยกันรักษา หมูลู่เจ้าจงสังเกตุช่วงการมีพายุฝนในสมัยนี้บ้านเรือนมักจะเสียหายกันมาก ต้นไม้พากันหักโค่น เพราะขาดที่กันลมไว้ต้นไผ่นั้นเอง..."

ซึ่งจากการบอกเล่าของเจ้าทรง สะท้อนเห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนและสัตว์ที่ต้องอาศัยพึ่งพาคุณค่าจากต้นไม้ นับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน และยังปลุกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของต้นไม้ การช่วยกันดูแลรักษาเพื่อประโยชน์ของหลายฝ่าย

ขณะเดียวกันผลจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นของการศึกษานั้น ส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม ในสาระเกี่ยวกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติที่มุ่งเน้น การตระหนักให้ความสำคัญของธรรมชาติในการดำรงชีวิตและการใช้ธรรมชาติร่วมกันอย่างเหมาะสม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในของสาระเนื้อหาของพิธีกรรมที่สูญหายไปจากชุมชนในบางส่วนดัง เช่น

พิธีกรรมทางการเกษตร จากเดิมวิถีชีวิตของผู้คนที่ยึดอาชีพการเกษตร ซึ่งต้องมีการพึ่งพาระบบต่างในธรรมชาติ ในวิถีการผลิตแบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมรอบด้าน พิธีกรรมทำขวัญควาย ซึ่งเคยยึดถือปฏิบัติมาแต่อดีตได้สูญหายไป เมื่อเกือบสิบปีที่ผ่านมามีพร้อมกับการนำเข้าของระบบการไถนาโดยใช้เครื่องจักรกล ทำให้ควายเริ่มหมดความสำคัญในฐานะของเครื่องมือสำคัญทางการเกษตร การทำขวัญควายก็เริ่มสูญหายและสิ้นลง เมื่อการเลี้ยงควายหมดไปจากชุมชน หรือพิธีกรรมการแหกนา อันเป็นการทำขวัญที่ดินการสร้างความตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของพื้นดินในการเกษตร ก็เริ่มเปลี่ยนไปจากเหตุของผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ ในขณะที่การลงทุนสูง ประกอบกับราคาของที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากการพัฒนาที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และเหตุจากการขาดแรงงานทางภาคเกษตร เพราะคนรุ่นใหม่ในชุมชนเปลี่ยนการประกอบอาชีพสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ต้องมีการนำแรงงานชาวเขามาในระบบการผลิต ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากเริ่มขายที่ดินที่เคยใช้เพื่อการเกษตร ทำให้ระบบแหกนาหายไปจากชุมชน และความคิดเกี่ยวกับการเคารพบูชาขย่องพื้นดินในการให้กำเนิดสิ่งต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป

หรือกรณีของพิธีกรรมการเลี้ยงผีฝ่ายของชุมชน ซึ่งจากเดิมแทบทุกครัวเรือนในชุมชนต้องเข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงผีฝ่ายของชุมชน เพื่อเป็นการแสดงถึงพลังความสามัคคี การแบ่งปันทรัพยากรทางการเกษตรร่วมกันของชุมชน ปัจจุบันเริ่มอ่อนล้าลง คงเหลือเพียงบางครอบครัวเข้าร่วมพิธีกรรม และมีแต่คนสูงอายุเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เพราะแต่เดิมระบบการเกษตรของชุมชน โดยมากจะต้องพึ่งพาระบบน้ำในการเกษตรจากเหมืองฝายเป็นหลัก หากแต่ในปัจจุบันปริมาณน้ำในลำเหมืองที่ลดน้อยลง ทำให้ลำช้าต่อการเพาะปลูกหากหวังเพียงแหล่งน้ำจากเหมืองฝาย ระบบการขุดเจาะบาดาลเพื่อสูบน้ำใช้ทางการเกษตรจึงเข้ามามีบทบาทแทนเหมืองฝาย ประกอบกับเหตุทางเศรษฐกิจที่ทำให้คนนิยมขายที่ทำกินและ เปลี่ยนอาชีพ ทำให้พิธีกรรมและแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมดังกล่าว เลื่อมความนิยมในการปฏิบัติจากคนในชุมชน

จากลักษณะของปรากฏการณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมและกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ด้านความเชื่อของชุมชน จึง เป็นภาพลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพสังคม สำหรับพิธีกรรมที่มีลักษณะตอบสนองต่อลักษณะสภาพการณ์ของสังคมและความต้องการของผู้คนในชุมชน ก็ทำให้พิธีกรรมเหล่านั้นดำรงอยู่ ส่วนพิธีกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์และความต้องการของผู้คนในชุมชน พิธีกรรมนั้นย่อมค่อยเลื่อมและสลายในที่สุด

4.3 การขัดเกลาเนื้อหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากเดิมที่มนุษย์ยังขาดคำตอบหลายประการในความคับข้องสงสัยถึงปรากฏการณ์ของธรรมชาตินั้น เป็นที่มาของพิธีกรรมหลายอย่างและเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป ภาวะทางการพัฒนาสมัยใหม่หลายด้าน ทั้งระบบการศึกษา สาธารณสุข และเทคโนโลยี ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลายประการของวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ทั้งระบบคิดในแนววิทยาศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสสังคมสมัยใหม่ ก่อเกิดทางเลือกในการตัดสินใจในการปฏิบัติเกี่ยวกับความเชื่อ ทั้งยังทำให้เกิดการลดทอนในการปฏิบัติและเกิดขึ้นใหม่ของพิธีกรรมตามกระแสของสังคม ดังเช่นปรากฏการณ์ทางพิธีกรรมเหล่านี้

พิธีกรรมฝังศพปลาท่อน จากเดิมระบบการผลิตต้องพึ่งพาธรรมชาติ ระบบน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการผลิตทางการเกษตร หากเกิดปัญหาฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือปริมาณฝนน้อยกว่ากำหนด จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน จึงแสวงหาทางออกโดยการ

ประกอบพิธีกรรมการฝังศพปลาร้อน ซึ่งเป็นเรื่องราวการปฏิบัติตน ในหลักธรรมของพระ โพธิสัตว์ ที่สละชาติเป็นปลาร้อน และสามารถช่วยแก้ไขปัญหาความแห้งแล้งได้ โดยแรงอธิษฐานของพระ โพธิสัตว์ ซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำความดียึดมั่นในหลักศีลธรรม ดังนั้น จึงก่อเกิดเป็นพิธีกรรม ฝังศพปลาร้อน เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดน้ำฝน ทำให้ฝนตก (คล้ายกับพิธีกรรมการแห่นางแมว ของภาคอีสาน) ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมฝังศพปลาร้อนนั้น มีการนำเอาระบบความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธ ผี พราหมณ์ เข้ามาประกอบร่วมกัน เช่น การใช้ดินจากป่าช้า การทำผ้าผืนการ การกระทำบักดีที่เรียกว่า ชิด เพื่อต้องการให้เกิดอาถรรพ์ และการประกอบพิธีกรรมทางพราหมณ์ และพุทธร่วมด้วย เพื่อให้เกิดฝนตก ปัจจุบันพิธีกรรมและความเชื่อนี้สูญหายไปจากชุมชน เพราะ แนวความเชื่อทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับหลักธรรมชาติต่าง ๆ และการประดิษฐ์ฝนเทียม

จากปรากฏการณ์ของการการเกิดการตั้งศาลพระภูมิในอาณาเขตบ้านของคน ในชนบท ซึ่งแนวเชื่อเรื่องศาลพระภูมิไม่ใช่แนวคิดดั้งเดิมของคนพื้นเมือง ซึ่งจะให้ความเชื่อในผี เจ้าที่ซึ่ง ไม่มีการตั้งศาลให้สิ่งลี้ลับแต่อย่างใด แต่ในปัจจุบันจะพบว่า มีการจัดศาลพระภูมิมาจัด ตั้งในบ้านควบคู่กับเจ้าที่ ทั้งยังมีการประดับประดาศาลพระภูมิด้วยตุ๊กตาและแสงไฟประดับให้เกิด ความสวยงาม ทั้งนี้สะท้อนถึงภาวะอิทธิพลการแผ่ขยายของวัฒนธรรมทางความเชื่อ จากภาคกลาง ที่เข้าสู่ชุมชนชนบทที่มีการขยายพร้อมกับการขยายตัวในการเปลี่ยนแปลงในระบบอำนาจท้องถิ่นที่ เปลี่ยนแปลงสู่ระบบศูนย์กลางอำนาจ

จากสภาพปัญหาในการดำเนินชีวิตของผู้คนที่เริ่มเกิดความล้าสน จากภาวะ การร่อนดัด ความพยายามในการแสวงหาที่พึ่งทางใจ ทำให้ระบบความเชื่อเดิมบางอย่างไม่ อาจจะสนองตอบได้อย่างเพียงพอ จึงเกิดความพยายามในการแสวงหาทางเลือกที่คิดว่า ตอบ ลสนองความคับข้องนั้น ได้ ดังเช่น ในอดีตเมื่อผู้คนในชุมชนเกิดปัญหาความคับข้องเดือดร้อนทางกาย ใจ เศรษฐกิจ ต้องการคำแนะนำที่พึ่งจะให้คำปรึกษานิยมพึ่งระบบผีนางดัง หรือผีหมอนิ่ง อัน เป็นลักษณะของความพยายามในการติดต่อสื่อสาร โดยผ่านระบบสัญลักษณ์การแปลความหมายจาก ภาษาลัทธิและต่อมาเมื่อพิธีกรรมการทรงเจ้าปรากฏในชุมชน บทบาทของพิธีกรรมนี้ได้รับความ นิยมเพิ่มสูงขึ้นทุกขณะ ในขณะที่การแสวงหาทางออกโดยการติดต่อกับผีนางดังหรือผีปู่ย่าตาด้าลด น้อยลง ทำให้พิธีกรรมเจ้าทางเข้ามามีบทบาทในการขัดเกลากว้างสังคมด้านความเชื่อแก่คนในชุม ชน แทนพิธีกรรมเดิม ทั้งนี้แม้จะอายุ 85 ปีแล้วว่

"... แต่ก่อนเวลามีเรื่องทุกข์ร้อนก็ไม่หาผู้ตำหนิางตั้ง ซึ่งพูดโต้ตอบกันไม่ได้ ต้องคาดเดาเอาจากสิ่งต่าง ๆ ในการตอบคำถาม ผิดกับผีเจ้าทรงที่สามารถพูดคุยกันได้ เดี่ยวเมื่ออะไรจึงมาหาเจ้าทรงแทน..."

ซึ่งพิธีกรรมการทรงเจ้าได้ขีดเกล้าทางสังคมด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยย้ำเตือนในความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติในเรื่องของควมมีชีวิตที่สัมผัสได้นั้น ยังแอบแฝงด้วยความซ่อนเร้นในความเชื่อ เกี่ยวกับการบงการควบคุมปรากฏการณ์ในด้าน ดี ชั่ว ลุข หรือทุกข์ จึงเกิดความเชื่อถึงอำนาจลึกลับที่แอบแฝงอยู่ ทั้งนี้จากแนวคิดพื้นบ้านเดิมของชุมชน ความเชื่อในอมตะวิญญาณของพรหมณ์ และการเวียนว่ายตายเกิดในพุทธศาสนา ทำให้เกิดแนวปฏิบัติพิธีกรรม และความเชื่อในเรื่องสิ่งต่าง ๆ เช่น ชั่วดี ซึ่งเป็นลักษณะประจำตัวของสิ่งมีชีวิตทั้งคนและสัตว์ เป็นสภาวะที่สอดคล้องกันของกายและจิตจะแยกจากกันมิได้ ฉะนั้นจึงมีการสร้างความสัมพันธ์ต่อขวัญ ในลักษณะปรานีประนอมกันเพื่อให้เกิดดุลยภาพ ทำให้เกิดการบายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ หรือความเชื่อในเรื่องของอำนาจบุญกรรมนั้น ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องของโชคกลางซึ่งเกิดจากเหตุบังเอิญ หรือการได้รับอิทธิพลจากบางสิ่งนอกเหนือการควบคุมซึ่งสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องกลางนั้น ใ้ว่าจะเป็นการคิดอย่างขาดเหตุผล หากแต่เป็นการสังเกต จดจำ คาดการณ์จากความรู้และประสบการณ์ที่เคยสั่งสมมานั้นเอง นอกจากนั้นความเชื่อที่สำคัญอีกประการ คือ ความเชื่อในเรื่องอำนาจของผีหรือวิญญาณ ที่สามารถให้ทั้งคุณและโทษต่อมนุษย์ได้ โดยเชื่อว่าผีนั้นมีชีวิตจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์โกรธ รัก หลง เช่นมนุษย์มีการพักพิงเป็นแหล่งหากแต่มีอำนาจมากกว่า ดังนั้นผีจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชีวิต ถูกนำมาจัดวางในระบบต่าง ๆ ของสังคม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของบุคคลและกลุ่ม ในด้านเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมที่เหมาะสม และแสดงถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ความผูกพัน ความสามัคคี ความกตัญญู การเคารพเชื่อถ้อยยอมรับในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน ไม่ล่วงละเมิดในสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่น เช่น ความเชื่อในผีบ้าน ผีปู่ย่า ผีเจ้าน้ำ หรืออื่น ๆ

พิธีกรรมการทรงเจ้ามีบทบาทอย่างยิ่ง ในการขีดเกล้าความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติแก่ผู้คนในชุมชนชนบท จากโลกทัศน์ที่มีอยู่ของผู้คนในชุมชนและการดำรงบทบาทของเจ้าทรง ในฐานะของการสื่อผ่านระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ ซึ่งการขีดเกล้านี้จะ

แพร่กลอดอยู่ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของพิธีกรรมการทรงเจ้า อาทิเช่น

เหตุของการเป็นร่างทรง มักจะเกิดจากเหตุของความเดือดร้อนทางสุขภาพ ลังคม เศรษฐกิจ อันเนื่องจากการกระทำของอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อเป็นสื่อแสดงให้เห็นถึงการถูกเลือกในการทำหน้าที่ของการเป็นร่างทรง ซึ่งเมื่อยอมรับและปฏิบัติตามเหตุแห่งความเดือดร้อนก็จะหมดไปดังเช่น ร่างทรงทั้ง 3 รายแล้วว่า

"...แต่ก่อนเจ็บป่วยหนักมาก จนใครคิดว่าตาย อยู่ ๆ ก็ถูกเจ้าปู่ประทับบอก ว่า จะต้องเป็นม้าขี่ จึงต้องรับเป็นม้าขี่เรื่อยมา..."

"...ต่อนั้น บ่ป่วยหนักเพื่อเจ๊อคนคนคิดว่า บ้าแล้ว แต่ตอนหลังพ่อแม่ไปหา เจ้าทรงเขาบอกว่ามีเจ้ามาจับเป็นม้าขี่ ถ้ารับแล้วจะหายและดี จึงทำตามนั้นและเป็นร่างทรงอยู่ ตลอด 20 ปี..."

"...ก่อนมีชีวิตพื้แต่ปัญหา จนอยากจะตายให้พ้น ตอนหลังมีหมอดูดีกว่า มีเจ้า มาจับให้ปฏิบัติตัวให้ดีและชีวิตจะดีขึ้น ก็ทำตามเป็นม้าขี่มา ลิบปีแล้ว..."

ซึ่งในส่วนของชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับการเป็นร่างทรงหรือม้าขี่ว่า เป็น เรื่องของบุญและกรรมร่วมกันระหว่างม้าขี่กับร่างทรง เพราะล่วนของบุญคือจะได้ร่วมสร้างบุญระหว่างม้าขี่กับเจ้าทรงในการช่วยเหลือมนุษย์ ล่วนกรรมคือ การเป็นร่างทรงทำให้ชาติอิสระในหลายด้านจะต้องอยู่ในข้อกำหนดที่เจ้าทรงกำหนดไว้ ซึ่งหากฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษจากเจ้าทรงนั้น และก่อนที่จะรู้ว่าตนจะต้องเป็นร่างทรงนั้น ซึ่งหากถูกเลือกแล้วและเจ้าทรงมีความต้องการที่จะ เริ่มประทับทรงจะเริ่มเกิดอาการเจ็บป่วยอย่างไม่ทราบสาเหตุ ความเดือดร้อนยุ่งยากใจและเมื่อ รับขันหรือทำหน้าที่ม้าขี่แล้ววิถีชีวิตจะดีขึ้นเพราะเจ้าจะช่วย

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ละท่อนให้เห็นถึงกระบวนการจัดการขัดเกลา เกี่ยวกับการ ยอมรับในระบบความชอบธรรมของอำนาจที่สูงกว่า ซึ่งหมายรวมถึงอำนาจการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจที่เป็นศูนย์กลางประกอบกับเพิ่มความตอกย้ำเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องบุญกรรม ทำให้ผู้คนยอมรับในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนด เพื่อสนับสนุนแก่สถาบันต่าง ๆ ของสังคมนั่นเอง

และเมื่อผู้ที่ถูกเลือกเป็นร่างทรงยอมรับสภาพของการถูกคัดเลือกเป็นร่างทรง แล้ว จะมีกระบวนการค้นหาเจ้าที่จะมาประทับทรงว่า เป็นใคร มีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือวัตถุประสงค์อย่างไร ในการค้นหาเจ้าทรงนี้ใช้วิธีการอัญเชิญให้ประทับทรงในร่างทรงที่เป็นครูก่อน เพราะ

ร่างทรงใหม่ยัง ไม่มีความรู้ ในระหว่างที่ เจ้าทรงมาประทับทรง ในร่างของร่างทรงที่เป็นครุ นั้น กลุ่มญาติมิตรของร่างทรงใหม่ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการทรงเจ้า จะตกลงเจรจาเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เจ้าทรงต้องการร่างทรงนั้น พร้อมทั้งขอคำมั่นสัญญาที่จะให้ร่างทรงเป็นปกติสุข มีความเจริญก้าวหน้า พร้อมกับที่กลุ่มญาติมิตรนั้นก็รับเงื่อนไข ในการปฏิบัติในสิ่งที่ร่างทรงต้องการ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการขัดเกลากางสังคัมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่ม การปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม และค่านิยมเกี่ยวกับลัทธิจะวาจาที่มีอิทธิพลมากในชุมชนชนบท

หรือจากพิธีการครอบครุหรือขึ้นครุ การครอบครุ นับจากการที่ผู้ที่จะเป็นร่างทรงและญาติมิตรทราบว่า ถูกเลือกเป็นร่างทรง จะทำพิธีกรรมเชิญเจ้าที่จะประทับนั้นมาทรงในร่างทรงที่เป็นครุเพื่อสอบถามความต้องการต่าง ๆ กฎข้อห้าม จนเมื่อทราบแล้วจะนัดวันเพื่อทำการครอบครุ การครอบครุจะกระทำโดยเจ้าทรงที่ทำหน้าที่เป็นครุจะประกอบพิธีกรรมครอบครุ ต่อหน้าหิ้งครุของเจ้าที่เป็นครุและอัญเชิญเจ้าที่จะประทับนั้นมาทรงร่างของร่างทรงใหม่ เป็นอันเสร็จสิ้นของการครอบครุ แต่ในบางกรณีที่มีผู้ที่เป็นร่างทรงยังไม่มีความพร้อมสำหรับการเข้าทรงในขั้นตอนของการครอบครุนั้น อาจจะไม่มีการประทับทรง โดยจะมีการขอผ่อนผันกำหนดระยะเวลา จนกว่าจะอยู่ในสภาพที่พร้อม หากแต่ยังต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของการทรงเจ้า เช่น การบูชาขึ้นครุ และเมื่อผู้ที่ถูกเลือกเป็นร่างทรงผ่านการครอบครุแล้ว การปฏิบัติตัวของผู้ที่เป็นร่างทรงจะต้องเป็นตามข้อกำหนดของเจ้าทรง เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามกินอาหารในงานศพ หรืออาหารที่เหลือจากผู้อื่นต้องทำบุญอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้รวมถึงการปฏิบัติของบุคคลอื่นต่อผู้ที่เป็นร่างทรงเช่นกัน ส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงการตำว่าลงโทษผู้เป็นร่างทรงด้วยเหตุผลที่อาจทำให้เจ้าทรงที่ทำหน้าที่คุ้มครองร่างทรงเกิดความไม่พอใจและอาจทำร้ายตนเองได้

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนมุมมองและการขัดเกลากเกี่ยวกับเรื่องของการยอมรับในโครงสร้างอำนาจ ซึ่งในที่นี้เจ้าทรงคืออำนาจและร่างทรงคือสื่อกลางผ่านของอำนาจ การกระเทือนต่อสื่อกลางของอำนาจ ย่อมส่งผลต่ออำนาจเช่นเดียวกับระบบในสังคัมทั่วไป หรือการขอผ่อนผันการทรงเจ้าก็เปรียบได้ดังการแสดงความอ่อนน้อมต่ออำนาจเพื่อลดความรุนแรงของอำนาจ และการปฏิเสธ หรือการแสดงการต่อต้านอำนาจในลักษณะที่เปิดเผย และในกระบวนการของการครอบครุนี้ เปรียบเสมือนกับการเคารพในระบบอาวุโสของสังคัมซึ่งเชื่อกันว่าเจ้าทรงที่ประทับทรงเป็นระยะเวลายาวนานกว่าย่อมมีประสบการณ์มากกว่า ขณะเดียวกันลักษณะ

การปฏิบัติสำคัญของการครอบครัวนั้นมักกำหนดในวันพฤหัสบดี เพราะเชื่อกันว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู หากกระทำในวันพฤหัสบดี จะเป็นการส่งเสริมสิริมงคลและอำนาจบารมีแก่เจ้าทรงและร่างทรงนั้น เป็นการแสดงถึงแนวคิดเกี่ยวกับช่วงเวลา ซึ่งสอดคล้องกับการเชื่อเรื่องโชคกลางต่าง ๆ ตามแนวเชื่อพื้นบ้านดั้งเดิมของชุมชนและแนวเชื่อของศาสนาพราหมณ์

ปรากฏการณ์ของการตั้งหิ้งครู หรือหิ้งเจ้า การตั้งหิ้งนั้นมักจะกระทำในวันพฤหัสบดี เพราะเชื่อว่าเป็นวันครู โดยจะเตรียมเครื่องของต่าง ๆ ตามแต่ความต้องการของเจ้า อาทิเช่น คาบคู่สำหรับ หมาก พลู เหล้า ดอกไม้ หมอน เสื้อ คนโท ฯลฯ เพื่อเชิญเจ้าขึ้นประทับอยู่บนหิ้ง ทั้งนี้อาจตั้งในบ้าน หรือตั้งต่างหากบนเหนือศีรษะของเจ้านั้น ๆ ในการจัดเตรียมเครื่องสำหรับการตั้งหิ้งชาวบ้านในชุมชนจะช่วยกันในการจัดเตรียมต่าง ๆ ซึ่งในการตั้งหิ้งครูนั้น ร่างทรงใหม่จะได้รับคำแนะนำจากเจ้าทรงที่เป็นครูว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และในการจัดหิ้งครูของร่างทรงแต่ละคนจะแตกต่างกันตามโครงสร้างสายอำนาจของเจ้าทรงที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และสิ่งสำคัญของการตั้งหิ้งครูคือ ชันตั้ง ซึ่งเป็นลักษณะของพานทรงสูงอาจทำโดยไม้หรือโลหะ ตามแต่มีขนาดเล็กใหญ่ต่างกัน และจำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนของโครงสร้างของสายอำนาจของเจ้าทรง อาจมี 6-10 ชันก็ตามแต่และชันตั้งหนึ่งใบก็แทนอำนาจศักดิ์สิทธิ์หนึ่งอย่าง และการจัดเรียงจะเรียงจากอำนาจสูงสุดไปหาอำนาจต่ำสุด และสิ่งที่ถูกกำหนดให้อยู่ในอำนาจสูงสุดอยู่เสมอคือชั้นพระพุทธรูปเจ้า

จากลักษณะของการจัดตั้งหิ้งครู จึงเป็นการขัดเกลาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของโครงสร้างอำนาจ ซึ่งมีการจัดลำดับชั้นของอำนาจ และมีการบังคับบัญชาดูแลสั่งการการปกครองอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบตามความชำนาญเฉพาะนั้นเป็นกระบวนการขัดเกลาที่สนับสนุนแนวคิดสถาบันการปกครอง การจัดระเบียบของสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่คิดว่าเหมาะสมถูกต้องกับสภาพสังคม ขณะเดียวกันในการจัดตั้งครูนั้นต้องอาศัยพลังความช่วยเหลือแรงกายแรงใจจากคนในชุมชนเพื่อให้นิธีกรรมเสร็จสิ้น ซึ่งเป็นการขัดเกลาเกี่ยวกับเรื่องของความสามัคคีของกลุ่มคณะ ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ในพิธีกรรมการตั้งหิ้งครูนั้น เจ้าทรงที่ทำหน้าที่เป็นครูแก่ร่างทรงใหม่จะมีบทบาทอย่างมาก ซึ่งร่างทรงใหม่จะต้องให้การยอมรับนับถือและล่ำหรับเจ้าทรงของสำนักครูกับเจ้าทรงของสำนักใหม่นั้นจัดอยู่ในกลุ่มสายเดียวกัน ดังนั้นเมื่อมี

กิจกรรมเช่นการไหว้ครูของช่างทรง ในแต่ละสำนักนั้นจะต้องมีการไปร่วมพิธีกรรมร่วมกัน เพื่อแสดงถึงระบบบรรพชนหรือพลังของกลุ่ม

และจากปรากฏการณ์ของการให้บริการรักษาแก่คนที่เจ็บป่วย วิธีการโดยการตรวจดวงชะตาจากเส้นฝ่าหรือฝ่ามือ แล้วบอกอาการของโรค ซึ่งในการรักษานั้นไม่ได้เรียกกร้องคำตอบแทน แต่อย่างไร แม้ว่าจะหายขาดจะไม่มีอาการตอบแทนก็ตาม วิธีการดังกล่าวทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อถือศรัทธา ขณะเดียวกันการให้บริการรักษาของเจ้าทรงนั้น นอกจากจะรักษา ยังล้าแก่ทรงแล้วยังมีการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยที่เป็นลูกเลี้ยง ในการที่จะคอยไปดูแลที่บ้าน โดยให้เจ้าของไข้จุดธูป เมื่อต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งในการรักษาพยาบาลของเจ้าทรงนั้น จะไม่มีการปฏิเสธหนทางในการรักษาโรคของผู้ป่วยทุกราย อันเป็นความแตกต่างจากการแพทย์แผนใหม่ที่มักจะปฏิเสธหนทางรักษาสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหนัก แต่จะปลอบใจให้เกิดความหวังแก่ญาติมิตรและผู้ป่วย โดยเรื่องของผลบุญ และหากเห็นว่าคงไม่สามารถรอดชีวิตได้ ก็ชี้แจงถึงอำนาจของผลบุญว่าหากมีบุญอยู่ต่อ จะสามารถหายจากอาการป่วยได้ในระยะเวลาใด หากสิ้นบุญก็เชื่อว่าหมดสิ้นวิบากกรรมซึ่งสำหรับรายที่ชะตาถึงกำหนด เจ้าทรงจะคอยเตือนญาติให้อยู่เป็นเพื่อนคนไข้เสมอในช่วงเวลาไหนบ้าง จึงทำให้กลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวและการเตือนสติล่วงหน้า ให้ความคุ้มครองอันเป็นการสูญเสีย ซึ่งวิธีการรักษาพยาบาลดังกล่าวเป็นส่วนที่แตกต่างจากการรักษาแผนใหม่ และเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน การยอมรับจึงสูง

กลไกและเงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

จากการศึกษาพบว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมนั้น ดำเนินไปภายใต้กลไก 6 ประการ

1. กระบวนการทางศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
2. วิธีการถ่ายทอด
3. ระบบสัญลักษณ์
4. สถานการณ์และโอกาส
5. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง
6. การควบคุมทางสังคมในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

1. กระบวนการทางศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ในที่นี้หมายถึง โลกทัศน์เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติของชุมชน และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนการทรงเจ้าได้นำเอากระบวนการเหล่านี้ เข้าร่วมเป็นหลักสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ซึ่ง โลกทัศน์ต่าง ๆ ของชุมชนเกิดจากการหลอมรวมแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผี นพราหมณ์ และพุทธศาสนาเข้าร่วมกัน ก่อเกิดเป็นระเบียบปฏิบัติความเชื่อและค่านิยมของชุมชน

จากรากฐานความเชื่อของชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อ การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และการกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมจากการปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้เกิดการยอมรับ การยกย่องจากบุคคลในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ค่านิยมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของชุมชนถูกนำมาใช้ในการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อเพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติตาม เช่น ความสัมพันธ์ของบุคคลต่อบุคคล ที่ต้องมีความเคารพในสิทธิระหว่างกัน ไม่ล่วงละเมิด และให้การยกย่องนับถือตามสถานภาพและบทบาทเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ซึ่งผู้คนควรจะมีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ช่วยเหลือระหว่างกัน ให้ความเคารพในระบบอาวุโส นื่องเคารพพี่ ลูกเคารพพ่อแม่ คนอ่อนวัยเคารพผู้อาวุโส คุณค่าทางจริยธรรมศีลธรรมจึง เป็นกลไกที่ทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ระบบความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนเป็นสิ่งกำหนดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องบุญกรรม ความดี ความชั่ว นรกสวรรค์ ชาติภพต่าง ๆ ทำให้บุคคลเกิดความหวັนเกรงต่อการกระทำผิด มั่นใจในคุณค่าของสิ่งที่ยึดมั่นว่าเป็นสิ่งดีมีอำนาจ เกิดความสุขจากการปฏิบัติที่ดี อันจะก่อให้เกิดความเชื่ออย่างมั่นคงต่อสิ่งที่ตนเองได้รับการขัดเกลายอมรับนับถือนั้น และการนำสู่การประพฤติปฏิบัติตามกฎครรลองของสังคม ขณะเดียวกันพิธีกรรมตามประเพณีของชุมชนบ้านม่วง โตน ที่ยังมีการปฏิบัติสืบทอดอยู่ตราบจนถึงปัจจุบัน เช่น พิธีกรรมสืบชะตา การเลี้ยงผีไหว้ผี การรดน้ำดำหัวปีใหม่ ฯลฯ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีการกระทำร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือญาติและชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีในการอยู่ร่วมกันของบุคคลแต่ละกลุ่มในชุมชนนั้น ก็เปรียบเสมือนกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านศีลธรรม ขนบธรรมเนียมของชุมชนดังเช่น พิธีกรรมไหว้ผี ทำให้เกิดการพบปะระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อร่วมประกอบพิธีกรรมเพื่อ

แสดงถึงความกตัญญูคุณ การจัดวางระเบียบของกลุ่ม ก่อเกิดการเรียนรู้ระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ โดยมีผู้สูงอายุผู้มากประสบการณ์ ผู้มีความรู้ด้านพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับ ทำหน้าที่ในการบอกกล่าวถึงความสัมพันธ์ต่าง ๆ อันมีผลต่อการดำรงชีวิตของบุคคลและชุมชน เพื่อสวัสดิภาพต่อชีวิตนั่นเอง

ตัวอย่างความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการละเมิดตอนกลางคืน ซึ่งแต่เดิมเป็นข้อห้ามในการปฏิบัติ หากฝ่าฝืนจะทำให้มีผลต่อการบั้นทอนอายุของพ่อแม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สมควรปฏิบัติหรือข้อห้ามสำหรับผู้หญิง ไม่ให้ทิ้งลากรกคาคกรก หรือเอาทัพพีแช่ทิ้งในหม้อแกง หลังจากเสร็จงานครัวเพราะจะทำให้เกิด "แก๊ง" คือการขัดโชคภาพ แก่งสมาธิในครอบครัวที่ออกไปทำมาหากิน ซึ่งเป็นผลกระทบต่อสมาธิในครอบครัว และทำให้ไม่ฝ่าฝืนปฏิบัติ ทั้งนี้แท้จริงนัยสำคัญของการขัดเคลาเป็นแนวคิดอัน

ขณะเดียวกัน จากรากฐานทางความเชื่อของชุมชน ซึ่งปรากฏในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน และมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่ออย่างหลากหลายทุกจังหวะช่วงวัยของชีวิต รวมทั้งคติความเชื่อที่มีผลต่อพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น กรณีผีกะหรือปอบ ซึ่งมีการกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลและ เครือญาติของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบว่า หากรับสิ่งของจากผู้ที่เป็นปอบ และหากในสิ่งของนั้นมีเชื้อสายของปอบด้วย จะทำให้ต้องติดเชื้อปอบ แม้กระทั่งการรับซื้อบ้านเก่าของคนที่เป็นปอบก็จะติดเชื้อสายปอบได้เช่นกัน ในคณธรรมดาที่กินเข้ากับคนที่มี

เชื้อสายปอบครบ 100 ไท ต้องกลายเป็นปอบด้วย หรือหากคณธรรมดาไปแต่งงานกับผู้มีเชื้อสายปอบก็ต้องสืบทอดการเป็นปอบไปเช่นกัน และต้องแยกตัวเองออกจากผีดั้งเดิมของตระกูลจะเข้าร่วมพิธีไหว้ผีของตระกูลเดิมไม่ได้ และหากตนเองเป็นกลุ่มผีปอบหรือผีกะนั้น หากมีญาติมิตรเจ็บป่วย ไม่สบาย หรือเกิดลูกใหม่ก็ห้ามไม่ให้ไปเยี่ยมเพราะเกรงว่าผีกะของตนจะ ไม่ทำร้ายญาติที่เจ็บป่วยอยู่ เพราะเชื่อว่า คนเจ็บป่วยหรือคนที่ร่างกายอ่อนแอ นั้น ชวิญของผู้นั้นจะอ่อนแอไปด้วย เมื่อชวิญอ่อนแอก็จะถูกผีทำร้ายได้ง่าย ซึ่งความเชื่อและข้อกำหนดนี้ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดอยู่ ดังเช่นกรณีของแม่อุ้ยนั้น อายุ 60 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่ไปแต่งงานกับคนในตระกูลปอบ เล่าว่า

"...เวลามีคนในชุมชน ไม่สบาย อุ้ยไม่กล้าไปเยี่ยม กลัวผีกะที่เลี้ยงไว้จะตามไปด้วย และไม่ทำร้ายคนที่ ไม่สบาย เพราะผีกะมักจะชอบทำร้ายชวิญอ่อนแออยู่เสมอ ซึ่งหากผีกะไปทำร้าย

คนเจ็บ ก็เป็นบาปกรรมของคนเลี้ยง ชาวบ้านก็จะรังเกียจมากขึ้น..."

ซึ่งจากลักษณะความเชื่อเรื่องผีเกนั้น มีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีเก มักนิยมติดต่อกันหรือญาติกับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีเก เช่นเดียวกัน แม้ในปัจจุบันปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ที่มีคนถูกผีเกเข้าสิงทำร้ายจะลดน้อยลงจนแทบจะไม่ปรากฏ ดังเช่นเมื่อ 25 ปีที่ผ่านมาโดยจะปรากฏเหตุการณ์คนถูกผีเกทำร้ายแทบทุกคืน หากแต่ว่าลักษณะของความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลในชุมชน และกลุ่มบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบหรือผีเกนั้น ยังคงดำเนินภายใต้ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชุมชน

กระบวนการทางศีลธรรมและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน สามารถวิเคราะห์ได้จากปรากฏการณ์ของลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการขัดเกลา กล่าวคือ การที่ผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และมีความผูกพันในระบบเครือญาติอยู่สูง ผู้คนจะมีการติดต่อแวะเวียนเยี่ยมเยียนระหว่างกัน พร้อมทั้งมีระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม มีกระบวนการกลั่นกรองขัดเกลาและวิเคราะห์ตามระบบคิดของชุมชนร่วมกัน ทำให้แนวความคิดของชุมชนขึ้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อในคนในชุมชนยังมีการจับกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อว่ามีปรากฏการณ์อะไรเกิดขึ้น กับใคร ที่ไหน อย่างไร ซึ่งชุมชนจะมีระบบในการตรวจสอบข้อมูลว่าจริงหรือไม่เพียงใด โดยในชุมชนนั้นมีการคาดประเมินบุคคลผู้ทำหน้าที่ในการลงสารด้วยว่า มีลักษณะความน่าเชื่อถือเพียงใด อีกทั้งในระบบความเป็นเครือญาตินั้นตระกูลไหนมีญาติพี่น้องมาก ย่อมหมายถึงเครือข่ายจำนวนมากของข้อมูลนั่นเอง

จากกระบวนการทางศีลธรรมวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมนั้น ก่อให้เกิดการยอมรับในเนื้อหาของการขัดเกลา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ของบุคคลและกลุ่ม กลายเป็นคุณค่าความดีงามเหมาะสมที่ถูกรปลูกฝัง ในสำนึกของคนในชุมชนตราบนับปัจจุบัน

2. วิธีการถ่ายทอด

วิธีการถ่ายทอดเป็นความพยายามชักจูงให้บุคคลเกิดความรู้สึกคล้อยตาม โดยการสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ ทั้งเชิงลบและเชิงบวก ตลอดจนการใช้อำนาจศักดิ์สิทธิ์เป็นเงื่อนไข เพื่อ

ให้เกิดการยอมรับในแนวคิดนั้น ซึ่งวิธีการการถ่ายทอดนั้น อาจใช้รูปแบบของการใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาสัญลักษณ์ การสังเกต การฝึกปฏิบัติในพิธีกรรมนั้น ๆ

จากลักษณะของชุมชนบ้านม่วง โตนนั้น แหล่งสถานบริการ เรืองรมย์หรือผ่อนคลายความเครียดของชุมชน ไม่มี สิ่งที่จะผ่อนคลายความเครียดของคนในชุมชนยามที่ว่างเว้นจากการทำงาน คือ การรับความบันเทิงจากวิทยุ หรือโทรทัศน์ ฉะนั้นช่วง เวลาการพักผ่อนส่วนหนึ่งของชุมชน คือ การจับกลุ่มสนทนาหรือนั่งสังเกตุการณ์ในสำนักทรง ซึ่งในแต่ละวันแต่ละคืน จะมีเรื่องราวที่แตกต่างกัน ออกไป รวมทั้ง ได้พบเห็นผู้คนมากมายจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะ เกี่ยวกับพิธีกรรมการลงขอมกระด้าง ซึ่งเป็นการนำเอาวิญญาณผู้ที่ตายแล้วนำมาพูดคุยกับญาติมิตร ด้วยการสิงในร่างของผู้ที่เป็นร่างทรง เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ ตอบคำถามที่เป็นข้อสงสัยของญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่บริการแก่ผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงเฉพาะในช่วง เวลากลางวัน อันเป็นช่วง เวลาที่ผู้สูงอายุส่วนมากซึ่งอยู่ในภาวะการเลี้ยงดูลูกหลาน ได้นำเอาลูกหลานของตน ไปด้วย อันเป็นวิถีทางหนึ่งในการขัดเกลาความเชื่อ การที่ผู้สูงอายุและคนในชุมชนให้ความนิยม ไปดูการลงขอมกระด้างนั้น คนในชุมชนเล่าว่า เบ่รียบ เสมือน ได้ดูละครเป็นฉาก ๆ ที่ไม่ซ้ำตอนกัน และสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ชาวบ้านจะเฝ้ามาเล่าสู่กัน รวมทั้ง วิพากษ์วิจารณ์ตามระบบความคิดของชุมชน กลายเป็นวิธีการหนึ่งของการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ ความเชื่อ

รูปแบบของการสื่อสารในพิธีกรรมการทรงเจ้า เป็นกลไกหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคม กล่าวคือพิธีกรรมการทรงเจ้า ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารโดยการ ใช้ภาษาในการสื่อสาร ถ่ายทอด อันเป็นการพยายามในการที่จะติดต่อระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติและมนุษย์ โดยผ่าน พิธีกรรมการทรงเจ้า ซึ่งเป็นการอัญเชิญวิญญาณหรืออำนาจเหนือธรรมชาตินั้นประทับ ในร่างกาย ของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อคือ ร่างทรง ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อในเรื่องของวิญญาณอมตะ และความ ต้องการที่พึงทางจิตใจของผู้คน เมื่อเกิดความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย ซึ่งเป็นความแตกต่าง จากพิธีกรรมอื่น โดยทั่วไปที่ความพยายามในการสื่อในรูปแบบของพิธีกรรมระหว่างอำนาจเหนือ ธรรมชาติและมนุษย์ จะปรากฏในรูปแบบของนามธรรมและสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ความพยายาม ในการสื่อความหมาย และเป็นการสื่อสารทางเดียว ไม่มีการตอบโต้ทางการสื่อสารที่สามารถ ได้ตอบระหว่างกัน ได้ หากแต่ในพิธีกรรมของการทรงเจ้า เป็นแนวทางที่มนุษย์สามารถพูดคุยต่อตรง

กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับ โลกแท้ความเป็นจริงของสังคมมนุษย์มากที่สุด
พิธีกรรมนี้จึงเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ
ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมการทรงเจ้าในโอกาสต่างๆ เป็นกลไกที่สำคัญ
ยิ่งต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ด้วยพิธีกรรมเหล่านั้นได้แทรกสอดสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการ
ขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ดังเช่น พิธีกรรมต่อไปนี้

การไหว้ครู เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นประจำปีเพื่อแสดงความเคารพของเจ้าทรงต่อครูของ
ตน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ร่างทรงทุกคนจะต้องจัดเป็นประจำทุกปี อันเป็นย่ำให้ตระหนักถึงหน้าที่และ
ความรับผิดชอบของร่างทรง ทั้งยังแสดงออกถึงพลังความศรัทธาของคนในชุมชนที่เป็นลูกเลี้ยงของ
เจ้าทรงที่จะมาร่วมงานและช่วยงานต่างๆ ทั้งยังแสดงออกถึงความสอดคล้องในความเชื่อระหว่าง
พุทธและผี ที่ได้รับการตอกย้ำมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อในแต่ละสำนักทรงกำหนดวันไหว้ครูประจำปี
แล้ว ผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงก็จะมาช่วยเหลือเตรียมการต่างๆ ใครจะถวายอะไรในงานนี้ เมื่อวันพิธีการ
ไหว้ครูจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดต่างๆ เข้ามาร่วมพิธีทำบุญด้วย ในวันไหว้ครูจะมีการเชิญ
เจ้าทรงจากสำนักทรงต่างๆ มาร่วมกันมีการแสดงรื่นเริงและความโลดโผนของเจ้าบางองค์ เช่น
การวิ่งใช้ดาบแทงตนเอง การกลิ้งไฟ ฯลฯ ซึ่งในพิธีกรรมการไหว้ครูของแต่ละสำนักนั้นถือว่าเป็น
งานใหญ่ ที่ชาวบ้านจะมาร่วมกันทั้งผู้ใหญ่และเด็กเพื่อร่วมงานและสังเวยการณต่างๆ อันเป็นแนว
ทางหนึ่งที่เกิดการขัดเกลาความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม ในพิธีกรรมการไหว้ครูประจำปี ซึ่งเป็น
การขัดเกลาให้ผู้คนตระหนักถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง พร้อมทั้งยอมรับในผลจากสิ่ง
ที่ได้รับอยู่ ดังเช่นภาระหน้าที่ของผู้ที่เป็นร่างทรง และปฏิบัติตามหลักความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซึ่ง
เชื่อว่าเจ้าทรงมีบุญคุณต่อร่างทรงและลูกเลี้ยง ขณะเดียวกันเจ้าทรงก็มีครูอาจารย์ ทำหน้าที่เป็นผู้
ช่วยเหลือ จะต้องมีการแสดงออกถึงความกตัญญูนั้น โดยการไหว้ครูอันจะมีการทำบุญ และสร้าง
ความเพลิดเพลินรื่นเริงต่างๆ จึงสมควรที่บุคคลทั่วไปจะมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ อีกทั้งใน
งานไหว้ครูของเจ้าทรงแต่ละสำนักนั้นจะมีการจัดเชิญเจ้าทรงจากสำนักต่างๆ มาร่วมงานด้วย
เพื่อเป็นการแสดงถึงพลังกลุ่มหรือการร่วมกลุ่ม ส่วนในการจัดงานไหว้ครูนั้นตั้งแต่การเริ่มเตรียม
การจวบจนกระทั่งการสิ้นสุดพิธีกรรมนั้น เป็นการแสดงออกถึงพลังความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจของ
คนในชุมชนและเหล่าลูกเลี้ยง รวมทั้งลักษณะของการทำงานเป็นหมู่คณะ

พิธีกรรมลงชอนกระด้างซึ่งเป็นการให้บริการของเจ้าทรงที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อให้เกิดขึ้น ด้วยความที่คนไปยังสำนักทรงนั้นมีหลายลักษณะ ทั้งคนที่มีความเชื่อสูง ระดับกลาง และไม่เชื่อ การไปยังสำนักทรงจะมีโอกาสได้สัมผัสกับการบริการต่างๆ ของเจ้าทรง การให้บริการในหลายลักษณะของเจ้าทรงได้ต่อยอดความเชื่อในวิญญาณนิยม ชีวิตหลังความตาย และอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ สิ่งที่ได้รับนิมิตอย่างมากในชุมชนชนบทคือ พิธีลงชอนกระด้าง ซึ่งหมายถึง การเชิญวิญญาณของคนที่ยังมาทรงเพื่อสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ อาจจะเป็นสาเหตุของการตาย โลกหลังความตายต่าง ๆ โดยจะมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงของวิญญาณนั้นว่า เป็นคนตายจริงหรือไม่ ด้วยการให้เลือกหลักฐาน เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ หรือถามคำถามที่เป็นส่วนตัว เพื่อตรวจว่าใช่หรือไม่ เมื่อใช่จึงจะถามและพูดในเรื่องอื่น ๆ เช่น ตายแล้วเป็นอย่างไรบ้าง ทำบุญให้ได้รับหรือไม่ ตายแล้วเจอใครบ้างเป็นอย่างไร ซึ่งในการลงชอนกระด้างนั้น เหล่าญาติมิตรของคนตายและคนรู้จัก มาร่วมสังเกตการณ์ว่าจริงหรือไม่ เช่น กรณีของลุงเบ็งซึ่งเป็นคนในชุมชนที่ตายไป และเป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับว่ามีความสามารถสูงทางไสยศาสตร์ ในการทรงชอนกระด้างของวิญญาณลุงเบ็ง คนที่มาเฝ้าดูเป็นจำนวนเกือบ 150 คน มีการสอบถามว่าตายแล้วไปเจอญาติของตนหรือไม่ เขาอยู่อย่างไร ต้องการอะไรเพิ่มเติม และมีใครไปเกิดบ้าง โลกแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร การบอกเล่าของวิญญาณลุงเบ็งนั้น เป็นที่กล่าวขานของชาวบ้านว่าเป็นลุงเบ็งอย่างแน่นอน จากกริยาที่แสดงการตอบคำถามบัญชาของญาติเพื่อตรวจสอบและการอ้างของวิญญาณว่า ไปเยี่ยมญาติคนไหนบ้างหลังจากที่ตายไปแล้ว และเชื่อมโยงลักษณะไหน

ทั้งนี้พิธีกรรมการลงชอนกระด้าง เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมอย่างมากแก่คนทั่วไป ทั้งคนภายในและภายนอกชุมชน โดยเฉลี่ยจะมีการนำวิญญาณของคนที่ยังมาทรงเพื่อทำพิธีลงชอนกระด้างประมาณ 2 รายต่อวัน และในวันเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุดมักมีไม่ต่ำกว่า 8 รายต่อวัน ซึ่งลักษณะของการประกอบพิธีกรรมการลงชอนกระด้างนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสายใยความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีชีวิตอยู่และผู้ตาย เป็นการแสดงความรักความอาลัย และความห่วงหาอาลัยต่อผู้ตายให้ปรากฏต่อสายตาดังคมว่า ผู้ตายไปนั้นมิคุณค่าความดีงามเหลือเป็นรอยอาลัยหรืออนุคุณแก่พี่น้องและเพื่อเป็นการแสดงความรักอาลัยตอบแทนคุณจึงมีการปฏิบัติต่อวิญญาณของผู้ตาย เช่นกับผู้มีชีวิต เช่น การนำเสื้อผ้าอาหารและสิ่งของที่ผู้ตายชื่นชอบ ในขณะที่มีชีวิตอยู่มามอบให้แก่วิญญาณผู้ตาย ในขณะที่

ลงจนกระตังนั้น รวมทั้งการพูดคุยซักถามสภาพความเป็นอยู่ในโลกวิญญาณของผู้ตายว่า มีสุขหรือทุกข์เช่นไร

ขณะเดียวกัน คำบอกเล่าหรือการตอบคำถามของผู้ตายนั้น เป็นการตอกย้ำความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของอมตะวิญญาณ การเวียนว่ายตายเกิด และอำนาจของผลบุญกรรม ซึ่งผู้ตายมักจะบอกเล่าว่าในแต่ละช่วงเวลาในวิญญานของตนอยู่ในสภาพไหน และปัจจุบันเป็นเช่นไร รวมทั้งบอกเล่าถึงลักษณะของสวรรค์ตามความเข้าใจ ซึ่งมีการจัดลำดับเป็นชั้น ๆ ตามแต่ลักษณะบุญกรรมที่สร้างสม และโดยสรุปวิญญานแต่ละรายจะเข้าเดือนญาติมิตรให้ปฏิบัติคุณความดี ยึดมั่นในศีลธรรมสร้างสมผลบุญเพื่อจะได้ไปอยู่ในลำดับชั้นที่ดีเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว หากวิญญานรายใดที่ยังมีบ่วงกรรมอยู่ ก็จะบอกเล่าถึงสาเหตุของบ่วงกรรมของตนพร้อมทั้งขอร้องให้ญาติมิตรช่วยเหลือโดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ และขอโทษกรรมแก่ผู้ที่มีบ่วงกรรมต่อกัน ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นการสงเคราะห์วิญญานผู้ตายให้เป็นไปสู่คติที่ดี ทั้งหมดจึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง คารวะธรรม ในการดำเนินชีวิตร่วมกันของผู้คนในสังคม ซึ่งต้องมีความเคารพเชื่อถือ คำนึงในศักดิ์ศรี ไม่ลบหลู่ ข่มขู่ ล่วงละเมิดสิทธิ ตักตกรซึ่งกันและกัน และการเห็นอกเห็นใจให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น และการแสดงกตัญญู เวทีธรรม สำนักในบุญคุณของผู้มีพระคุณและตอบแทนบุญคุณ ทั้งยังแสดงถึงพลังของความสามัคคีของกลุ่มด้วย

นอกจากนั้นเหตุจากการได้รับการได้รับการเสริมแรงทางความเชื่อจากระบบความเชื่อที่ได้รับ การขัดเกลา นั้น จะเกิดความเชื่อที่ยิ่งลึกมากขึ้น เมื่อได้รับการเสริมแรงในการสนับสนุนแนวความเชื่อนั้น เช่น การที่คนในชุมชน มักมีการพูดคุยและเปลี่ยนแนวคิดเห็นระหว่างกัน โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อนั้น จะมีการพูดคุยกันโดยเสมอ ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในระหว่างการทำงาน งานบุญ งานศพต่าง ๆ ในการพูดคุยนั้นมักจะมีการหาแนวคิดต่าง ๆ ข้ออ้างต่าง ๆ เกี่ยวกับความเชื่อมาสนับสนุนแนวคิดของตน เพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยเรื่องราวที่นี้อาจเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง คนใกล้เคียง หรือสมาชิกคนอื่นในชุมชน หรือต่างชุมชนในกรณีที่มีแนวความคิดของกลุ่มสนทนาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน กลายเป็นการเสริมแรงเกี่ยวกับความเชื่อมากยิ่งขึ้น ดังเช่น กรณีการจับกลุ่มพูดถึงเรื่องเจ้าทรงในชุมชนเนื่องในงานบวช ว่ามีอำนาจพิเศษในการช่วยเหลือคนอื่น ในส่วนของคนที่มีความเชื่อในเจ้าทรงก็จะสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวโดยจะยกการให้ความช่วยเหลือ ความสามารถพิเศษต่าง ๆ ของเจ้าทรงเพื่อให้เกิดการยอมรับหรือคล้อยตาม

และเกิดแรงจูงใจสำหรับผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการทรงเจ้า ให้เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว และนำไปสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ในที่สุด

3. ระบบสัญลักษณ์

พิธีกรรม เป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงระบบความเชื่อของมนุษย์ ซึ่งมีได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยไร้เหตุผล หากแต่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน และมีบทบาทต่อแบบแผนวิถีชีวิตของผู้คนในด้านต่าง ๆ ทั้งยังเป็นการสะท้อนระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน โดยมีการแสดงออกในรูปของระบบสัญลักษณ์ที่มีความสอดคล้องกับตำนาน นิยาย และระบบความเชื่อต่าง ๆ ทั้งนี้ระบบสัญลักษณ์นั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเชื่อที่จะส่งผลต่อการปลูกฝัง ขัดเกลาความเชื่อของบุคคลและกลุ่ม ซึ่งระบบสัญลักษณ์ในที่นี้หมายถึง สถานที่ เวลา วัตถุต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต กิจกรรม และลีลา ฯลฯ ซึ่งมนุษย์ได้นำเอาระบบสัญลักษณ์มาใช้ประกอบเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรม เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกถึงความศรัทธาในความเชื่อนั้น ๆ และในระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ นั้นมีความหมายซ่อนเร้นอยู่เป็นปริศนาให้เกิดการคิดคำนึง อาจกล่าวได้ว่าในทุกพิธีกรรมของชุมชนมีการนำเอาระบบสัญลักษณ์มาใช้เป็นกลไกสำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ เพื่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธา เชื่อมั่น และนำสู่การยอมรับปฏิบัติในที่สุด

ทั้งนี้สิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของระบบความเชื่อนั้น เป็นสิ่งที่มีความหมายต่อบุคคลในกลุ่มความเชื่อ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงความหมายของสัญลักษณ์ อีกทั้งเป็นแนวทางสำคัญในการหล่อหลอมยึดเหนี่ยวกลุ่มบุคคลที่ความเชื่อเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในรูปแบบของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ในพิธีกรรมต่าง ๆ ระบบสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพิธีกรรม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ถูกใช้ในกระบวนการการขัดเกลาทางสังคมแก่บุคคล ให้เกิดแนวคิด ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกัน นำสู่การยอมรับปฏิบัติตามเป้าหมายที่ต้องการของพิธีกรรม อาทิเช่น พิธีกรรมการไหว้ครูบูชาสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม การแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เป็นการสื่อความหมายถึงการเคารพเชื่อฟัง ความยำเกรง ไม่ล่วงละเมิดต่อผู้มีวัยสูงกว่า และมีพระคุณ รวมทั้งการดูแลตอบแทนพระคุณ ซึ่งเป็นหลักของความกตัญญูนั่นเอง

ในการใช้ระบบสัญลักษณ์เป็นสื่อขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อนั้น บทบาทของการใช้สัญลักษณ์นี้อาจจะมีผลระทบต่อการเรียนรู้ขัดเกลาทั้งทางลบและบวก หากมีการนำเอาระบบ

สัญลักษณ์มาใช้อย่างไม่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้เกิดความสับสนในการกำหนดความหมายและคุณค่าของระบบสัญลักษณ์ในชุมชนบ้านม่วง โตน มีการให้ความสำคัญกับระบบสัญลักษณ์โดยการให้ความเคารพศรัทธายาเกรงแก่ระบบสัญลักษณ์ในฐานะของตัวแทนของสิ่งที่มีความหมาย เช่น ต้นโพธิ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านจะให้ความเคารพยำเกรง ไม่ทำลายต้นโพธิ์ที่ขึ้นในที่ต่าง ๆ เชื่อว่า หากใครตัดทำลายต้นโพธิ์ได้คือ ราชการซึ่งเป็นเครื่องหมายทางการปกครองของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งจากระบบความเชื่อดังกล่าวถึงระบบสัญลักษณ์ของต้นโพธิ์ ที่ไม่มีการตัดทำลายก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ต้นโพธิ่นั้นขึ้นเช่นกัน เช่นหากขึ้นบริเวณอาคารสถานที่ก็ส่งผลต่อความเสียหายของอาคาร

ระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม เป็นที่ช่วยในการดำเนินการขัดเกลาเป็นไปได้อย่างเหมาะสมกับบรรยากาศเนื้อหาของพิธีกรรม ช่วยให้เห็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ จุดกำเนิดของความคิด ความเชื่อมโยงกับเรื่องราวตำนานชาดกต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อความชอบธรรมในการจัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อนั้น ๆ ทั้งนี้โดยมีการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนและมีการควบคุมทางสังคมที่เหมาะสม ดังนั้นระบบสัญลักษณ์มีบทบาทเป็นทั้งโครงสร้างหน้าที่ในบรรยากาศของการขัดเกลาทางสังคม ตามแนวคิดและความเป็นจริงที่ปรากฏ ในบริบททางสังคมนั้น ๆ จากตัวอย่างของพิธีกรรมการทรงเจ้าลามาตรสสะท้อนให้เห็นถึงการนำเอาระบบสัญลักษณ์มาใช้ในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อดังนี้

สถานะของการเข้าทรงซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบสัญลักษณ์ด้านกิจกรรมการปฏิบัตินั้น นับตั้งแต่เมื่อมีผู้ต้องการติดต่อกับเจ้าทรง จะต้องมีผู้ทำหน้าที่อัญเชิญเจ้าทรงมาเข้าทรงร่างทรง โดยมีแม่ตั้งหรือพ่อตั้งทำหน้าที่ยกขันอัญเชิญ ขณะเดียวกันผู้ที่เป็ร่างทรงจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อขอให้เจ้าทรงเข้าประทับทรง เช่น การกระทำความสะอาดร่างกายและจิตใจให้สะอาด โดยการลวตมนต์ให้วันพระเพื่อให้จิตใจสงบ จากนั้นเมื่อเจ้าเข้าประทับทรงจะปรากฏอาการหวาดหรืออาเจียน และเริ่มเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกาย และร่างทรงจะเกิดอาการที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ท่าทาง และน้ำเสียง เพื่อแสดงให้เห็นว่าเจ้าทรงองค์ไหนกำลังทรงอยู่ ซึ่งหากเป็นเจ้าทรงที่อาวุโสแล้วนั้นอาจมีการเคี้ยวหมากและใช้สรรพนามที่แสดงความอาวุโสของวัย ส่วนเจ้าทรงที่อาวุโสน้อยมักจะมีเสียงเล็กแหลม แลแสดงอาการเช่นเด็กหรือคนหนุ่ม และจะใช้สรรพนามต่อลูกเลี้ยงเป็น

พ่อ แม่ หรือปู่ย่า ฯลฯ จากลักษณะต่าง ๆ ของสภาวะการเข้าทรง จึงสะท้อนถึงแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงความอ่อนน้อมจากการตั้งชั้นเชิงผู้เข้าทรง การยึดมั่นในคุณค่าความดีงามของร่างกายและจิตใจ และการยึดมั่นปฏิบัติตามแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนา จากการเตรียมตัวของร่างทรง และในการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาวะของการเข้าทรงซึ่งเชื่อกันว่า เกิดเนื่องจากอำนาจของเจ้าทรง ทำให้ไม่สามารถควบคุมตนเอง และตกอยู่ภายใต้อำนาจนั้นซึ่งเป็นการสะท้อนในแนวคิดการยอมรับในอำนาจที่เหนือกว่า

วัสดุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมซึ่งจัดเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของพิธีกรรมการทรงเจ้า โดยเฉพาะในพิธีกรรมการเข้าทรงในชั้นตอนต่าง ๆ ล้วนแต่มีความจำเป็นต้องใช้วัสดุหลายอย่างเพื่อประกอบในพิธีกรรมนั้น ๆ ซึ่งวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้นั้นได้รับการจัดหามาโดยคำกำหนดของเจ้าทรงหรือการบอกกล่าวจากผู้อาวุโสในชุมชน ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม และสิ่งของต่าง ๆ นั้นล้วนมีความหมายและແບบແຜ່ງด้วยแนวคิด เพื่อการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อแก่คนในชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังเช่น ดอกไม้ เป็นความหมายของความเจริญงอกงาม ความอ่อนน้อม ความรัก ห่วงใยและความสุข หรือการใช้ผักส้มป่อยในการประกอบพิธีกรรมการลดเคราะห์หรืออื่น ๆ นั้นมีความเชื่อว่าจากลักษณะพิเศษของต้นส้มป่อยและจากชื่อส้มป่อยนั้นเมื่อบริการประกอบพิธีกรรม

ขณะเดียวกัน ในพิธีกรรมของการทรงเจ้านั้นมีการนำเอาสิ่งที่สอดคล้องกับโครงสร้างของระบบการปกครองทางสังคมมาใช้ร่วมกันอย่างสอดคล้อง เช่น พิธีกรรมลงขอลกระด้างเมื่อวิญญาณมาสิงร่าง วิญญาณผู้ตายจะเรียกขอบัตรประชาชนของตนโดยบอกว่าจะต้องนำบัตรประชาชนนั้นไปแสดงเมื่อเวลาจะรับซองกิน ของทาน (ผลบุญที่คนทำไปให้) หากไม่มีบัตรจะไม่สามารถรับซองได้ ฉะนั้นขอให้ญาตินำบัตรประชาชนของตนไปให้พระทำบุญกวาดน้ำไปให้ด้วย ซึ่งผู้คนในชุมชนก็เชื่อเช่นนั้นว่า หากไม่มีบัตรประชาชนก็จะไม่สามารถรับซอง หรือผลบุญได้เหมือนกับการใช้บัตรประชาชนในโลกมนุษย์เช่นกัน เช่นกันกับคำแนะนำของผู้ตายไปทำพิธีทางศาสนาเพื่อส่งมอบให้แก่วิญญาณของผู้ตายซึ่งจะนำไปใช้เป็นเครื่องแสดงตน เพื่อรับผลบุญในยมโลก ซึ่งหากไม่มีบัตรประชาชนไปแสดงแก่ผู้เก็บรักษาข้าวของที่ญาติมิตรทำบุญไปให้ ก็จะต้องอดอยากไม่ได้รับส่วนบุญนั้นเป็นการสะท้อนถึงการขัดเกลาทางสังคมในด้านโครงสร้างของการปกครองที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐหรือส่วนกลาง และการยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบของส่วนกลาง เพื่อสิทธิประโยชน์ของตนเองและกลุ่ม ฯลฯ

จากเหตุต่าง ๆ จะพบว่าพิธีกรรมเป็นสื่อแห่งเจตน์จำนงของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและพันธะสัญญาระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมีการสร้างระบบสัญลักษณ์เพื่อใช้ในการสื่อสาร ซึ่งระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมนั้น มีความหมายต่อสมาชิกของกลุ่มสังคมนั้น ๆ โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของบุคคลต่อสิ่งรอบกายและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดการรวมตัวของบุคคลในกลุ่มความเชื่อเดียวกัน เหตุที่ระบบสัญลักษณ์จึงเป็นกลไกสำคัญของการขัดเกลาสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรม

4. สถานการณ์และโอกาส

การขัดเกลาทางความเชื่อจะเป็นไปด้วยดีหากอยู่ในสถานการณ์ที่สอดคล้อง เช่น การที่มักจะมีการบอกเล่าถึงความเชื่อ อำนาจในเรื่องต่าง ๆ เรื่องผีในเวลากลางคืน ซึ่งบรรยากาศของเวลากลางคืนนั้นจะทำให้เกิดความหวาดกลัวมากกว่ากลางวัน และบรรยากาศของชุมชนในการปลุกฝังเรื่องราวต่าง ๆ นั้นมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือสถานการณ์นั้นเป็นลักษณะของการสร้างความรู้สึกถึงพลังอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ หรือความขลัง เพื่อให้บุคคลเกิดการยอมรับที่เกิดจากการตกตะกอนจากสถานการณ์ที่ปรากฏ ซึ่งในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น เงื่อนไขของสถานการณ์และโอกาสจะมีอิทธิพลสูงหากมีการเลือกปฏิบัติตามช่วงเวลาและวิธีการที่เหมาะสม แต่ทั้งนี้เงื่อนไขของสถานการณ์และโอกาสในการขัดเกลานั้นก็ดำเนินอยู่ภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์ทางสังคมของชุมชนเป็นสำคัญ จากแต่เดิมความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติของชุมชนม่วงโตน เกี่ยวข้องกับวิญญาณต่าง ๆ มีอิทธิพลอย่างสูงต่อคนในชุมชน สามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของบุคคลได้อย่างมีอิทธิพล หากต่อมาเมื่อเกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน บทบาทและอิทธิพลของวิญญาณก็ลดลง เช่นแต่เดิมจากลักษณะทางกายภาพของชุมชนบ้านม่วงโตน ซึ่งมีลักษณะยังขาดการพัฒนาในระบบต่าง ๆ จึงมีพิธีกรรมมากมายเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน ดังเช่นพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการคลอดลูกของคนในชุมชน ซึ่งแต่เดิมมีข้อกำหนดมากมาย เพราะในสมัยก่อนนั้น การแพทย์ยังไม่ก้าวหน้า คนในชนบทจำเป็นต้องคลอดลูกเอง จึงทำให้มีพิธีกรรมมากมายเกี่ยวกับแม่และเด็ก เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพและชีวิตนั่นเอง หากแต่ว่า ในภาวะการณปัจจุบันพิธีกรรมบางอย่างของชุมชนเกี่ยวกับการคลอดลูกเริ่มลด

น้อยลง ตามเงื่อนไขสถานการณ์ของชุมชน ซึ่งมีแนวความเชื่อในการแพทย์แผนใหม่และเลือกปฏิบัติ
ร่วมระหว่างแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์และความเชื่อ

ในเนื้อหาสาระของการขัดเกลาทางสังคม หลายประการที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับ
สถานการณ์และโอกาส เช่น คำสอนเกี่ยวกับเรื่องการเก็บกวาดบ้านเรือน โดยสอนว่า กลางวันให้
กวาดออกแล้วกลางคืนให้กวาดเข้า ซึ่งหมายความว่า ในการกวาดบ้านในเวลากลางวันที่มีแสง
สว่างมาก สามารถกวาดขยะทิ้งจากบ้านเรือนได้ เพราะสามารถเห็นทุกสิ่งทีติดกับขยะได้ ส่วน
กลางคืนห้ามกวาดทิ้ง เพราะแสงสว่างไม่เพียงพอจะทำให้พลังผลอกกวาดของมีค่าที่ตกหล่นทิ้งได้
หรือในข้อห้ามในการปฏิบัติที่ยึดเงื่อนไขของสถานการณ์ และโอกาสเป็นแนวทางการขัดเกลาทาง
สังคม เช่น เวลากลางคืนหากมีเสียงดังแปลกในบ้านอย่าตะโกนทักหรือตกใจ อาจจะถูกคุณไสยได้
หรือกลางคืนใครเรียกครั้งแรกอย่าขานรับทันที จะเป็นอัถรรายต่อชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการขัด
เกลาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีสวัสดิภาพ ให้มีความรอบคอบไตร่ตรองในการกระทำ
การใด ๆ เพื่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินนั่นเอง เพราะสถานการณ์ในเวลากลางคืน
เงื่อนไขของความมืดเป็นเหตุแห่งอันตรายได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็เป็นที่ยอมรับในการปฏิบัติ
ของบุคคล และมีการสืบทอด

กลไกของสถานการณ์ และโอกาสในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนั้นยังมีความ
สอดคล้องกับบทบาทของพิธีกรรมว่าดำรงหน้าที่เช่นไร ซึ่งหากบทบาทของพิธีกรรมนั้น ๆ มีความ
สอดคล้องกับภาวะการณ์ความต้องการของบุคคล ก็จะส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาและการยอมรับ
รับจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขัดเกลานั้น ๆ ในส่วนพิธีกรรมการทรงเจ้า หากจะ
วิเคราะห์ถึงลักษณะของพิธีกรรมเกี่ยวกับการให้บริการของเจ้าทรง การให้บริการของร่างทรงนั้น
มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้คน ทั้งนี้ประเด็นหลักของการบริการ คือ การช่วยเหลือ
บำบัดเบาบรรเทาความเดือดร้อนทางกาย ทางจิตใจ และทางเศรษฐกิจ จึงทำให้เป็นที่นิยมและให้
การยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งสำนักทรงทั้ง 2 แห่ง ในชุมชนนั้นจะให้บริการแก่ลูกเลี้ยงผู้ที่
เดือดร้อนทุกคน ยกเว้นวันพระซึ่งถือว่าเจ้าทรงจะต้องไปปฏิบัติศีล ในการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ
มีทั้งในรูปแบบของการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในเรื่องการเจรจาทางธุรกิจ การลงทุนและการ
ค้าขายต่าง ๆ รวมทั้งการบอกใบ้เลขช่วยด้วย ในส่วนของการเจ็บป่วยทางร่างกายนั้น โดยการ
รักษาพยาบาลต่าง ๆ ตามกรรมวิธีทางไสยศาสตร์ และการแพทย์แผนโบราณ ขณะเดียวกันเจ้าทรง

มีการปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ โดยมีการแนะนำให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลในหลายโรคที่คิดว่ารักษาไม่ได้ด้วย ในส่วนทางจิตใจนั้นมีหลายด้าน เช่น บัญชาครอบครั้ว บัญชาเรื่องเพื่อนร่วมงาน หรือนายจ้าง ฯลฯ ซึ่งจากบริการต่าง ๆ ของเจ้าทรงนั่นเองที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับระบบการทรงเจ้า ทั้งนี้ในส่วนของผู้ทรงเจ้าเองนั้นก็พูดว่า

"...คนที่มาหาคุณ (คำแทนตัวของเจ้าทรง) นั้น มันมีแต่ความเดือดร้อนทั้งนั้น คนอยู่ดีกินดี บ่มีไผ่มาหอรอก..."

สถานการณ์และโอกาสจึงเกี่ยวข้องกับการเลือกปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์และเรื่องราวของการขัดเกลาทั้งด้านช่วงเวลา สถานที่ บุคคล และเหตุปัจจัยอื่น ๆ แม้กระทั่งเหตุจากความผันของบุคคล ก็มีผลต่อการขัดเกลา ด้วยเรื่องราวของความผัน การทำนายทายทักเกี่ยวกับความผันซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตบุคคล นับแต่เกิดการพยายามแก้ไขความผันต่าง ๆ เป็นการรุดอกย้ายการขัดเกลาในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับอมตะวิญญาณ ซึ่งมีผลต่อการประพฤติดีของบุคคลเช่นเดียวกับสถานการณ์ของความบังเอิญและโชคกลาง ลักษณะของบุคคลและสัตว์ จึงมีผลต่อการการสร้างความเชื่อในเชิงรูปธรรม นามธรรม อันนำไปสู่การเลือกปฏิบัติของบุคคล หรือในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เงื่อนไขเกี่ยวกับสถานการณ์และโอกาส มีอิทธิพลต่อการยอมรับในพิธีกรรมนั้น ๆ ดังเช่น เรื่อง โชคกลาง ฤกษ์ยาม การแก้เคล็ด ไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และการทำมาหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ ทั้งนี้หากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และโอกาสย่อมก่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายของการขัดเกลานั้นเอง

5. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

ผู้ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรม ในที่นี้ หมายถึง ผู้ประกอบพิธี ผู้อำนวยพิธี และผู้ร่วมพิธี ซึ่งแต่ละบุคคลมีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงบทบาท สถานภาพ และพฤติกรรมการปฏิบัติงาน จะมีผลต่อความรู้สึกศรัทธา ยอมรับเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ ในพิธีกรรมแต่ละอย่างนั้นบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องกำหนดบทบาทของบุคคลในพิธีกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพิธีกรรมนั้น ๆ อย่างเช่น บทบาทของพระสงฆ์ในพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งพระสงฆ์ถูกกำหนดบทบาทในฐานะของผู้เป็นตัวแทนของคำสอนทางศาสนา เป็นสื่อผ่านโลกของชีวิตจริงและชีวิตหลังความ

ตายในการทำบุญกุศลส่วนกุศลถึงผู้ที่ตาย การจะทำให้ผู้ตายได้รับส่วนกุศลหรือหลุดพ้นจากความทุกข์ได้นั้นต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี โดยการสวดมนต์ให้แก่ดวงวิญญาณนั้น ๆ และในกรณีที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องชาดกต่าง ๆ ตามหลักพุทธศาสนา ย่อมมีผลต่อการยอมรับเชื่อถือของบุคคลทั้งในพิธีกรรมต่าง ๆ หากมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมจะทำให้เกิดบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์อันมีผลต่อการยอมรับของบุคคลในการขัดเกลาความเชื่อนั้น ๆ

สำหรับในส่วนของพิธีกรรมการทรงเจ้า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอย่างมากต่อการสร้างความรู้สึกศรัทธาในพิธีกรรมการทรงเจ้ามากยิ่งขึ้น เช่น หากผู้ที่ไม่หาเจ้าทรงและยอมรับเป็นลูกศิษย์นั้น เป็นผู้ที่ยอมรับในด้านต่าง ๆ อาทิ การเป็นผู้มีความรู้ มีฐานะ มีตำแหน่งหน้าที่สูง เมื่อคนกลุ่มดังกล่าวให้การยอมรับศรัทธาในพิธีกรรมและเข้าร่วมพิธีกรรมของการทรงเจ้า จะได้รับการกล่าวอ้างในการบอกเล่าแก่กันว่า คนโน้นเป็นใคร ยอมรับเชื่อเจ้าทรง แสดงว่าเจ้าทรงต้องดีจริงต้องช่วยได้จริง เช่น

"...หมอล้วนดอก ครูอาจารย์ ตำรวจที่พาฉันมาหา มาเป็นลูกศิษย์เจ้า ขนาดมีความรู้มากยังเชื่อถือและพาเพื่อนฝูงมาหาด้วย แสดงว่าต้องดีจริง..."

ด้วยเหตุที่พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมีลักษณะสอดคล้องประสานร่วมระหว่าง ฆี พุทธ พราหมณ์ ซึ่งฝังแน่นในโลกทัศน์ของผู้คนในชุมชน ในการประกอบพิธีกรรมใด ๆ ตามความเชื่อทั้งในระดับ บุคคล ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน ขณะเดียวกันวัดก็เป็นศูนย์กลางของความเชื่อ ซึ่งส่งเสริมจริยธรรม ควบคุมทัสสถานทางสังคม เป็นแหล่งประกอบพิธีการและเผยแพร่อุดมการณ์ทางความเชื่อ โดยบทบาทของสงฆ์ ฉะนั้นหากพิธีกรรมใดเกี่ยวกับความเชื่อ ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันสงฆ์ในชุมชนหรือภายนอกชุมชน ในการให้ความยอมรับในพิธีกรรมดังกล่าวการยอมรับเรื่องความเชื่อดังกล่าวจะเปิดกว้างยิ่งขึ้น และมีผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น ดังเช่น ในชุมชนม่วง โตน พระสงฆ์กับสำนักทรงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ในบางครั้งที่พระสงฆ์ไม่สบายโดยหาสาเหตุไม่ได้จะมาขอความช่วยเหลือจากเจ้าทรง ซึ่งเจ้าทรงก็จะบอกสาเหตุให้แก้ไข เช่น เมื่อเจ้าอาวาสวัดป่วยนานนับเดือน ญาติมิตรพากันมาหาเจ้าทรง เจ้าทรงบอกสาเหตุว่า เป็นเพราะไปฝึกสมาธิที่ถ้ำแห่งหนึ่ง และไม่ได้ขออนุญาตเจ้าของสถานที่จึงไม่สบายให้ทำพิธีขอขมาเจ้าที่ของถ้ำแห่งนั้น โดยเจ้าทรงจะเป็นผู้ติดต่อให้ ปรากฏว่าสามารถทำให้อาการเจ็บป่วยหาย หรือการที่พระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ ที่ต้องการผ้าป่าเพื่อพัฒนาด้าน

ต่าง ๆ และเมื่อทราบว่าเจ้าทรงนิยมการทำบุญก็จะมาขอความช่วยเหลือ ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุน การทำบุญจากสำนักทรงและเจ้าทรง โดยในวันที่ถวายผ้าป่านั้น เจ้าทรงจะประทับกับร่างทรงไป ร่วมพิธีการถวายผ้าป่าด้วย ในการประสานติดต่อระหว่างพระสงฆ์ในศาสนา ซึ่งเป็นผู้ที่ชุมชนให้การ ยอมรับ เชื่อถือ ในฐานะตัวแทนของพุทธศาสนา ผู้เป็นสื่อผ่านอำนาจของพระพุทธรูป และเจ้าทรง หรือสำนักทรงนั้น เป็นการตอกย้ำความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติมากขึ้น เสมือนเป็น การที่พุทธศาสนาเป็นเครื่องสนับสนุนความเชื่อดังกล่าวให้แก่คนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ประกอบกับสาระ ของการขัดเกลาคือความเชื่อของพิธีกรรมทรงเจ้าสอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา ทำให้เกิด การยอมรับการ ขัดเกลาทงสังคมโดยพิธีกรรมทรงเจ้าเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านหลายคนเล่าว่า

“... เวลาวัดต้องการผ้าป่า พระก็จะมาขอบางส่วนจากเจ้าพ่อ ถึงตอนทำบุญเจ้าพ่อ ก็ทรงร่างม้าขี่เอาผ้าป่าเข้าวัดด้วยกัน เวลาเจ้าพ่อมีงานก็นิมนต์พระมาร่วมด้วยเสมอ และสิ่งที่ พระลอนก็คล้ายกับเจ้าพ่อสอน...”

เจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชนก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนความเชื่อของชุมชน ทั้งนี้เพราะ เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น เป็นเสมือนตัวแทนของศูนย์กลางอำนาจจากส่วนกลาง ซึ่งมีสถานภาพและ บทบาทสูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป ฉะนั้นการเข้ามามีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม จึงส่งผลต่อ การขัดเกลาคือโดยพิธีกรรมด้วยเช่น เวลาครูต้องการเงินสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ก็จะมาขอ การสนับสนุนจากสำนักทรงซึ่งก็ได้รับการสนับสนุน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยก็ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของ สำนักทรง ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นั้นล้วนทำให้ความเชื่อในพิธีกรรมทรงเจ้า และบทบาทการขัดเกลาคือ ทางสังคมของพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับ เชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มีผลสำคัญต่อการขัดเกลาคือ ทางสังคมด้านความเชื่อ โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก หรือประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะต้อง ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบที่กำหนด จึงจะได้รับการยอมรับ เชื่อถือจากชุมชนว่า เป็นผู้ที่มีบทบาท เหมาะสมต่อการประกอบพิธีกรรมนั้น และหากมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมก็จะไม่ได้รับการยอมรับ จากชุมชน อันส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาคือทางสังคมด้านความเชื่อด้วย ทั้งนี้ในส่วนของการปฏิบัติ ตนของผู้ที่เป็นร่างทรงและผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงก็มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความเชื่อแก่ชุมชน ดัง เช่นกรณี ของร่างทรงซึ่งจะมีข้อห้าม ข้อกำหนดว่าร่างทรงควรจะเป็นเช่นไร และเป็นสิ่งที่คนในชุมชนต่าง รับรู้ถึงแนวปฏิบัติของการเป็นร่างทรง หากร่างทรงปฏิบัติบกพร่องก็จะคลายความยอมรับจากชุมชน

ทั้งนี้พฤติกรรมหลายด้านของผู้ที่เป็นร่างทรงนั้น จะเป็นส่วนที่ช่วยในการสนับสนุนให้ร่างทรงของ ล้ำนำทรงนั้น ๆ ได้รับการยอมรับหรือไม่ ร่างทรงบางรายได้ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าทรงอย่าง เคร่งครัด เช่น ถือน้ำ 8 ไม่นทานเนื้อสัตว์ หรืออื่น ๆ เมื่อคนในชุมชนเห็นการปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ ดังกล่าวก็จะเกิดความยอมรับ และช่วยสนับสนุนพิธีกรรมของล้ำนำทรง มีบางรายที่ชาวบ้านเห็นว่า ร่างทรงทำตัวไม่เหมาะสม เช่น แต่งงานกับผู้ชายอายุคราวลูก ทำให้เป็นที่ครหาในตาของคนใน ชุมชน และทำให้บทบาทเจ้าทรงล้ำนำลดน้อยลง

6. การควบคุมทางสังคม

ด้วยความต้องการที่หลากหลายของบุคคล และความพยายามเพื่อการตอบสนองความ ต้องการด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่น ทำให้จำเป็นต้องมีการควบคุม ทางสังคม เพื่อวางรูปแบบพฤติกรรม และกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม โดยมีบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาท ค่านิยม ความเชื่อ และกฎหมายในการควบคุมทางสังคม โดยเฉพาะเกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลเข้ากับกลุ่ม และการประกอบพิธีกรรม เกี่ยวกับความเชื่อของบุคคลนั้นเป็นพลังของการรวมกลุ่มให้เป็นปึกแผ่น เพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม และขณะเดียวกันกลุ่มพลังความเชื่อนั้นจำเป็นต้องมีการควบคุมเพื่อสร้างเสถียรภาพ คุณค่าของการ อยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยความตระหนักในผลของการเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ ดังนั้นในการขัดเกลา ทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรม จึงจำเป็นต้องได้รับการควบคุมทางสังคมอย่างเหมาะสม ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่น ๆ ที่จะเกิดผลกระทบต่อส่วนอื่นของสังคม และเป็นการสร้างระเบียบวินัยให้แก่บุคคล เพื่อการใช้ชีวิต ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ทั้งนี้ในแต่ละพิธีกรรมนั้นจะประกอบด้วยระบบคิด ผู้เกี่ยวข้องกันพิธีกรรม วัตถุประสงค์ลักษณะ และขั้นตอนพิธีกรรม ซึ่งแต่ละอย่างนั้นต้องมีการควบคุมโดยจารีต บัณฑิต ค่านิยม และกฎหมาย ทั้งนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอตัวอย่างการควบคุมทางสังคมในพิธีกรรมการทรงเจ้า ซึ่งมีผล ต่อการขัดเกลาทางสังคมของคนในชุมชน

ในพิธีกรรมของการทรงเจ้านั้น การขัดเกลานั้นอยู่ภายใต้การควบคุมทางสังคม และ กระบวนการควบคุมของชุมชน ซึ่งจะตรวจสอบควบคุมพฤติกรรมทั้งในส่วนของผู้เป็นร่างทรงและคน ในชุมชน ให้ประพฤติไปตามบรรทัดฐานของชุมชนเพื่อเป็นแบบอย่างของชุมชน หากฝ่าฝืนจะได้รับ

การตัดสินเนินทาจากชุมชน หรือในบางส่วนนั้นกฎหมายจะเข้ามาควบคุม ซึ่งการควบคุมทางสังคม เหล่านี้ ได้แก่

ข้อกำหนดของร่างทรง เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะตรวจสอบและควบคุมคนที่เป็นร่างทรง และคนทั่วไปให้กระทำตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ผู้เป็นร่างทรงจะมีข้อห้ามไม่ให้รับประทานอาหารในงานศพ ไม่ทานอาหารเหลือจากคนอื่น ไม่ลอดราวตากผ้าหรือเครือไม้ ไม่ฆ่าสัตว์ หรือรับประทานเนื้อปลาหอยที่ถือว่าเป็นอาหารคาว ฉะนั้นหากชาวบ้านเห็นว่า ร่างทรงไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ชาวบ้านจะตำหนิหรือเนินทาในพฤติกรรมนั้น ขณะเดียวกันร่างทรงก็จะถูกลงโทษโดยเจ้าที่ประทับทรงนั้นให้เกิดอาการเจ็บป่วย เช่น ปวดท้องอย่างแรง ปวดหัว อาเจียน ฯลฯ และในการลงโทษนั้น เมื่อลงโทษจนร่างทรงสำนึกผิดขอขมาต่อชั้นครูก็จะหายจากอาการ และเมื่อเจ้าเข้าประทับทรงก็จะหยุดถึงการลงโทษดังกล่าว ทั้งจะสั่งให้พี่เลี้ยงและคนในชุมชนคอยกำกับการกระทำของร่างทรง ทั้งนี้ โดยมีข้อแม้ว่าหากร่างทรงกระทำผิดมาก ๆ เจ้าทรงจะไม่ประทับด้วย ในส่วนของคนทั่วไปจะรับรู้ว่ คนที่เป็นร่างทรงนั้นจะจับศึรฆะไม่ได้ เพราะเชื่อว่าเจ้าทรงจะประทับที่หัวของร่างทรง ซึ่งถือว่าเป็นของสูง และการที่จะดูตำร่างทรงโดยที่ร่างทรงไม่มีความผิด จะเป็นสาเหตุทำให้เจ้าทรงที่ประทับอยู่ด้วยนั้นเกิดความไม่พอใจ อาจจะเป็นโทษแก่ตนเอง

จารีตขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เป็นส่วนสำคัญที่ถือว่าเป็นบรรทัดฐานหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน และของร่างทรง แม้ว่าชุมชนจะเชื่อในอำนาจของเจ้าทรง หากแต่ก็ยังเชื่อว่าอำนาจที่สูงที่สุดคือพระพุทธรเจ้า ฉะนั้นเมื่อเจ้าทรงที่เข้าไปยังวัดในขณะที่ประทับทรง สิ่งที่จะต้องทำก็คือการกราบพระพุทธรูปในวัดเพื่อแสดงถึงความศรัทธาในพระพุทธรศาสนา ในประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น งานสงกรานต์ซึ่งจะมีการรดน้ำดำหัวเพื่อเป็นการชมอายุผู้สูงอายุใน เจ้าทรงยังคงมีส่วนในพิธีกรรมนี้ โดยเจ้าทรงจะมอบหมายให้ตัวแทนทำหน้าที่นำน้ำขมิ้นส้มป่อยและของใช้ไปรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ บู่จรรย์หรือมรรคทายกวัด เจ้าอาวาสวัด ฯลฯ

ผู้ที่เป็นร่างทรงก็เช่นกันจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทางพุทธศาสนาและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาโดยสม่ำเสมอ เช่น การร่วมทำบุญตักบาตรในวันพระ หรือการให้การสนับสนุนพิธีกรรมทางศาสนา เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีศีลธรรมและกิริยาที่เหมาะสม เพราะเชื่อว่าหากมีกิริยาไม่ดี ชาดศีลธรรมคนจะไม่ยอมรับเชื่อถือ ทั้งนี้เช่นเดียวกับเจ้าที่ต้องปฏิบัติจากหลักศีลธรรมของชุมชน หากไม่อยู่ในศีลธรรมชาวบ้านจะขาดความศรัทธา ไม่ให้การยอมรับเชื่อถือ การให้บริการ

ของเจ้าทรงจะต้องคำนึงถึงหลักศีลธรรม เช่น การไม่ให้ความช่วยเหลือในการทำเสน่ห์ หรือ ดึงดูดสามีให้แก่คนที่เบิ่นเมียน้อย ด้วยเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องตาม หลักศีลธรรม เป็นบาป หรือการทำให้คนหย่าร้างกันก็เช่นกัน การทำคุณไสยเพื่อทำร้ายคนอื่น หรือ คู่แข่งชั้น ถือว่าเป็นการผิดศีลและเป็นบาป ไม่ควรกระทำ ด้วยว่าเจ้านั้นต้องการช่วยคนเพื่อสร้าง บารมี ไม่ต้องการทำผิดกฎศีลธรรม หรือการให้บริการแก่ลูกเลี้ยงจะให้ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่เลือก ที่รักมักที่ชัง และให้บริการตลอดเวลายุกเว้นวันพุธและวันพระที่เป็นวันหยุดเพื่อว่า เจ้าจะใช้เวลา ในการปฏิบัติสมาธิ เพิ่มอำนาจพลัง ฉะนั้นจึงเป็นการกำหนดให้ร่างทรงต้องอยู่ประจำสำนักทรง เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนที่มา ใช้บริการตลอดเวลา ยกเว้นหากมีกิจสำคัญให้แจ้งแก่คนที่มาหา ล่วงหน้า

หลักกฎหมายเป็นความสำคัญในการควบคุมการปฏิบัติของคนในชุมชนและเจ้าทรงในการ ปลุกฝังจิต กลางและการให้บริการ โดยทั้งนี้ในส่วนของเจ้าทรงจะให้บริการในสิ่งที่ถูกต้องและเป็น ที่ยอมรับทางกฎหมายและกฎศีลธรรม ไม่ประพฤติฝ่าฝืนกฎศีลธรรมและกฎหมาย ทั้งนี้ในลักษณะ ของการบริการของสำนักทรงในหลายลักษณะที่เหมือนจะเป็นการหลอกลวงประชาชน กฎหมายได้ เข้ามาควบคุม โดยในชุมชนบ้านม่วง โตนนั้น สำนักทรงหลายแห่งได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ในส่วนเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ด้วยยาสมุนไพร และการเรียกร้องค่าตอบแทนต่างๆ แต่ ที่ผ่านมานั้น ไม่สามารถตรวจจับความผิดได้ ทั้งนี้คนในชุมชนให้ความเห็นว่า

"...ตำรวจจะมาค้น เจ้าพ่อทำให้ค้น ก็ไม่พบอะไร ท่านไม่ได้หลอกลวงเอาเงินใคร หรือเรียกร้องจากใคร ยาที่รักษาก็เป็นพวกยาหอมยาลมเป็นส่วนมาก..."

นอกจากนั้นการควบคุมทางกฎหมาย เป็นการควบคุมในการใช้อำนาจแฝงของเจ้าทรง ไม่ให้เกิดการใช้อำนาจแฝงในทางที่ผิดกฎหมาย หรือการชักจูงประชาชนในทางที่ผิดกฎหมาย อันมี ผลต่อกระบวนการขัดกลางทางสังคมด้านความเชื่อแก่คนในชุมชน

ในส่วนของการควบคุมนั้น การขัดกลางทางสังคมโดยบทบาทของชุมชนนั้น ชุมชนมี บทบาทอย่างมากในการควบคุมสำนักทรง และพฤติกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการทรงเจ้า กล่าวคือ คนในชุมชนจะคอยควบคุมสังเกตการณ์ดำเนินการของสำนักทรง เพราะเชื่อว่า ชื่อเสียง ของสำนักทรงคือชื่อเสียงของชุมชน หากว่าชื่อเสียงดี ชุมชนก็จะดีตาม หากชื่อเสียงทางลบก็จะ เป็นที่เสื่อมเสียแก่หมู่บ้าน ดังที่คนส่วนมากบอกว่า

"...หากทำดีมีประโยชน์ก็สนับสนุน หากมาหลอกลวงกันก็อยู่ไม่ได้..."

การเรียนรู้ในการปรับตัวของช่างทรงภายใต้การควบคุมทางสังคมด้านต่าง ๆ ก็เป็นส่วนสำคัญสิ่งหนึ่งในการขัดเกลาความเชื่อถือและการสร้างการยอมรับจากคนในชุมชน โดยการเรียนรู้และปรับให้เข้ากับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปของการยอมรับของคนในชุมชน เช่น การจัดสถานที่สำหรับการให้บริการ การจัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์ในการให้บริการ ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการได้รับคำแนะนำจากผู้มาใช้บริการ หรือการได้รับจากการเรียนรู้จากช่างทรงแห่งอื่น อาทิ เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือในการรักษาพยาบาล ในภาวะการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์นั้น ช่างทรงหรือเจ้าทรงจะเปลี่ยนแปลงการใช้อุปกรณ์บางอย่างที่เคยใช้ร่วมกัน เช่น การใช้หมอนที่แหลมคมในการปักย่นต์ตามร่างกายก็เปลี่ยนเป็นใช้เฉพาะคน การใช้ใบไม้ขีดตัวผู้ป่วยก็แยกใช้ครั้งเดียว เพื่อความสบายใจของผู้เป็นลูกเลี้ยง และในส่วนของพฤติกรรมของเจ้าทรงก็มีการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนตามสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน เช่น กรณีของการที่ช่างทรงมีการปักย่นต์ในโอกาสสำคัญแก่ลูกเลี้ยงนั้น ย่นต์ที่ใช้สักจะไม่ใช้สีหมึกแม้จะได้รับการขอร้องจากลูกเลี้ยง โดย เจ้าทรงชี้แจงเหตุผลว่าการใช้สีหมึกนั้น ในปัจจุบันมักจะมีคนที่ย่นต์ตามร่างกายว่าเป็นคนไม่ดีสมัครงานใครก็ไม่อยากจะทำ แต่เจ้าทรงจะปักย่นต์ที่ทำจากน้ำงาให้ ซึ่งไม่ปรากฏร่องรอยให้เห็นเมื่อสักแล้ว นอกจากเวลาต้มสุรา ย่นต์ที่สักไว้จึงจะปรากฏเป็นลวดลายให้เห็น แนวความคิดของเจ้าทรงดังกล่าวได้รับการสนับสนุนและคล้อยตามจากคนในชุมชน และส่งผลต่อกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยบทบาทของพิธีกรรมทรงเจ้ามากขึ้น

ทั้งนี้จะพบว่า ไม่ว่าพิธีกรรมใด ๆ ก็ตามหากมีลักษณะของวัตถุประสงค์ ระบบ ลัทธิลักษณะ สถานการณ์ โอกาส ผู้ร่วมพิธีกรรม และขั้นตอนกิจกรรมปฏิบัติของพิธีกรรม ที่เหมาะสม สอดคล้องกับโลกทัศน์ วิถีชีวิตของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครอง และตอบสนองภาวะการณ์ของสังคม ย่อมได้รับการยอมรับและดำรงอยู่ ซึ่งการยอมรับและการดำรงอยู่นั้นจะต้องดำเนินภายใต้ระบบการควบคุมทางสังคม เพื่อเป็นวิถีทางในการปฏิบัติตนในสังคม ดังนั้นระบบการควบคุมทางสังคม จึงเสมือนเป็นกลไกช่วยให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่สังคมคาดหวังว่า ในสถานภาพและบทบาทต่าง ๆ นั้น ควรจะปฏิบัติเช่นไร โดยมีการให้รางวัลและการลงโทษ เป็นการจูงใจให้บุคคลปฏิบัติตามในสิ่งที่สังคมยอมรับ